

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**НАУКА, ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції

*24–25 вересня 2021 р.
м. Одеса*

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2021

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
Н34

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

Н34   **Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний** : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24–25 вересня 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. – 120 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Немкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2021
© Інститут інноваційної освіти, 2021
© Друк ФОП Москвін А.А., 2021

Підписано до друку 30.09.2021. Формат 60x84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Charter. Ум. друк. арк. 6,98.
Зам. № 3009/21-10. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Цифрова друкарня «Copy Art».
69095, Запоріжжя, просп. Соборний, 109. Тел.: (061) 708-08-80
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

¹ Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 «Про питання стипендіального забезпечення»

Вступне слово

JUVĚNES LOQUUNTUR²

Є.А. Терпіловський,

магістр інформаційних технологій і програмування, фахова спеціалізація –
fullstack middle.Net розробник, софтверна компанія GlobalLogic, м. Київ
(e-mail: Terpilovskiy.Egor@gmail.com)

експерт-консультант: **В.Б. Распопов,**

кандидат фізико-математичних наук, доцент
директор Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
(e-mail: Viktor.Raspopov@gmail.com)

ДОЛУЧАЙМОСЯ ДО ЗАОЧНОЇ ОЛІМПІАДИ З БІОІНФОРМАТИКИ

Анотація. Ця стаття є продовженням роботи [1]. Стаття орієнтована на юних програмістів з числа старшокласників і студентів бакалавратів українських вишів, які хотіли б вивчитися науковця з «біоінформатики», аби згодом, у складі престижних міжнародних наукових колективів, досліджувати віруси, проектувати вакцини, ліки, користуючись у дослідженнях сучасними методами комп'ютерно-математичного моделювання. Автори статті запрошують амбітну академічно обдаровану молодь, яка навчається, до творчого спілкування з розв'язку олімпіадних завдань, що розміщені на англomовному сайті **Rosalind**. Мета авторів статті – сформувати в Україні (наприклад, в Кібернетичному центрі НАН України) дружній молодіжний науковий колектив з числа студентів бакалавратів українських вишів, аби разом продовжити творче **навчання через дослідження** в магістратурі **Київського академічного університету (KAU)**, – URL: <https://kau.org.ua/>).

Вступ. В попередній статті розповідалося про англomовний навчальний онлайн-ресурс **Rosalind**, орієнтований на початківців-біоінформатиків [1].

Цей початковий ресурс використовується адміністрацією сайту для заочного конкурсного відбору талановитої молоді на подальше стажування або на працевлаштування в науковій лабораторії, які спеціалізуються з актуальних досліджень у галузі *біоінформатики* і *геноміки*.

Комп'ютерно-математичні методи біоінформатики. Інформація про спадковість живого організму зберігається у молекулі ДНК, геометричну структуру якої – у вигляді *подвійної спіралі* двох комплементарних молекул (див. Рис. 1), – в 1953 році встановили нині всесвітньо відомі генетики

---

² (від лат. JuvĚnes loquuntur – Молодь говорить).

Джеймс Уотсон і Френсіс Крік [2]. Саме за це відкриття наукова спільнота удостоїла їх почесної Нобелівської премії (1962 р.).

Детальніше про цих видатних вчених та про хронологію відкриття ними просторової структури ДНК йдеться у слайд-фільмі, – див. URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372855b5755efce>

Рис. 1.

Джеймс Уотсон і Френсіс Крік пояснили, що нуклеотиди {A, C, G, T} кожної з комплементарних спіральних молекул, які утворюють подвійну спіральну молекулу ДНК, знаходяться у такому співвідношенні: {A < == > C} і {G < == > T}.

На сайті Rosalind є така олімпіадна задача для програміста:

Задача 1. Скласти програму, що за кодом однієї з спіралей ДНК генерує код комплементарної до неї спіралі (REVC, див. Рис. 2).

Рис. 2

Програма на мові *Python*, яка за правилами комплементарності і відомим кодом заданої молекули відновлює невідомий код комплементарної до неї молекули, наведена нами на Рис. 3.

```
File Edit Format Run Options Window Help
dna = input("Enter a DNA string: ")[::-1].upper()
lst = list(dna)

for char in range(len(lst)):
    if lst[char] == 'A':
        lst[char] = 'T'
    elif lst[char] == 'T':
        lst[char] = 'A'
    elif lst[char] == 'C':
        lst[char] = 'G'
    elif lst[char] == 'G':
        lst[char] = 'C'

print("".join(lst))
```

Рис. 3.

Кількість літер {A, C, G, T} в кодї, які кодують всю генетичну інформацію про розвиток людини – від зачаття в дитини утробі матері і аж до смерті індивіда, – фантастично велика і складає приблизно 3 мільярди нуклеотидів, які згруповані в 22 хромосомах кожної людської клітини. Вперше генетичний код людини було розшифровано в 2003 році. В цьому епохальному міжнародному науковому проекті, виконання якого тривало майже два десятиліття, брали участь декілька сотень видатних вчених, в числі яких були і математики-програмісти, які використали на практиці дуже складні алгоритми дискретної математики, розроблені ними для відновлення коду ДНК з дуже об'ємної множин секвенованих фрагментів коду ДНК. Про сутність цієї наукової проблеми йдеться, наприклад, в англomовній книзі [3].

Задача 2. Підрахувати кількість кожного з нуклеотидів в кодї ДНК.

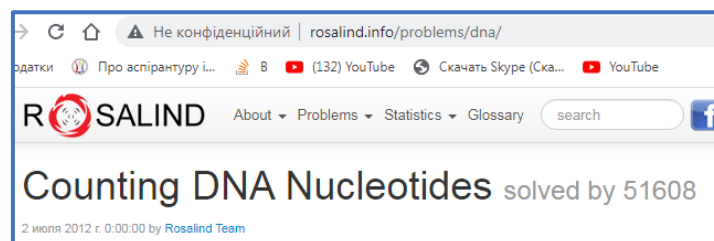
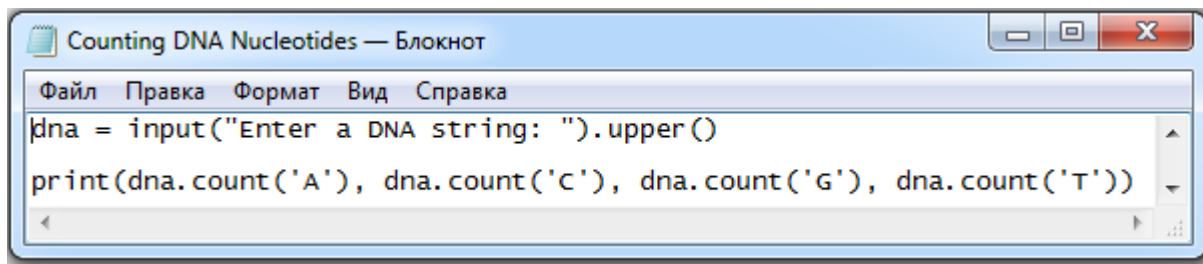

Рис. 4.

Нуклеотиди прийнято позначати такими літерами: {A, C, G, U}. Програма на мові *Python*, яка підраховує кількість кожного з них в кодї ДНК, наведена нижче, – див. Рис. 5.


```
Counting DNA Nucleotides — Блокнот
Файл  Правка  Формат  Вид  Справка
dna = input("Enter a DNA string: ").upper()
print(dna.count('A'), dna.count('C'), dna.count('G'), dna.count('T'))
```

Рис. 5.

В навчальному курсі з комп'ютерно-математичних основ біоінформатики, розробленому в *Науково-навчальному центрі прикладної інформатики НАН України*, йдеться про нові методи аналізу коду ДНК, які з достатньою для практичних потреб ймовірністю дозволяють виявляти в коді фрагменти, що кодують той чи інший з білків [4]. Типів білків, які безперервно синтезуються в організмі здорової людини, майже 30 тисяч. Зазначимо, що мутації в коді ДНК призводять до збоїв в синтезі білків. Наприклад, збій в природньому синтезі *інсуліну* викликає хворобу пацієнта на *цукровий діабет*. Саме тому актуальною науково-практичною проблемою є задача картографування коду ДНК, суть якої полягає у встановленні розташування всіх ділянок коду, які кодують той чи інший з 30 тисяч типів білків.

Цю комп'ютерно-математичну проблему досліджували член-кореспондент НАН України професор *Анатолій Михайлович Гупал* з аспірантом *Олексієм Островським* талановитим студентом бакалаврату Московського фізико-технічного інституту (МФТІ, – URL: <https://mipt.ru/>) і магістратури Київського академічного університету НАН України (КАУ, – URL: <https://kau.org.ua/>), – див. фото дослідників на Рис. 6, 7. Результати піонерських досліджень *Островського О.В.* були представлені ним в дисертації [5], а згодом були узагальнені в науковій монографії [6].

Загалом на навчальному сайті **Rosalind** є майже сто завдань і теоретичних пояснень до них, які слугують наочним вступом у дисципліну «біоінформатика». Завдання зрозумілі для юних програмістів, які мріють стати науковцями, щоб у тісній співпраці з генетиками, хіміками, фізиками, математиками і біологами досліджувати закони живої природи. Живі клітини мають складну будову: вони складаються із неживих органічних молекул, які завдяки тепловому «броуновському руху» постійно штовхають одна одну у водневому розчині клітини. Якимось чином, поки що незрозумілим науковцям, в живій клітині під впливом потоку теплової і фізико-хімічної енергії неперервно виконується певна програма дублювання органічних молекул, з яких розбудовуються молекулярні структури, фіналом чого стає поділ живої клітини на дві ідентичні. Тобто у живому організмі постійно реалізується програма дублювання клітин. У цьому і проявляється сенс життя!

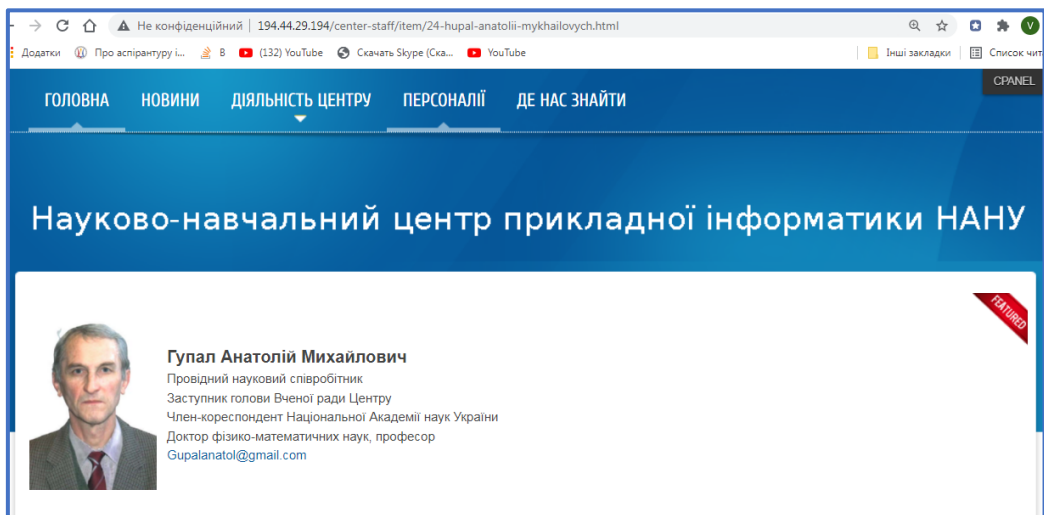

Рис. 6.

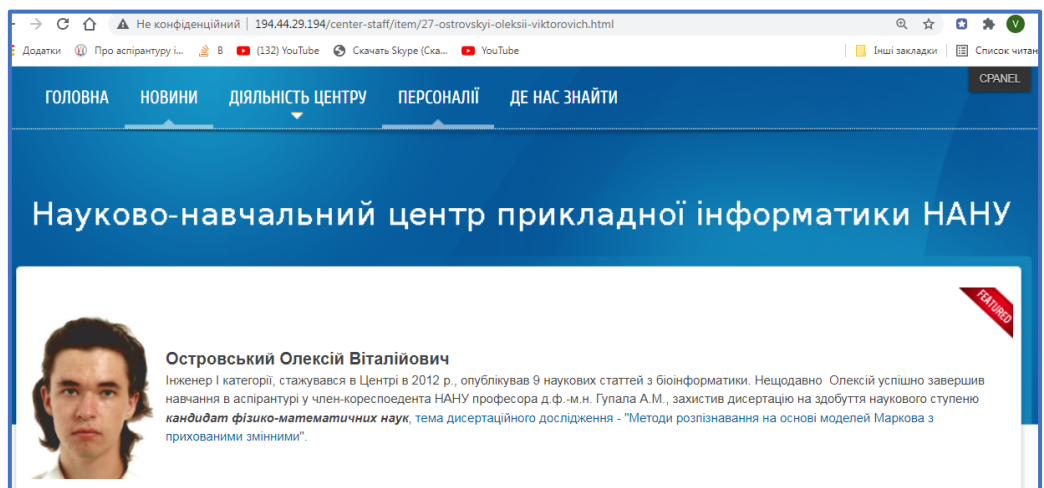

Рис. 7.

Високо організоване соціальне життя на планеті Земля, думається, виникло не вперше. Нинішня технічно розвинена цивілізація розквітла, особливо за останні три століття, під впливом визначних наукових відкриттів *Майкла Фарадея* (1791–1867), *Генріха Рудольфа Герца* (1857–1894) та багатьох-багатьох інших експериментаторів і теоретиків науки XVIII-XX століть. Науковці дослідили і підкорили електромагнітні сили, які втримують в органічних молекулах окремі атоми, зорганізують процес життя в водному розчині живої клітини. Про складну і надзвичайно захоплюючу фізику і хімію в живому йдеться в цікавій монографії [7]. В одному з розділів цієї книги розповідається і про сімейство коронавірусів, представником яких є нині поширений *COVID-19* (вірус, штучно створений в наукових лабораторіях чи природній – це поки що *достовірно не відомо!*), який спричинив всесвітню пандемію [8].

Життя на планеті Земля дуже нестабільне. Куди, наприклад, поділися ті високо розвинуті цивілізації минулого, що бути творцями мегалітичних

споруд, залишки яких нині знайдені по всьому світу, причому, на всіх континентах? (див. наприклад, на каналах YouTube, цікаві відео звіти допитливих дослідників минулого у пошукових експедиціях Андрія Склярова та інш. в Анди, Перу, Латинська Америка, – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O2iWFiwAD1I>, або в Баальбеку, Ліван, Азія, – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VrdOH8FxxvEQ>, Рис. 8).

Рис. 8.

Ядерні війни, космічні мега астероїди, надпотужні спалахи на сонці, глобальні кліматичні зміни, техногенні катастрофи, землетруси тощо – все це є непереборними загрозами для існування розвинутої цивілізації.

Штучні генно модифіковані віруси, на шталт сімейства «коронавірусів», якщо такі дійсно були генетично синтезовані в стінах секретних лабораторій, не контрольованих належним чином, також здатні завдати непоправну шкоду і нинішній технологічно розвиненій, але дуже крихкій цивілізації, можуть відкинути людство у часи середньовіччя або навіть у первісний суспільно-родовий стан. Тому науковці-генетики, які досліджують ГМО-організми, віруси і вакцини від можливих інфекцій, мають бути людьми високо порядними, аби не стати маріонетками або заручниками в диявольських планах недалекоглядних авантюристів.

Список використаних джерел

1. Терпіловський Є.А, Распопов В.Б. Де і як юним долучитися до сучасних технологій з біоінформатики, щоб вивчитися на науковця, досліджувати генетично модифіковані віруси і вакцини. – В зб.: Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика : Матеріали IV Міжнародного літнього наукового симпозиуму (м. Одеса, 30–31 липня 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. – 100 с. – С.: 3–9. – URL: <https://novaosvita.com/wp-content/uploads/2021/08/InnModEdSc-Odesa-July2021.pdf>
2. Watson J.D., Crick F.H. Molecular Structure of Nucleic Acids (Уотсон&Крик Молекулярная структура ДНК) / Nature, Vol. 171 (No. 4356). – 1953, – P. 737–738. – URL: <https://ru.calameo.com/read/00316837217078badfc7b>

3. Pavel A. Pevzner Computational Molecular Biology: An Algorithmic Approach (Computational Molecular Biology). – The MIT Press, Cambridge, Massachusetts London, England – 2000. – URL: <https://www.amazon.com/Computational-Molecular-Biology-Algorithmic-Approach/dp/0262161974?asin=0262161974&revisionId=&format=4&depth=1>
4. Гупал А.М., Островський О.В., Распопов В.Б. Навчальний курс для магістрів, аспірантів и науковців «Біоінформатика». – Зб. «Розробка моделей та методів аналізу складних систем засобами комп'ютерної математики» / Під ред. доцента В.Б. Распопова // Науково-учбовий центр прикладної інформатики – Київ: НУЦПІ НАНУ, 2016. – 122 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372fc8fe652df02>
5. Островський О.В. Методи розпізнавання на основі моделей Маркова з прихованими змінними: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат фізико-математичних наук. – Київ: ІК НАНУ, 2014. – 19 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372732fe42fc183>
6. Гупал А.М., Сергиенко И.В. Симметрия в ДНК. Методы распознавания дискретных последовательностей. – Киев: Наукова думка, 2016. – 227 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/003168372e97d8bddb220>
7. Дромашко С.Е. Очерки биоинформатики. – Минск: Беларус. навука, 2009. – 400 с. – URL: <https://ru.calameo.com/read/00316837238fd5822d215>
8. У ВООЗ назвали передчасним виключення версії щодо витоку COVID-19 з лабораторії Китаю. – URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/u-vooz-nazvaly-peredchasnym-vykliuchennia-versii-shchodo-vytoku-covid-19-z-laboratorii-kytaiu/>
9. Гупал А.М., Распопов В.Б. Гносеологические аспекты биоинформатики и инновации в сфере образования. – В зб.: Світоглядні читання: з нагоди 200-річчя Ч. Дарвіна: зб. наук. праць та матеріалів Міжн. наук.-практ. конф. «Світоглядний вибір і майбутнє науки та освіти XXI столітті». – Київ.: Четверта хвиля, 2010. – 284 с. – С.: 87–89. – URL: <https://ru.calameo.com/read/0031683727a8091f27406>

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Г.М. Алексінцева,

викладач педагогіки і психології,
викладач-методист, викладач вищої категорії
Волинського фахового коледжу культури і мистецтв
імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради

Т.В. Алексінцева,

кандидат педагогічних наук, практичний психолог
Волинського фахового коледжу культури і мистецтв
імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Сучасним студентам вищої та фахової передвищої освіти доводиться навчатися у доволі складних соціально-психологічних умовах, що спричинені різними чинниками – як внутрішніми (недостатня сформованість мисленневих процесів, раціональних методів пізнання; відсутність навичок самодисципліни; недостатній рівень мотивації до навчання; наявність шкідливих звичок, що погіршують стан здоров'я; несформована стресостійкість тощо), так і зовнішніми (негативний соціальний вплив збоку сім'ї, друзів, ЗМІ, а також пандемії COVID-19 на всі сфери життя). Не всі студенти, особливо першокурсники, здатні адаптуватися до великої кількості нових навчальних дисциплін, нового колективу, нових вимог викладачів, що призводить до розповсюдженого нині явища в студентському середовищі – прокрастинації (від лат. *prōcrāstinātiō* – відкладання на завтра; від від *prō* + *crāstinus* – завтрашній, від *crās* – завтра), зволікання [1] – психологічний термін, що означає схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, тяжіння до справ, що приносять більше задоволення або швидший результат.

Дане явище перетворюється на проблему, коли воно викликає: негативні емоційні стани (агресію, почуття страху, напруження, внутрішній неспокій, незадоволення, депресію); соматичні прояви (безсоння, проблем із шлунком, білі у м'язах); почуття безпорадності, неспроможності контролювати власне життя; страх, що особисті цілі не будуть досягнуті;

почуття «зради» собі, провини й злості на себе; неможливість відділити робочий час від відпочинку і через це відсутність повноцінного відновлення організму; погіршення успішності й продуктивності в роботі та навчанні; погіршення міжособистісних стосунків, наприклад, розчарування викладачів через постійне недотримання студентом обіцянок тощо.

Оскільки проблема академічної прокрастинації набуває дедалі більшої актуальності, їй присвячено низку вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень М. Енгбердінг, К. Лей, Дж. Мураками, Ф.Ріст, Е. Ротблум, Л. Соломон, А. Хьокер, Л. Юен, В. Бикова, О. Грабчак, Н. Дмитріюк, В. Дуб, Н. Кордунова, Є. Косікова, В. Мілінчук, Н. Ткаченко, та ін.

Розрізняють два типи прокрастинаторів – «пасивних» і «активних» [2, с. 137–167]. Перший тип характеризується униканням і невиконанням завдань. Для другого типу притаманно максимальне відтермінування виконання завдання і його активне виконання в останній момент. Обидва типи поведінки доволі часто зустрічаються серед студентів і призводять до академічної неуспішності.

З метою вирішення проблеми прокрастинації психологи виділяють методи психокорекції, що довели свою ефективність: поведінкові та когнітивні [3, с. 43–46]. **Поведінкові** методи полягають у послідовному і цілеспрямованому самостійному формуванні в прокрастинатора нових моделей поведінки. Важливим фактором успішності цього процесу є баланс навчання і вільного часу, що дозволяє не виснажуватися, отримувати від навчального процесу задоволення й виконувати його успішно. **Когнітивні** методи пов'язані із самоконтролем і самокорекцією думок, що викликають прокрастинацію.

Спираючись на вище названі методи, німецькими психологами-науковцями Hocker A., Engberding M., Rist F. розроблено й апробовано детальну анти-прокрастинаційну програму, рекомендовану психологам, соціальним педагогам, викладачам, зокрема для підтримки студентів, що мають страх перед іспитами, схильних до депресивних станів і перфекціоністів. Програма складається з наступних кроків:

1. З'ясування мотивації до змін поведінки: *Чи хочу я найближчим часом позбутися прокрастинації та навчитися вчасно починати важливі справи?*

2. Постановка проблеми: *В чому, власне, полягає моя проблема?*

3. Самоаналіз поведінки та складання особистої моделі прокрастинації: *Під впливом яких чинників я відкладаю виконання важливих завдань? Що призводить до моєї прокрастинації?*

4. Самоспостереження: *Як виглядає моя прокрастинація при детальному розгляді (ведення щоденника прокрастинації)?*

5. Складання плану зміни поведінки: *Які дії я буду виконувати для подолання прокрастинації? Скільки часу я даю собі на отримання першого успішного результату?*

6. Розподіл часу: *Як я можу скоротити свій робочий час і використовувати його максимально ефективно?*

7. Самоаналіз думок, що призводять до прокрастинації: *Як я можу через перевірку моїх думок і переконання позбавитися моєї тенденції до прокрастинації? систематичному самоаналізі свого стану та скориговане управління своїм станом, самоперевіркою переконань та поступовою зміною поведінки*

8. Управління робочим місцем, зміцнення особистісних ресурсів: *Як я можу забезпечити сприятливі умови й мотивувати себе стимулами та винагородами?*

9. Реалістичне планування: *Як і в якій послідовності дії я хочу виконати завдання?*

10. Визначення конкретних кроків, необхідних, щоб розпочати діяльність вчасно: *Як мені вдасться почати вчасно?*

11. Підсумування, підтримка прогресу й уникання кроків назад: *Як я оцінюю мій сьогоднішній стан у порівнянні з тим, що був на початку? Як я можу зберігати цей стан якомога довше?*

Ми дотримуємося думки, що здійснення даної програми доцільніше проводити практичними психологами, що володіють знаннями та навичками психокорекції. На жаль, не завжди прокрастинатор звертається за психологічною допомогою до спеціаліста, оскільки його проблема часто викликає почуття сорому. В такому випадку викладачі також здатні підтримати студента та допомогти подолати прокрастинацію. Ця допомога полягає не в поблажливих повторних наданнях відстрочок часу, а у чітко встановлених термінах, наприклад, для подання дипломних або курсових робіт, або для виконання завдань. У складних та тривалих проектах виграшними є терміни проміжних цілей. Регулярні обговорення поточного стану роботи над навчальним матеріалом є також помічними для студента, якщо є розклад цих обговорень і можливість задати питання й поділитися своїми успіхами та труднощами.

Письмово сформульовані вказівки для підготовки до навчальних занять, заліків чи іспитів щодо структури та виконання підготовлених викладачем завдань слугують також певним орієнтиром в роботі студентів, які, до прикладу, не володіють високорозвиненими навчальними навичками. Інформація про формальності та спеціальні вимоги до роботи або про аспекти іспиту, якому викладач надає особливого значення, створює ясність та допомагає студентові почати діяльність.

Інформування студентів про явище прокрастинації та основні кроки її подолання є основним методом профілактики цього феномену. Якщо

виявлено ознаки прокрастинації у студента, ефективним є доброзичливе ставлення до нього викладача і тактовна пропозиція допомоги. Нав'язана збоку педагога допомога не є ефективною і призводить до супротиву. Якщо прокрастинатор погоджується співпрацювати з викладачем, доцільно запропонувати йому підтримувати з ним телефонний зв'язок перед початком запланованої роботи або впродовж її виконання. Студент матиме можливість повідомляти, як він справляється із своїми завданнями. Досвід показує, що під час бесіди зі студентом варто запитувати про його успіхи, перш ніж він розповідатиме про свої труднощі. Це налаштовує його на позитивне сприйняття власного досвіду. Крім того, несприятливий досвід можна перетворити на конструктивні цілі, наприклад фразу «Мені не вдалося приступити до роботи в запланований час» переформулювати на «Я був би щасливіший, якби наступного разу заздалегідь підготувався до виконання завдання». Викладачеві буде легше зрозуміти прокрастинатора, якщо він спробує поставити себе на місце студента і запитати себе: «Що мені може допомогти»?

Поділяючи думку німецьких авторів антипрокрастинаційної програми, вважаємо, що прокрастинація не має нічого спільного з лінню чи недостатньо розвиненими розумовими здібностями. Її причини полягають у порушенні самоконтролю, яке може бути усвідомлене при систематичному самоаналізі свого стану та скориговане управлінням своїм станом, самоперевіркою переконань та поступовою зміною поведінки. Якщо цей процес відбувається за підтримки викладача, він має багато шансів завершитися успішно.

Список використаних джерел

1. Гороть Є., Коцюк Л., Малімон Л., Павлюк А. (2011). Великий англо-український словник.
2. Ferrari, J.R., Johnson, J.L., & McCown, W.G. (1995). Procrastination and Task Avoidance: Theory, Research and Treatment.
3. Hocker A., Engberding M., Rist F. (2017). Heute fange ich wirklich an!: Prokrastination und Auschieben überwinden – ein Ratgeber.

С.Б. Березіна,

доктор економічних наук, професор кафедри страхування,
банківської справи та ризик-менеджменту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТВОРЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ЦЕНТРІВ З РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Значна увага у розвитку університетської освіти у ХХІ столітті приділяється формуванню інклюзивного освітнього середовища з метою забезпечення можливості реалізації соціальних, громадянських і освітніх прав кожним учасником освітнього процесу.

Кожен заклад освіти випрацьовує власні шляхи впровадження освітньої політики суспільства рівних можливостей.

Одним із варіантів рішень розбудови архітектурної, інформаційної, освітньої та соціальної доступності освітнього середовища є створення у ЗВО центрів з розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Концепція вказаного центру була розроблена Центром інноваційного розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка і представлена на відкритому заході за участю представників Офісу Президента, команди Першої Леді, Міністерства Цифрової трансформації України, ГО «Безбар'єрність» у січні 2021 року.

Основними завданнями центру згідно Концепції розвитку інклюзивного освітнього середовища університету [1] є:

- розвиток інклюзивної культури толерантної спільноти, яка розділяє ідеї співробітництва, поваги, визнання цінності кожного учасника освітнього процесу;
- забезпечення архітектурної доступності освітнього середовища;
- створення матеріально-технічної бази, адаптованої до потреб осіб із особливими освітніми потребами;
- удосконалення системи підвищення кваліфікації та підготовки кадрів до роботи в умовах інклюзивної освіти;
- запровадження інноваційних інклюзивних, особистісно орієнтованих освітніх технологій [1].

Передбачається, що користувачами послуг таких центрів будуть:

1. Студенти університету:
  - з порушеннями зору, слуху;
  - з порушенням опорно-рухового апарату;
  - зі специфічними труднощами у навчанні;
  - з проблемами психічного здоров'я;
  - з хронічними захворюваннями.
2. Викладачі та співробітники університету:

- з інвалідністю,
  - які забезпечують освітній процес для осіб з особливими освітніми потребами.
3. Неакадемічна громадськість.
  4. Академічні та неакадемічні установи.

Серед послуг центру:

1. Кураторство, як організаційна підтримка освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами від зарахування до закінчення навчання:

- організація доступного зарахування на навчання;
- організація навчання (розробка індивідуального плану, організація репетиторства або іспиту);
- допомога в комунікації з викладачами та співробітниками з питань навчання на факультетах;
- допомога в соціальній адаптації.

2. Технічна підтримка через забезпечення відповідних технологій, необхідних для доступності навчання осіб з особливими освітніми потребами:

- технології для індивідуального навчання;
- консультації та методичне керівництво.

3. Послуги перекладу / перетворення мовлення в текст

Забезпечення двостороннього спілкування з людьми з вадами слуху:

- переклад з/на мову жестів;
- артикуляційний переклад;
- перетворення мовлення в текст.

4. Бібліотека для осіб з особливими освітніми потребами

5. Тренінги

- навчання просторової орієнтації;
- навчання цифровим навичкам;
- особистий асистент тощо.

У квітні 2021 року була схвалена Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [2], яка визначає ключові проблеми та надає варіанти рішень для їх мінімізації.

При розробці Стратегії були враховані провідні документи щодо створення безбар'єрного простору: Конвенція про права осіб з інвалідністю, Європейська соціальна хартія, міжнародна ініціатива “Партнерство Біарріц” тощо.

Напрямок 5 Стратегії «Освітня безбар'єрність» передбачає створення інклюзивного освітнього середовища у тому числі використовуючи інструменти системи центрів підтримки студентів/молодіжних центрів на базі всіх закладів вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти [2].

Для ефективної розбудови безбар'єрного освітнього середовища в

університеті необхідно передбачити такі етапи:

- розробка нормативно-правового забезпечення;
- підготовка навчально-методичного забезпечення;
- забезпечення архітектурної доступності освітнього середовища;
- забезпечення інституційних змін в університеті (створення спеціалізованих центрів);
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти «Університет рівних можливостей» Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/equal-opportunities/concept-of-inclusive-education-development.pdf>
2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10>
3. Нове партнерство в межах проекту «Університет рівних можливостей». Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/news/11428>

Д.С. Бутейкіна,

студентка III курсу спеціалізації «Теорія музики»
Кропивницького музичного фахового коледжу

науковий керівник: **Я.В. Долгіх,**

магістр музичного мистецтва,

викладач циклової комісії музично-теоретичних дисциплін
Кропивницького музичного фахового коледжу

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

При викладанні музично-теоретичних предметів у мистецькій школі викладачі стикаються з проблемою специфічного типу мислення сучасних дітей, представників покоління Z, що у науковій літературі отримав назву «кліпове мислення». Цей тип ментальності виступає насущною дидактичною проблемою в усіх сферах освіти. Не є винятком і галузь початкової спеціалізованої мистецької освіти методологічний складник якої у контексті навчання сучасного покоління дітей заслуговує перероблення та оновлення.

Сказане обумовлює актуальність дослідження, мета якого полягає у тому, щоб на основі науково-педагогічного доробку запропонувати шляхи практичної реалізації способів взаємодії з сучасними учнями на прикладі предмету «музична література».

Для терміну «кліпове мислення» поки немає чітко сформульованого визначення, але однозначним є його розуміння: цей парадокс сучасності формується на основі сприйняття інформації у вигляді дрібних шматочків або «кліпів» – коротких обрізків даних, тематично не пов'язаних між собою [6]. Популярні серед підлітків відеоролики на хостингах YouTube та TikTok, короткі інформаційні публікації або пости у соціальних мережах, підходи до лаконічного написання електронних повідомлень тощо формують такий тип свідомості, згідно з яким світ є схожий на відеокліп – послідовність не пов'язаних між собою «кадрів».

Основними рисами «кліпового» ставлення до життя є відсутність цілісної інформаційної картини, сприйняття світу як фрагментарної структури, нелогічне усвідомлення того, що відбувається, чутливість до різного роду маніпуляцій, короткочасне та не глибоке запам'ятовування, виривання повідомлень з контексту. Кліпове мислення є результатом сукупного впливу інформаційно-технічного прогресу на людину. На думку К. Фрумкіна причинами його появи є збільшення обсягів інформації, яка одержується, її різноманітність і доступність, зростання швидкості її поширення, збільшення значення багатозадачності (Фрумкин, 2010). До цього ряду можна також додати зростаючу роль гаджетів та Інтернету у житті людини, які сприяють формуванню такого типу мислення.

Сучасних учнів варто називати «дітьми-глядачами» або «дітьми екрану». Вони звикли до сприйняття роздробленої візуальної інформації та погано розуміють лінійний текст і усне мовлення. У навчальному процесі їм легше сприймати інформацію візуально, аніж слухати, вони не можуть надовго зосередитися на тому, про що говорить вчитель.

На противагу цьому вчителі зазвичай є представниками іншого типу ментальності. За типом мислення вони є «людьми книги» (Фрумкин, 2010) і надають перевагу цілісним лінійним об'ємним текстам, а візуальний компонент відсувають на другий план. У результаті такої конфронтації виникає світоглядний дисонанс, який слугує підґрунтям конфліктних ситуацій та знижає ефективність навчання.

З усього кола дисциплін музично-теоретичного профілю у мистецькій школі означена проблема стосується передусім музичної літератури – предмету, який вимагає від здобувачів довготривалої концентрації уваги, засвоєння великих обсягів інформації та сприйняття масштабних творів мистецтва. А підходи до вивчення цієї дисципліни спираються на традиційні прийоми викладання, які дисонують зі світоглядом сучасних дітей та є неефективними.

Оскільки кліпове мислення є миттєвим і не дає можливості глибоко зануритися в ситуацію, головною проблемою для учнів на уроках музичної літератури є швидка втрата концентрації. При прослуховуванні тривалих опер та симфоній, вони постійно відволікаються та шукають інші заняття,

ігноруючи музику. Вони не здатні аналізувати, узагальнювати та робити висновки самостійно.

Крім цього, кліпове мислення позначається на низькій успішності навчання, оскільки здобувачі не розуміють сенсу прочитаного або пройденого матеріалу, швидко забувають те, що їм говорить викладач. Нарешті, оскільки усі емоції таких учнів є короткочасними, а кожен новий яскравий образ витісняє попередній, то емоційне сприйняття музичного твору, співпереживання героям та переживання ситуацій часто є ускладненим або зовсім неможливим.

Перед нами не стоїть мета з'ясувати ступінь негативного чи позитивного впливу кліпового мислення на суспільство у контексті навчального процесу. Як і багато дослідників ми займаємо позицію, згідно з якою «при правильній інтерпретації цього явища можливо акцентувати позитивні сторони такого мислення та спиратися на них» (Коробанова, 2014, 125) при викладанні.

Шляхи розв'язання цієї дидактичної проблеми вбачаються у використанні певних прийомів, спрямованих на зміну інформаційних каналів. Іншими словами, як зазначає Г. Гич, «сформоване “медійне” покоління, яке, очевидно, по-своєму сприймає інформацію, по-своєму на неї реагує і, відповідно, має потребу в особливій інформації» (Гич, 2016, 40).

З огляду на сказане, наочність слід зробити головною умовою вивчення музичної літератури. З якою б майстерністю педагог не розповідав про життя композитора чи жанри музики, тематичний двохвилинний відеоролик матиме набагато більший ефект. Він краще буде сприйматися завдяки своїй схожості зі звичними відео з соціальних мереж. Мова йде як про вже створені зразки, як, наприклад, короткий опис «Пор року» А. Вівальді чи розкриття феномену оперного співу на освітньому веб-ресурсі «TedEx», так і про авторський матеріал викладача – відеоуроки. До матеріалів такого плану відносяться також презентації, віртуальні екскурсії та інші візуальні матеріали.

Також, текст доцільно замінити інфографікою – формою стислого та концентрованого графічного візуального подання матеріалів, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого зображення комплексної інформації. Зокрема, такий підхід доцільно застосовувати при розгляді життєвого шляху композиторів або ознайомлення з історичними епохами.

Крім цього, для вивчення портретів та творчості композиторів, музичних жанрів, інструментів можна використовувати мему – одиниці культурної передачі повідомлень та взаємодії між користувачами мережі. У одній площині з мему знаходяться також анімовані картинки формату gif. Можна припустити, що ці дві популярні серед підлітків форми розважального контенту сприятимуть ментальному зближенню викладача з учнями, демократизації навчального процесу та його урізноманітненню.

Зауважимо, що обов'язковими атрибутами дітей з кліповим мисленням є гаджети – смартфони та планшети, з якими вони спілкуються з колиски. І це спілкування не переривається навіть навчальним процесом, що також виступає дидактичною проблемою викладачів.

На наш погляд, гаджети та навчальний процес – нероздільні. За їх допомогою вивчення музичної літератури можна зробити цікавим та сучасним. Наприклад, у сервісі «PlayMarket» доступні додатки для смартфонів, які можна використовувати на занятті при вивченні біографій та творчості композиторів («Відомі композитори», «Informusic», «Classic music daily»), історії музики («Classical music composers timeline») або для перевірки засвоєної інформації («Classical music quiz», «Classic music trivia»). Крім цього, ефективність гаджетів вбачається у практичній та проєктивній роботі учнів – чи то завдання з пошуку інформації, чи то фільмування тематичних відеороликів.

Таким чином можна реалізувати підхід до гейміфікації навчального процесу. Цей метод є ефективним при роботі з дітьми з кліповим мисленням. За допомогою ігрових принципів, які стимулюють реакцію здобувачів, досягаються реальні цілі. Оскільки завдяки грі нудні завдання стають цікавими, складне – спрощується, а те, що зазвичай учні уникають, перетворюється у бажане.

Щоправда, при використанні гаджетів та додатків вчителю музичної літератури потрібно зберігати почуття міри, яке дозволить не порушити доволі хиткий баланс: сучасні технології не повинні переважати над процесом живого спілкування.

Крім наочностей та орієнтації на гаджети, особливу увагу варто приділити організації заняття. Для того, щоб учень з кліповим мисленням завжди був у контакті та занурювався у тему уроку, потрібно робити більш динамічні уроки із частою зміною методів та видів діяльності. Наприклад, при вивченні певної теми, варто чергувати індивідуальні та командні креативні вправи, дискусії, аналітичну роботу з нотним текстом та музикою, що звучить тощо.

Отже, у сучасному світі викладач музичної літератури повинен реагувати на перетворення і зміни психологічного сприйняття світу учнями нового покоління. Трансформації, які позначились на формуванні кліпового мислення, вимагають від педагога глибокого спостереження, дослідження і пошуку нових способів передачі цінної інформації, накопиченої попередніми поколіннями.

Запропоновані нами підходи до роботи з сучасними учнями музичних шкіл є початковим етапом в осмисленні цієї проблеми. Наступний крок вбачається у створенні цілісної методичної системи та впровадженні дидактичних відкриттів у практику.

Список використаних джерел

1. Гич Г. М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Педагогіка. – 2016. – Т. 269, Вип. 257. – С. 38–42.
2. Іжевська О. В. Особливості навчання дітей з кліповим мисленням засобами ІКТ // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. – 2019. – №31. – С. 91–95.
3. Ломбина Т. Н., Юрченко О. В. Особенности обучения детей с клиповым мышлением [Електронний ресурс] // Общество: социология, психология, педагогика. – 2018. – №1. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-obucheniya-detey-s-klipovym-myshleniem> (дата звернення: 11.09.2021).
4. Коробанова Ж. В., Суркова Д. А., Хан И. А., Яровенко Н. С. Образовательные технологии геймификации в вузе и «клиповое мышление» современной молодежи // Формирование общекультурных и профессиональных компетенций финансиста : Сборник научных трудов студентов, аспирантов и преподавателей Финансового университета при Правительстве Российской Федерации. – Москва, 2014. – С. 124–131.
5. Удовицька Т. А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву в процесі навчання (до постановки проблеми) // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. Дод. 1. Вип. 31. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору. – Том VIII(50). – Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України, 2013. – С. 407–416.
6. Фрумкин К. Г. Клиповое мышление и судьба линейного текста [Електронний ресурс] // Топос. – 2010. – №1. – Режим доступа : <https://www.topos.ru/article/7371> (дата звернення: 09.09.2021).
7. Фрумкин К. Г. Откуда исходит угроза книги // Знамя. – 2010. – №9. – С. 39–48.
8. Храшкин П. «Геймифицируй это»: как превратить урок в игру [Електронний ресурс] // Ispring. – 2021. Режим доступа : <https://www.ispring.ru/elearning-insights/gameschool> (дата звернення: 02.09.2021).

І.М. Вінчук,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
вчитель ВСП «ОФК ім. І. Піддубного
Національного університету фізичного виховання і спорту України»

І.Ю. Воїнова,

вчитель ВСП «ОФК ім. І. Піддубного
Національного університету фізичного виховання і спорту України»

І.Р. Богданенко,

вчитель ВСП «ОФК ім. І. Піддубного
Національного університету фізичного виховання і спорту України»

Л.Л. Петриченко,

заступник директора коледжу з навчально-виховної роботи по школі,
вчитель ВСП «ОФК ім. І. Піддубного
Національного університету фізичного виховання і спорту України»

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В STEM-ОСВІТІ

Однією із головних завдань національної освіти є перехід до STEM-освіти, що сприяє підвищенню якості підготовки висококваліфікованих спеціалістів, готових до креативної діяльності у нових соціокультурних умовах, здатних приймати оригінальні та адекватні до ситуації рішення, бачити перспективи та планувати стратегії й тактики розвитку ефективної міжособистісної взаємодії. Важливим та відповідальним інструментом щодо проектування змісту підготовки є стандарти освіти. Тільки створивши стандарти нового покоління, можна приступати до формування інноваційних програм, навчальних планів і діаграм підготовки. Для забезпечення адекватної якості необхідні інвестиції в інформаційні ресурси, створення єдиних інформаційних середовищ, бібліотек, матеріалів на електронних носіях, використання інтерактивних методів навчання. Реалізація принципів відкритої освіти, використання сучасних методів і засобів мережних технологій дають змогу суттєво розширити потенційний простір навчально-педагогічного середовища, забезпечити формування та використання відкритого мережного освітнього простору, доступність якого не обмежується наявністю його компонентів. Нині поняттєво-термінологічний апарат описування, моделювання й аналізу використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти та окремих її складових ще до кінця не сформувався. Структура термінів, що пропонується, побудована за аналогією до структури термінів, які ідентифікують об'єкти і процеси, притаманні суспільству і вже значною мірою використовуються фахівцями в спеціальних вітчизняних і зарубіжних виданнях. Щодо норм технічної мови інформаційно-комунікативної сфери, то технологія їх творення в ідеальному випадку

повинна бути тривалим і практично виваженим процесом. Адже мовне середовище – це результат спочатку лексикографічного усталення, визначеного наявними словниками і їхнім «часом життя», а потім практичного унормування усталених вербальних елементів, відображених у підручниках, навчальних посібниках, наукових працях, монографіях тощо. Для України, проблема мовної локалізації в сфері інформаційних технологій є не стільки технічною, навіть не стільки лексикографічною, скільки екзистенційною, бо торкається реального функціонування української мови в усіх сферах людської діяльності. Адже саме через «спілкування» з комп'ютером мовою його мультимедійних засобів відбувається неповторний навчально-виховний процес формування та розвитку майбутнього покоління [1].

Українськими вченими дослідження інформатизації освіти ведуться у різних напрямках, що відображено в роботах: В.Ю. Бикова, М.І. Жалдака, Л.М. Забродської, В.А. Кравець, Н.В. Кухаренко, Н.В. Новожилової, В.В. Олійника, О.І. Пометун, О.М. Самойленка, Ю.В. Триуса, А.Г. Шабанова, Т.І. Шорохової та інші. Теоретичним підґрунтям розв'язання проблеми активізації застосування STEM-технологій в навчальному процесі є праці українських та закордонних вчених із питань психології та педагогіки творчості: Б. Ананьєв, Дж. Гілфорд, Л. Коган, О. Леонтьєв, А. Макаренко, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, С. Сисоєва та інші. Проблемам інноваційного, науково-дослідного мислення учителя та учня як бази STEM-освіти присвячено роботи як вітчизняних так і зарубіжних науковців: С.М. Бревус, В.Ю. Величко, С.А. Гальченко, Л.С. Глоба, К.Д. Гуляєв, В.В. Камишин, Е.Я. Клімова, О.Б. Комова, О.В. Лісовий, Н.В. Морзе, Л.Г. Ніколенко, Р.В. Норчевський, М.А. Попова, В.В. Приходнюк, М.Н. Рибалко, О.Є. Стрижак, І.С. Чернецький, М. Harrison, D. Langdon, B. Means, E. Peters-Burton, N. Morel, J. Confrey, A. House та інші [2].

Розвиток інтернет-технологій спонукав до перегляду позицій щодо архітектури інформаційних систем. Поява браузерів, що дозволяють організувати простий і зручний стандартний інтерфейс користувачів до будь-яких електронних інформаційних ресурсів, викликала необхідність використання багаторівневих архітектур. Одне з головних місць серед допоміжних процесів займає управління конфігурацією, який підтримує основні процеси життєвого циклу інформаційної системи, насамперед процеси розробки і супроводження. При розробці проектів великих складних інформаційних систем, що мають багато компонентів, можуть мати декілька варіантів реалізації або декілька варіантів версій однієї реалізації, виникає проблема обліку їх зв'язків та функцій, створення єдиної структури та забезпечення цілеспрямованого розвитку всієї системи. Хмарні сервіси, що займають чільне місце у становленні освіти, надаються компаніями Google та Microsoft. Їхні продукти сприяють підвищенню

ефективності спілкування та спільної роботи учнів, студентів і викладачів, що дозволяє більш якісно організувати навчально-виховні процеси освітніх закладів. Windows Azure Web Sites підтримує розміщення веб-сайтів на базі ASP/ASP.NET, PHP, Node.js и Python. Підтримуються найбільш популярні системи і сервіси: TFS, Git, Mercurial, GitHub, BitBucket, CodePlex та навіть DropBox. Компанія Google пропонує хмарний сервіс для хостингу Google Cloud Platform, який дозволяє створювати, тестувати і розгортати власні додатки. Платформа підтримує такі мови програмування: Node.js, Ruby, C#, Python, Java, Go та PHP. Для опрацювання електронних документів, підготовки документації пропонуємо використовувати такі хмарні засоби: Google Docs, Microsoft Word Web App, Acrobat.com Buzzword Documents, ZohoWriter. Виконувати математичні обчислення завдань різної складності можна завдяки Microsoft Excel Web App, Google Sheets, Acrobat.com Tables, EditGrid Spreadsheet, Zoho Sheet. Робота з базами даних забезпечується сервісами Zoho Creator, MyTaskHelper. Навчатись програмуванню і розробляти власні додатки можна на платформах JSBin, Google Code, Kodingen, PractiCode, HTMLedit, PasteHTML. Для формування електронного інформаційного ресурсу використовують настільні системи управління базами даних такі, як Clarion, FoxPro, Paradox, MS Access, або сервери баз даних такі, як InterBase, Sybase, Informix, MS SQL Server. До корпоративних інформаційних систем відносяться системи управління корпораціями, підприємствами тощо. Такі інформаційні системи використовують для формування свого інформаційного ресурсу на електронних носіях у вигляді баз даних або сховищ MS SQL Server, Oracle, DB2, Cache тощо, які функціонують в режимі Інтернет технологій. Системи обробки транзакцій по оперативності поділяються, в свою чергу, на оперативні і пакетні інформаційні системи. В оперативних інформаційних системах організаційного управління для оперативного відображення актуального стану предметної області більш розвинутий режим оперативної обробки транзакцій - OLTP (OnLine Transaction Processing), а пакетна обробка займає дуже незначну частину. Для систем OLTP характерний інтенсивний потік регулярних простих транзакцій, що мають характер замовлень, платежів, запитів на пошук тощо. Особливо важливими вимогами для таких систем є: висока продуктивність обробки транзакцій та гарантована доставка транзакцій при віддаленому доступі до баз даних по телекомунікаційним каналам зв'язку. Системи підтримки прийняття рішень – DSS (Decision Support System) – це зовсім інший тип інформаційних систем, які за допомогою досить складних запитів виконують відбір та аналіз наявних даних із співставленням їх у різних розрізах: географічних, часових, тематичних тощо. Такі системи працюють за особливою поетапною технологією із сховищами даних. Проектування таких систем поки що унікальний одиничний процес, що потребує високої вартості і значних

трудоу зусиль з великою долею ризику. Інформаційно-довідкові системи являють собою дуже великий і розповсюджений клас інформаційних систем, що використовуються в різних галузях і технологіях. На даний момент найбільш поширено використання гіпертекстових документів і мультимедійних технологій з представленням їх в Інтернеті [3].

Нині мережа Інтернет стала платформою для розвитку освітніх систем дистанційного мережного навчання. Використання хмарних сервісів у процесі навчання дозволяє йти в ногу з новітніми технологіями, підвищувати ефективність та швидкодію розробки програмного забезпечення. Основні *типи сервісних моделей* відображають можливі напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій для надання доступу до програмного забезпечення і обчислювальних ресурсів. Зокрема, SaaS (Software-as a Service) – «програмне забезпечення як сервіс» призначено для того, щоб застосовувати програмні додатки провайдера через мережу; PaaS (Platform as a Service) – «платформа як сервіс» – для того, щоб розробляти і використовувати програмні додатки, розроблені учнем, через мережу; IaaS (Infrastructure as a Service) – «інфраструктура як сервіс» – для орендування обчислювальних потужностей, нарощування пропускної спроможності мережі та постачання інших базових обчислювальних ресурсів. В той же час, облаштування інформаційно-комунікаційних технологій, інфраструктури навчального закладу в цілому потребує вибору і аналізу відповідної хмарної платформи, що може бути організована за моделлю PaaS або IaaS. Для цього необхідно вирішення певної низки організаційних питань, як то: формування спеціального інформаційно-комунікаційного підрозділу із фахівців, що мають відповідну кваліфікацію для налаштування і розгортання цієї інфраструктури, облаштування апаратно-програмного забезпечення, визначення плану і етапів проектування, апробації і тестування інформаційно-освітнього середовища, наповнення його необхідними ресурсами, впровадження та навчання педагогічного персоналу. Отже проблема STEM активно досліджується у науково-педагогічному просторі, де науковці дають або загальну теоретичну характеристику або зосереджують свою увагу на окремих аспектах STEM-освіти.

Список використаних джерел

1. Барна О.В Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі / О.В. Барна, Н.Р. Балик // STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес: збірник матеріалів I Регіональної науково-практичної веб-конференції, Тернопіль, 24 травня 2017 р. — Тернопіль: ТОКІППО, 2017. — С. 3–8.
2. Коваленко О. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США / О. Коваленко, О. Сапрунова // Рідна школа. — № 4 (1036), Квітень. — 2016, С. 46–50.
3. Мартинюк І. Творчий потенціал і самореалізація особистості // Психологія і педагогіка життєтворчості. — К., 1996. — 792 с.

Vita Hamaniuk,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of German Language and Literature
with teaching methods Kryvyi Rih State Pedagogical University

DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY DURING THE STUDY OF DISCIPLINES OF THE NATURAL CYCLE, TAKING INTO ACCOUNT THE IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL SPACE

The diversification of the legislative educational basis focuses on the study of prevailing trends in the natural sciences, which, together with the mathematical sciences, cause difficulties: misunderstanding of theoretical material, difficulties in solving problems, which leads to reduced interest in studying natural sciences. Therefore, the key task of the modern teacher is the comprehensive support and stimulation of children's cognitive interest in the study of natural sciences.

The semantics of the problem of cognitive activity remains one of the main directions of didactics. The issues of development and formation of cognitive activity of schoolchildren are covered in the works of outstanding scientists, in particular B.G. Ananiev, Yu. K. Babansky, D.V. Vilkeev, L.C. Vygotsky, P. Ya. Halperin, M.O. Danilov, M.O. Dobrovolsky, and others. But given the significant theoretical basis, the issues of formation of cognitive activity of students during the study of disciplines of the natural cycle are insufficiently covered [4].

Students' cognitive interest is a set of personality traits that are manifested in the ability to find solutions in difficult situations, using rational ways of mental activity, to acquire new knowledge and competencies.

The formation of cognitive activity of students during the study of natural sciences includes the following components: involvement of each student in active learning activities in the classroom; taking into account the individual characteristics of each child; creating the necessary conditions for the successful development of cognitive activity of students [2].

The analysis of scientific sources shows that the most effective methods of stimulating the cognitive activity of science students are modeling problem-solving and heuristic situations.

Heuristic methods, the importance of which was substantiated by the English educator G. Armstrong in 1889 in his book "The Heuristic Method", wrote: "The heuristic method puts students in the position of a researcher and allows them to discover scientific facts, instead of just hearing about them" [1]. Often such methods are identified with the association and generation of ideas, acting as effective guides to creative tasks. For example, when studying the botany of the topic "Photosynthesis" to conduct an experiment where the leaf is immersed first in boiling water and then in hot alcohol, so that chlorophyll is converted into

alcohol. Alcohol chlorophyll turns green, and the leaf becomes colorless. Do experiments with amino acids (xanthoprotein reaction), where the addition of sodium hydroxide to a heated solution of tyrosine and concentrated nitric acid produces aromatic nitro derivatives that have a yellow color. After the observations, students are asked to fill out an analytical report of the work, comparing the results of their own experiments and independently formulate a written conclusion, testing their hypothesis.

Using the problem-searching method, the teacher forms the necessary competencies of students, which contribute to the activation of attention and stimulate cognitive interest. In this case, the leading role is played by research tasks related to the mastery of the conceptual foundations of the natural sciences. Therefore, it is logical that an effective method of forming cognitive interest is the introduction of experience in the educational process, developing critical thinking and the ability to this kind of activity in the study of natural sciences [4].

During the organization of students' learning activities, using the principles of the research process, the question of both the development of cognitive activity and individual abilities of the individual comes to the fore.

The fundamental basis of the problem-searching method of teaching is the creation of a special type of motivation - problematic and requires adequate construction of the didactic content of the material, which should be presented as a chain of problem situations. The ideological content of the problem lesson is more complex: the problem - hypotheses - the search for alternative ways to solve it - the conclusion. The problem situation is created by activating the cognitive independence of students, accurate questions of the teacher, emphasizing the novelty of student search, the importance and beauty of the object of study [5].

Another innovative method of formulating cognitive interest is the use of game techniques that allow students not only to synthesize the program material, but also to master the skills of independent work. For example, during classes in geography, physics, chemistry during game situations, students perform various exercises to compare quantities, to perform arithmetic operations, in the form of games practice the skills of verbal arithmetic, unnoticed to solve quite complex practical problems. Another example of game activity can be collective warm-ups, developing reaction speed, attentiveness, ability to think clearly and logically. The transformation of traditional teaching methods in science lessons contributes to the transformation of the learning process into an exciting and interesting process of cognition, which is important in the formation of competencies in the modern educational space.

Modern education in the context of digitalization should prepare future professionals who have a high level of computer skills. The rapid pace of scientific and technological progress encourages society to educate people who can quickly adapt to new conditions capable of critical analysis and creative thinking. , which

substantiates the need for active use of information technology in the study of natural sciences. At the same time, the introduction of modern ICT solves the problem of finding new ways, forms and means of forming the cognitive activity of students, promotes the development of creative abilities of the individual and stimulates active mental activity [3].

Classes with the use of information technology are especially relevant in today's digitalization of society. Given that most students understand computer devices, the teacher has the opportunity to review the applications that are useful in the course of natural education. The use of computer technology in lessons of the natural cycle, such as biology in the study of the structure of the DNA molecule provides students with motivation to study complex disciplines, and activates cognitive activity by a logical relationship of virtual and real in the perception of educational material. .

Of particular relevance among the devices are mobile technologies, which have a number of advantages: ease of use, accessibility, many mobile applications, etc. Using a mobile phone or tablet, the teacher has the opportunity to conduct educational games, learn new material, conduct research, as well as test the acquisition of knowledge by testing in individual mobile applications.

Thus, the formation of cognitive activity in the modern educational paradigm is the basis for the development of a modern competitive personality, able to adapt to complex conditions. The use of the natural cycle by the teacher in the lessons will not only increase the cognitive activity of students, but also effectively use the time to explain the material.

References

1. Armstrong, H. (1900). *Tvorsticheskiye metody obucheniya ili iskustvo predstavlat detyam samim dohodit do poznaniya predmetov*. [The heuristic method of teaching or the art of representing children themselves to the knowledge of objects]. Moscow.
2. Granovska T.Ya., Prokopenko A.I. (2019) Analysis of ways to form cognitive independence in primary school students during the study of natural sciences. *Scientific journal of NPU named after M.P. Drahomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects (70)*. Kyiv. P. 77–80.
3. Lozova V.I. (2000) A holistic approach to the formation of cognitive activity of students. Kharkiv: OVS. 175 p.
4. Shamova, T.I. (1982) Activation of schoolchildren's teaching: monograph. Moscow: Pedagogy. 208 p.
5. Shcherbakova N.M. (2013) Ways of forming cognitive independence of students. *Scientific notes of NDU named after M. Gogol. Series «Psychological and pedagogical sciences»*. № 1. p. 156–159.

Ю.С. Колеснікова,
учитель історії та правознавства
Комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 64
Маріупольської міської ради Донецької області»

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ В ПСИХОЛОГІЧНО-ПРЕДМЕТНОМУ КОНТЕКСТІ УРОКУ ІСТОРІЇ

Освітній процес в сучасній українській школі – це неперервний взаємозв'язок всіх видів людської діяльності, які покликані досягти єдиної мети – виховання особистості, що вміє комплексно вирішувати проблеми, критично мислити, бути креативною, приймати рішення та співпрацювати з людьми. У зв'язку з цим кожен урок стає своєрідною моделлю життя, на прикладі якої можна навчитися подальшим діям в реальному дорослому повсякденні. А це означає, що кожен урок вже не належить окремо взятому предмету або галузі знань, а набуває рис інтегрованості, розширює міжпредметні зв'язки. Показовими в цьому плані є уроки суспільствознавчого циклу, зокрема історії, оскільки саме історичні події є найбільш нерозривними з іншими сторонами життя. Саме на уроках історії реалізується виховання свідомого громадянина, справжнього патріота, людини, здатної до відповідального ставлення до світу й людства. Але періодично постає питання – як правильно донести до школяра-підлітка ту інформацію, яку ми, дорослі, відчули та пережили в повному обсязі, свідком якої став багато хто з нас. При цьому донести так, щоб не травмувати психіку, не викликати стресові переживання, що можуть спровокувати певні психологічні розлади. Показовими для вирішення цієї проблеми є уроки історії та навчально-виховні заходи, пов'язані з Чорнобильською трагедією та вшануванням пам'яті її жертв.

Чорнобильська катастрофа – найбільша за всю історію ядерної енергетики. В житті українців Чорнобиль є незаживаючою раною болю і втрат. Масштаби лиха та важкість наслідків стали найтяжчими в історії нашої планети. Героїзм ліквідаторів врятував мільйони життів, врятував світ. Саме тому пам'ятні дати щодо цієї трагедії є найактуальнішими в бурхливому сьогодні. Адже з розвитком нових технологій, зі здобуттям технологічних проривів людство часто забуває про важливе – про навколишнє середовище, від якості та наявності якого залежить життя на землі.

Фотодокументи й відеоматеріали про Чорнобильську трагедію та її наслідки сповнені жахливими фактами руйнацій, мутацій, змінених форм, викривленої свідомості тощо. Тому на уроках історії інформацію про це варто подавати учням парцельовано, в залежності від віку. В 5–6 класах краще зупинитися на головному фактичному матеріалі та морально-

етичному аспекті трагедії: учні повинні знати дату катастрофи, візуально сприймати пам'ятники, меморіальні комплекси щодо трагедії та символіку радіації й радіаційних забруднень, знатися на героїзмі та жертвності тих, хто ліквідував наслідки катастрофи. Адже морально-етична сторона повсякденності – взаємодопомога, жертвність, здатність до співчуття – дітям цього віку ближче і зрозуміліше, ніж природно-географічні або статистичні показники.

У 7–8 класах учні знайомляться з природою з точки зору хіміко-біологічних процесів (в курсі географії, хімії, фізики), тому психологічно готові до сприйняття інформації щодо потенційних наслідків радіаційних забруднень, впливу радіації на людський організм та біологічні істоти. На цьому етапі можна обережно вводити фотодокументи та відеоматеріали про Чорнобильську катастрофу, що стосуються таких фактів.

Для психологічних особливостей учнів 9 класу важливо відчувати себе лідерами, дієвими суб'єктами шкільного життя, тому саме дев'ятикласники можуть стати лекторською групою, яка допоможе учням середньої ланки зрозуміти важливість та емоційну напруженість отриманої інформації. Вони можуть бути доповідачами, ведучими тематичних зустрічей, самостійно підготувати презентації.

Учні 10–11 класів повинні отримувати максимально правдиві факти про катастрофу на ЧАЕС. Вивчаючи радянську епоху (від її встановлення, зокрема в Україні, до розпаду СРСР), учні стикаються з багатьма фактами злочинів комуністичного режиму проти людства. Тому особливо важливим є відкриття правди щодо замовчування радянською владою фактів про катастрофу, її наслідки, відрядження військових та пожежників на завідомо вірну загибель через незнання впливу радіації на людський організм.

Таким чином, кожна вікова ланка учнів повинна отримувати ту інформацію, яку здатна сприйняти згідно зі своїми психологічно-віковими особливостями. Саме тому уроки вшанування пам'яті жертв Чорнобильської трагедії варто робити інтегрованими – разом із вчителем фізики, хімії, біології, географії, адже тоді факти будуть сприйматися учнями цілісно, в контексті всіх галузей знань про людину і природу й будуть мати вагомий виховний результат.

Список використаних джерел

1. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – №6. – С. 3–8.
2. Сорока Г.І. Організація виховної роботи: планування, аналіз, методичне забезпечення / Г.І. Сорока. – Х.: Основа, 2005. – 128 с.
3. Упатова І.П. Створення фахового освітнього простору як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу у закладах освіти. Наукові записки кафедри педагогіки / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. Вип. XXVII. С. 208–215.

Л.І. Сіра,

здобувач ступеня доктора філософії кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ СЛУХАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПІДГОТОВЧИХ ВІДДІЛЕННЯХ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження проблеми соціокультурної адаптації слухачів-іноземців на підготовчих відділеннях закладів вищої освіти зумовлена спрямованістю їхнього навчання на подолання відчуження, мовленнєво-культурного пристосування, засвоєння особистістю основних норм і цінностей, при чому домінуючу роль тут відіграватиме аспект «входження» особистості до нових умов життєдіяльності.

Аналіз наукової джерельної бази з досліджуваного феномену засвідчив, що висвітлення проблеми адаптації презентовано у філософській, соціально-психологічній та педагогічній сферах. Питання соціальної (соціокультурної) адаптації за головним концептом аналізується в роботах таких учених, як О. Бондаренка, О. Вечерок, Г. Воробйової, А. Гадамської, Є. Головахи, А. Кавалерова, О. Качинського, Л. Коваль, Н. Максименко, М. Овчинникової, Н. Паніної, С. Патохіної, С. Скальської та ін.

У соціологічних наукових колах конструкт «соціальна адаптація» трактується як вид взаємодії особистості або соціальної групи із соціальним середовищем, у ході якого узгоджуються вимоги й очікування його учасників. Найважливіший компонент соціальної адаптації – це узгодження самооцінок і домагань суб'єкта з його можливостями і з реальністю соціального середовища, що містить як реальний рівень, так і потенційні тенденції розвитку середовища й суб'єкта організмів до умов існування і звикання до них [1, с. 8].

Культурна адаптація – це (лат. *adaptatio* – пристосування, від *adaptare* – пристосовувати) – процес і результат свідомого пристосування людської спільноти, соціальної групи чи індивіда до інокультурного середовища задля гармонійного співіснування. Культурну адаптацію зазвичай проходять національні меншини; мігранти і біженці; особи, що працюють за кордоном та ін. [2].

Слід підкреслити, що у науковій літературі конструкт «соціокультурна адаптація» має безліч трактувань. Насамперед це пояснюється складністю, багатоплановістю проблеми та специфічністю підходів до неї з боку різних наук. Так, проблема соціокультурної адаптації розглядається з філософської, соціальної, психологічної, педагогічної та культурологічної сторін. Індивіду властива не тільки біологічна адаптація, «...а ще й та адаптація, яка виникає

через перебудову колишньої системи взаємовідносин» [3, с. 18].

Поняття «міжкультурна адаптація» означає пристосування різних форм поведінки, тобто зменшити ймовірність бути неправильно зрозумілим під час розмови та спілкування з людиною іншої культури [4, с. 34].

Дослідницями проблем адаптивного управління Л. Оліфірою та Л. Бобовою виокремлено загальні характеристики терміну «соціокультурна адаптація», зокрема як: взаємодія суб'єкта з соціальним і культурним середовищем; різновид соціальної взаємодії; процес пристосування до існуючої дійсності; відповідні реакції індивіда на певний вплив середовища; результат адаптаційного процесу; активність з боку особистості і наявність певних зрушень в її структурі; соціальна діяльність; рівень соціального статусу індивіда і самовідчуття задоволеності або незадоволеності собою і життям; внутрішня готовність до дії (саморегуляції) [5].

Таке бачення соціокультурної адаптації дослідниками зумовлено тим, що цей феномен у більшості випадків розглядається крізь призму двох змістових ліній: як властивість суб'єкта і як його соціально значущі дії. Того, хто пристосовується та того, до чого призведе цей процес адаптації.

Визнаючи необхідність наукової розвідки у дослідженні аспектів адаптації іноземних слухачів, детально зупинимося на стадіях їхньої соціокультурної адаптації.

Так, учені В. Раутен і М. Коксієн [6, с. 89], визначили чотири фази (стадії) соціокультурної адаптації іноземців до життя в іншій країні:

– першої фаза (фаза першої реакції) – дисонанс між об'єктом і суб'єктом особистості, формування захисних механізмів, зниження соціокультурної активності й працездатності людини;

– друга фаза (фаза соціальної адаптації) – зростання автоматизму у виконанні життєво необхідних функцій, притуплення уваги до нової інформації, погіршенням пам'яті, бажання прожити сьогоднішній день скоріше;

– третя фаза (контрастна фаза адаптації) – регресивні процеси, де переважають соціобіологічні потреби (поїсти, поспати, ні про що не думати), що можуть прийняти й агресивний характер, якщо щось заважає їх задоволенню; порушення цілісності взаємозв'язку індивіда з середовищем, коли відсутнє повноцінне спілкування, існує мовний бар'єр, надто багато незвичного – інша культура, традиції, звичаї;

– четверта фаза (фаза реабілітації) – інтенсивне задоволення соціальних потреб, відродження соціальної активності і здібностей до креативної діяльності; розуміння звичаїв, традицій і стереотипів іншої культури; зближення з новою культурою.

Здійснений аналіз теоретичних джерел показав, що Україна має чималий досвід підготовки висококомпетентних фахівців-професіоналів для інших країн. Вагомий внесок у розробку питань з підготовки іноземних

студентів (слухачів) зробили Н. Булгакова, В. Груцяк, Т. Дементьева, М. Лаврик, О. Павленко, Л. Хаткова, О. Шарапова, Т. Шмоніна.

Слід підкреслити, що за результатами досліджень учених з'ясовано: одним із пріоритетних чинників впливу на ефективність освітнього процесу в умовах підготовчих відділень (факультетів) є саме адаптація іноземних громадян до нових соціокультурних умов при вступі до закладу вищої освіти. А головною перешкодою на етапі адаптації – мовний бар'єр. Тому ключовою умовою соціокультурної адаптації іншомовних комунікантів, які потрапляють в іншомовне середовище, є не тільки опанування ними української мови, що є мовою соціокультурного оточення, а й успішно спілкуватися з представниками інших культур і носіями інших мов, активно налагоджувати соціальні контакти, з повагою ставитися до культурних норм, звичаїв, традицій українців, щоб відчувати себе повноправним членом цього соціуму.

Отже, аксіоматичною є теза про те, успішна соціокультурна адаптація іноземних громадян можлива лише за умови цілеспрямованого подолання ними адаптаційних труднощів через навчання їх української мови, що здійснюватиметься на основі соціокультурного, лінгвокультурологічного та компетентнісного підходів; пізнання звичаїв і побуту української культури; формування толерантного ставлення до культури іншого народу; засвоєння основних зразків і норм принципово нового культурного і соціального простору; активну взаємодію іншомовного комуніканта та життєвого середовища, сприяючи тим самим подальшому розвитку кожного слухача як особистості та майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В.В. Радула. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.
2. Оборська С.В. Адаптація культурна. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Адаптація культурна](https://vue.gov.ua/Адаптація_культурна) (дата звернення: 05.08.21).
3. Бережная М. С. Адаптивное поведение личности. Проблемы и перспективы социокультурной адаптации детей и юношества средствами художественного творчества : коллективная монография. Москва : Компания Спутник, 2016. С. 14–22.
4. Cai D. A., Rodriguez J. I. Adjusting to Cultural Differences. *The Intercultural Communication Studies*, 1996. 1(2), 31–42. URL: <https://web.uri.edu/iaics/files/03deb.pdf> (дата звернення: 02.08.21).
5. Оліфіра Л., Бобова Л. Особливості соціокультурної адаптації іноземних студентів. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. Випуск 10 (19), 2020. URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-19](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-19) (дата звернення: 31.07.21).
6. Раутен В., Коксинен М. Деятельность социального педагога по социокультурной адаптации учащихся иностранцев : методологические основы социальной работы. Москва : Просвещение, 1991. 256 с.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ.
ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

УДК 821.161.2

М.П. Ільків,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

УКРАЇНСЬКА МІФОЛОГІЯ В ТВОРЧОСТІ ДАРИ КОРНІЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню міфології у творчості сучасної української письменниці Дари Корній. Авторкою було проаналізовано поняття «міфу» та «міфологізації» в сучасному літературознавстві.

Ключові слова: міф, міфологізація, література, автор, літературознавство.

Генетично література пов'язана з міфологією через фольклор; зокрема, оповідна література, яка нас цікавить в першу чергу, – через казку і героїчний епос, що виникли в глибоких надрах фольклору (зрозуміло, багато пам'яток епосу і казки продовжували свій розвиток або навіть заново створювалися як книжкові твори). Відповідно драма й почасти лірика спочатку сприймали елементи міфу безпосередньо через ритуали, народні святкування, релігійні містерії.

«Міф – один із центральних феноменів в історії культури і найдавніший спосіб концептування навколишньої дійсності та людської сутності. Міф – первинна модель будь-якої ідеології і синкретична колиска різних видів культури – літератури, мистецтва, релігії і, певною мірою, філософії і навіть науки» [5, с. 44].

Міфологізація пов'язана з певним типом мислення, що є специфічним для первісного мислення в цілому і для деяких рівнів свідомості, особливо масової, в усі часи. Передумови міфологічного мислення як мислення архаїчного – невиділення людини з природи, риси дифузності мислення, невіддільність логічної сфери від емоційної, звідси олюднення природи, метафоричне зіставлення і навіть ототожнення природних і культурних

об'єктів, загальна персоніфікація, уявлення загального як конкретночуттєвого, нерозрізнення предмета і знака, символу і моделі, речі і слова, надмірне зближення якості і кількості, простору і часу, початку і сутності, одиничного і множинного (все це на рівні «колективних уявлень», тощо) [2, с. 38].

Зауважуємо, що казка і героїчний епос, а також найдавніші види театру є одночасно формою збереження і формою подолання міфології. Тому не слід дивуватися, що поряд з прямим зверненням до стародавніх міфів міфологічна традиція часто засвоюється літературою саме через ці канали. Добре відомо, що вся антична література просякнута міфологією і міфологічної космологією, але античні міфи забуваються і в середні віки, хоча частково відсунуті на периферію християнської демонології, а почасти сприймаються алегорично. Відома ступінь деміфологізації античного язичництва супроводжується виживанням «поганських» міфів кельтів, германців «інших, які, однак, також стають джерелом поетичного, літературного вимислу. В цілому середньовічна література залишається у владі християнської релігійної міфології, набагато більш спіритуалістичної і виходить із розгляду предметного світу в якості матеріальних знаків вищих «небесних» релігійно-моральних сутностей» [4, с. 44].

Прадавні українські міфологічні мотиви знаходимо у романі Дари Корній «Гонихмарник» [6]. Гонихмарник, за описом авторки, є дворушником – типовим образом української міфології. Як зазначає відомий український фольклорист В. Войтович: «Дводушник – людина, яка вміщує у собі «дві душі»: людську і демонічну (або з двома серцями). Число два (на відміну від одного чи трьох) вважалось демонічним, «нечистим» або наділеним надприродною силою (два колоска, подвійний горіх тощо). Він вдень поводить як звичайна людина, а вночі він одразу засинає глибоким сном, так що його неможливо розбудити. В цей час він блукає поза своїм тілом або за його подобою, або у вигляді собаки, зайця, коня тощо. Якщо хтось спробує затримати таку людину, вона може вбити, наприклад, силою вітру. Розбудити дводушника можна, тільки повернувши його тіло на 180 градусів. У цьому випадку він буде хворіти щонайменше два тижні. Іноді після смерті душа його стає упирем, який живе в могилі, то під водою, то у віддалених місцях. Такий упир п'є кров, викликає у дітей захворювання, падіж худоби. У Карпатах є також вітряник, який піднімає сильний вітер і летить у ньому непомітно. Особливо небезпечною зброєю дводушника є скіпка, запалена з обох кінців, якою вони завдають поранень» [2, с.128]. Бабуся Орина з роману Дари Корній «Гонихмарник» дає схоже пояснення своїй онучці Ірині: «Гонихмарники, донцю, або Градобури, дуже потрібні насправді створінне ... Найстрашніше друге. Усередині тіла одної людини живе дві душі, одна з яких зайда, і не мислю, що створена Богом. Нема ніц

гіршого від роздвоєння душі... Родина Сокірків – давніша родина дводушників, майже така давня, як наш ліс» [6].

Гонихмарник у романі Дари Корній причетний до ритуалізації, з наступного опису робиться висновок про функціональний зв'язок ритуалу ініціації, обрядове відновлення й очищення з міфологічною структурою роману в цілому: «Посеред галявини спиною до дівчини стояв зовсім голий хлопець, широко розставивши ноги... Руки Ігор підняв догори, бурмочучи то голосніше, то тихіше незнайомі слова... І раптом Ірина зобачила в руках хлопця срібні блискучі нитки. Один кінець їх був міцно затиснутий у кулаку, а інший (о Боже!), інший піднімався вгору і губився десь у високості... Юнак притягував хмари...Починається справжнісінька злива, яка взялася нізвідки» [6]. У даному епізоді спостерігаємо і ритуальне випробуванням і карнавальним переродженням героя, що йде, як і повинно бути в такому випадку, від родини Сокірків, у якій дворушництво передавалося від батька до сина, з покоління в покоління.

Уперше Ірина побачила демонічно-химерний лик Ігоря, коли разом з ним керувала хмарами: «Раптом із трави навпроти щось підводиться. Істота з двома личинами. Один вродливий, добрий, схожий на її Ігоря, інший – страшний, зморщений, знавіснілий, огидний, мов виверть із самого пекла. Ні, це не її Ігор. Це дводушник. Гонихмарник, Градобур. Ірина бачить, як почвара стоїть, ледве тримаючись на ногах, а все її тіло корчиться й здригається від болю...Огида, страх, нажаханість... Бабуся попереджала – від побаченого можна вмерти. Спотворене обличчя, оскал зубів і знавіснілі очі...» [6]. Як бачимо, у романі Дари Корній усталений міфологічний образ Гонихмарника-дводушника переплітається з яскравим авторським образом, який детально продуманий та прописаний на рівні поведінкових характеристик персонажа.

Також у романі Дари Корній зауважуємо прадавню українську магію, яка у романі має свою тяглисть. Усі жінки з роду Аліни зустрічають свого «гонихмарника», в житті Аліни повторюються окремі епізоди життя матері, супроводжувані відповідними переживаннями, а у фіналі твору читаємо: «Аліна зовнішньо стає все більш схожою на молоду Ірину...» [6].

Ще одним містичним місцем, окрім міста, у романі української письменниці **образ лісу**: «Зі всіх боків до села тулився праліс – суворий приятель та поважний батько. Своєю силою він боронив село та його мешканців від вітровіїв і лихого ока» [6] і т. ін.

Фольклорні елементи є невід'ємними елементами жанрової канви міського фентезі. Присутні вони і в «Гонихмарнику». Зокрема, це введення в текст легенд Карпатського краю, окремих пейзажних замальовок, зокрема, пов'язаних з описами сонця: «Світанок ніжно і трепетно торкає голівки гір своєю молочною барвою... Слабкі, несміливі дотики сонця пестять землю, ніби дбайлива матуся, – обережно, щоб не сполохати рідну

дитину після солодкого сну» [6]; «Сходить Сонце. Воно ніби боязко спочатку, невпевнено визирає з-за горизонту» [6]; «Аліні здається, що Сонце зараз заплаче, йому майже боляче» [6]; воно «мов мала дитина» [6]; Аліна «...дивиться в очі сонцю...» [6].

Дара Корній у своєму романі вдається до інтерпретації української міфології, новими є образи характерниці та гонихмарниці, що не притаманно для українського фольклору та демонології, у якому аналогічних жіночих образів не було: «Гонихмарник став жінкою, чи то жінка вперше стала Гонихмарником» [6].

Цілком у дусі міфологічної обрядовості здійснюється у романі Дари Корній зближення двох полюсів – добра і зла. Цілком логічним є бажання героїні вибороти в Градобура людську душу Сашка, проте «...люди не менше зло, ніж Градобури» [6]). Та й бабуся Аліни каже доньці: «Світ, дитиночко, не чорно-білий. Те, що вчора здавалося добром, легко може стати нині злом, і наоборот теже буває...» [6]. Аліна розмірковує про демонологізацію та порівнює її з хворобою: «Я ж не відвернулася від Марти, коли вона осліпла. Вона в певному розумінні покруч також» [6].

Отже, роман Дари Корній «Гонихмарник» містить добре розроблені міфологічно-фольклорні образи. До таких образів відносимо градобура (двудушника), вовкулаків, мольфара, відьму, упира, покутників, нічниць, потопельників, богатирів, інклюзників. Твір написаний із дотриманням українських міфологічних та фольклорних традицій, проте, спостерігається авторська рецепція традиційних фольклорно-міфологічних образів.

Список використаних джерел

1. Бубер М. Образы добра и зла. Два образа веры : [пер. с нем]. Москва : Республика, 1995. С. 125–156.
2. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській «прозі про землю» кінця XIX – першої третини XX ст. : моногр. Миколаїв : вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. 216 с.
4. Галич О., Назарець В., Васильєва Є. Теорія літератури : підручник [за наук. ред. О. Галича]. Київ : Либідь, 2001. 488 с.
5. Иванов Вяч., Топоров В. Инвариант и трансформации в мифопоэтических и фольклорных текстах. Типологические исследования по фольклору. Москва: Наука, 1995. С. 44–76.
6. Корній Д. Гонихмарник. URL: <http://maxima-library.org/knigi/knigi/b/333821?format=read>
7. Корній Дара (М. Замойська). URL : www.koronatsiya.com/pro-avtor-v/dara-korniy-miroslavazamoyska.

Г.М. Наконечна,

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу історичного краєзнавства
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ ПОСТАТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ СКУЛЬПТОРКИ ЛУЇЗИ НЕВЕЛЬСОН

Анотація. В статті розкривається питання меморіалізації постаті видатної американської скульпторки Луїзи Невельсон в екстер'єрі міст – Нью-Йорка та Переяслава. Ознайомити українців з її оригінальним мистецьким стилем і становленням як митця.

Ключові слова: Луїза Невельсон, Нью-Йорк, ассамбляж, мистецтво, скульпторка, скульптура.

Луїза Невельсон (уроджена Лея Айзиківна Берлявська) народилась 23 вересня 1899 року у місті Переяславі Полтавської губернії (тепер Київської обл.), але більшу частину свого життя провела в Нью-Йорку на Манхеттені. В ньому вона сформувалась як митець, знайшла своє призначення і здобула світову славу [5, с. 268].

З нагоди двадцятилітнього ювілею від дня народження всесвітньо відомої американської скульпторки Луїзи Невельсон (англ. *Louise Nevelson*) на фасаді Переяславської ЗОШ I-III ст. № 2, 18 вересня 2019 року, урочисто відкрили меморіальну дошку на її честь. Ініціатором меморіалізації постаті скульпторки в екстер'єрі Переяслава став місцевий краєзнавець, голова громадської організації «Шевченківське товариство «Тарасовий Заповіт» Юрій Володимирович Авраменко [3].

Дошка з чорного граніту, на якій зображено портрет скульпторки поряд з її улюбленими Нью-Йоркськими хмарочосами.

Людина дивовижної долі, вона належала до тих кого називають *self-made man* (людина, яка досягла усього сама) – жінка, яка реалізувалась у суто чоловічій професії, стала новатором у мистецтві, художником який змінив своєю творчістю бачення світу. Її називають бабусею мистецтва інсталяції і енвайронменталізму. Незважаючи на те, що слава прийшла до неї, коли їй було шістьдесят, попереду ще залишалось чверть століття активної плідної творчої праці. Онучка художниці Марія Невельсон, говорила дивлячись на її твори: – «Навіть, неможливо уявити собі, що їх зробила 78-річна бабуся». Майже до кінця своїх днів Луїза залишалась надзвичайно енергійною і відрізнялась незвичайною працездатністю [8].

Луїза Невельсон внесла вагомий вклад в сучасне американське мистецтво. На знак вдячності і визнання в 1977 році невелика площа, що знаходиться у фінансовому районі Манхеттена, була названа її ім'ям –

Louise Nevelson Plaza (площа Луїзи Невельсон). Це був перший в Нью-Йорку випадок, коли міську площу названо на честь скульптора [4].

Площа Луїзи Невельсон знаходиться на невеликому відрізку землі у вигляді трикутника, в оточенні багатоповерхівок та хмарочосів, вміщає в собі сім абстрактних великогабаритних скульптур. Ця композиція здобула назву «Shadows and Flags», що в перекладі означає «Тіні і прапори». Творець фантастичних скульптур Луїза Невельсон, використала в своїх роботах пофарбовані в чорний колір елементи деталей із кортенової сталі: плоскі, плавно вигнуті і деформовані листи, що схожі на закриті і відкриті коробки, паралелепіеди, закручені арматурні прутки у вигляді виноградних вусиків та видовжені циліндри. Зважаючи на те, що у виготовленні скульптур майстриня використала важкий, грубий матеріал, її твори виглядають легкими і вишуканими. Ось як вона сама говорила про свої роботи: «Мої роботи витончені і тендітні, хоч виглядають міцними і сильними. Справжня сила делікатна» [8].

Окрім Louise Nevelson Plaza, роботи скульпторки розміщені і в інших районах Нью-Йорку. Одна з них – «Night Presence IV» (Нічна присутність IV) знаходиться в Манхеттені на центральній алеї Парк Евеню на перетині з 92-ю вулицею. До цього скульптура експонувалась на вході до Центрального парку на розі П'ятої Авеню і 60-ї вулиці, в грудні 1979 року за рішенням авторки та міського відділу культури, її перенесли на місце, де вона знаходиться і сьогодні. Скульптура заввишки близько 7 метрів, розміщена на найвищій частині входу в парк, велично виглядає на фоні неба. Кожен елемент «Night Presence IV» є окремою частиною єдиного цілого, що надає твору монументальність архітектурної споруди. Скульптура подарована місту в дні святкування півстолітнього проживання та творчої діяльності Луїзи Невельсон в Нью-Йорку.

Такі скульптурні твори, як «Небесний ландшафт» (1983) розташована у Вашингтоні перед будівлею Американської медичної асоціації; «Замерзлі мережива I» у Хьюстоні штату Техас; «Небесний пейзаж II» Цинциннаті штату Огайо [4]; «Святкування II» м. Перчейз Сади скульптур ім. Дональда М. Кендалла Скюре, штат Нью-Йорк та інші [7].

Більша частина робіт виконана у стилі Junk Art або «сміттєве мистецтво». Матеріалом для майбутніх творів слугували предмети підібрані на вулицях, будівництвах, сміттєзвалищах, це могли бути уламки від дерев'яних предметів або просто шматки дерева. Знаючи, що скульпторка збирає непотріб, нерідко, місцеві жителі приносили його прямо до її дверей. Одного разу до будинку підігнали цілий грузовик обгорілих балок, що лишились від згорілої церкви Св. Марка [2].

Зовнішній вигляд самої майстрині був не менш оригінальним за її роботи. Висока, струнка, вона віддавала перевагу довгому багатошаровому, з яскравим орнаментом вбранню, хутряним накидкам та масивним

прикрасам. Часто в своєму гардеробі використовувала головні убори – шапки різного крою та пов'язки з платків. Та основним вбранням для неї були накладні вії, які вона використовувала по кілька пар одразу і без яких вона не відчувала себе одягненою.

Справжнє визнання прийшло до скульпторки в кінці 50-х ХХ ст., незважаючи на свій вік, Луїза винайшла свою особливу техніку втілення авторської ідеї, створення скульптурної пластики. Такою технікою став ассамбляж (від французького слова *assemblage* — скласти) це своєрідний колаж з різноманітних матеріалів і елементів, але не на площині, а в тривимірному просторі, що дозволило їй створювати нові незвичайні твори мистецтва. Для цього вона використала ящики наповнюючи їх різними дерев'яними предметами і деталями, частіше вживаними, попередньо пофарбованими у чорний колір. З ящиків із закріпленими в них деталями, вибудовувала стіну, розміщуючи їх один на одному, відкритою частиною назовні. Таким чином створений рельєф часто нагадував різьблення на гробницях індіців древньої Мексики. Першою роботою виконаною у техніці ассамбляж стала скульптура «Небесний собор». Для її створення Луїза використала 116 ящиків. Скульптура експонувалась на персональній виставці «Місячний сад плюс один» в 1958 році. Саме ця робота принесла їй славу скульптора, стала переломною у її творчості.

У 1959 році скульптурна композиція «Древний свадебный праздник» була виставлена в Музеї сучасного мистецтва на виставці «Шістнадцять американців». На відміну від попередніх робіт вона була пофарбована в білий колір. Відгуки про виставку підтвердили, що Луїза Невельсон увійшла до когорти найвідоміших художників Америки.

У 1961 році Луїзі знову вдалось здивувати світ мистецтва виставивши роботу «Час королів», пофарбовану в золотий колір, який асоціювався їй з Америкою: «Я приїхала зі Старого Світу, а там вважають, що в Америці все, навіть вулиці, вкриті золотом».

Три скульптури чорна, біла і золота названі критиками її кращими роботами. У 1962 році вони експонувались на Венеціанському біенале, куди Луїза Невельсон була запрошена представником від США.

В 1964 році в пам'ять жертвам Голокосту, вона створила масивну чорну стіну «Присвята шести мільйонам», що складається з багаточисленних ящиків однакового розміру, заповнених великими катушками від пряжі та іншими дерев'яними предметами. Кожна коробка стала символом котрогось загубленого життя. Луїза створила дві версії стіни пам'яті, одну придбав Міський музей сучасного мистецтва Осаці, Японія, другу – Ізраїльський музей в Єрусалимі. У вересні 2007 року, стіна придбана музеєм в Осаці експонувалась на виставці в Європейському музеї в Нью-Йорку.

У 1974 році в Нью-Йорку на Лексингтон-авеню в Середньому Манхеттені побудували нову лютеранську церкву святого Петра і в якості

художника-оформлювача була запрошена Луїза. У багатьох виникало запитання, чому внутрішнім дизайном американської протестантської церкви займається художниця єврейського походження. На це дав відповідь священник церкви: – «Тому, що вона – найвидатніший з нині живучих американських скульпторів».

До найвідоміших робіт скульпторки належить композиція «Атмосфера і навколишнє середовище Х» зроблена на замовлення Принстонського університету (1969); «Біле полум'я шести мільйонів» (1970) для синагоги Темпл Бет-Ель в Грейт-Нек, штат Нью-Йорк; «Нічна присутність IV» (1972), подарована місту Нью-Йорку; «Прозорий горизонт» (1975) на замовлення Массачусетського технологічного інституту в Бостоні; в Міжнародному торговельному центрі розміщений величезний дерев'яний барельєф «Небесні ворота» (1978), що нагадував летючий корабель (робота загинула разом з будівлею під час теракту 11 вересня 2001 року) [6].

Її роботи поповнили колекції Нью-Йоркського музею сучасного мистецтва МоМо «скульптурною стіною» «Небесний собор», Музей американського мистецтва Уїтні придбав скульптуру «Чорна велич», Бруклінський музей «Перший персонаж», у зібранні Музею Гутгенхайма, Смітсонівського музею американського мистецтва, Музею Хішхорн – Вашингтон, велика колекція зібрана в Художньому музеї Фарнворт у рідному місті Рокланді, штат Менн. Ознайомитись з скульптурними шедеврами скульпторки можна також і в європейських музейних зібраннях Парижа, Кельна, Нідерландів.

Полотна Луїзи Невельсон, як зразки сучасного мистецтва, прикрашають стіни резиденції американських президентів [1].

Луїза Невельсон була не лише митцем, а й активним громадським діячем. Виступала за ліквідацію ядерної зброї, підтримувала еміграцію євреїв з СРСР, була учасником феміністського руху, вважаючи його частиною спільної боротьби за свободу.

Скульпторка Луїза Невельсон однією з перших нагороджена Національною медаллю діячів мистецтва, французьким орденом Почесного Легіону, медаллю Свободи – почесною нагородою видатним американцям-емігрантам. Удостоєна звання – член Американської академії мистецтв і словесності, отримала почесну ступінь Гарвардського, Оксфордського, Колумбійського університетів.

Померла Луїза Невельсон 17 квітня 1988 року у віці 89 років. Похована у Нью-Йорку.

У 2000 році за вагомий внесок у розвиток мистецтва зображення скульпторки відтворили на марці поштового управління США.

Список використаних джерел

1. ART NEWS. В Белом доме будет открыта галерея современного искусства. [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://art-news.com.ua/v-belom-dome-budet-otkryta-galereya-sovremennogo-iskusstva-5167.html>.
2. WIKI ART. Енциклопедія візуальних мистецтв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wikiart.org/uk/luyiza-nevelson/atmosphere-and-environment-x-1969>.
3. Інтерв'ю Авраменка Юрія Володимировича, 1953 р.н. / записала Наконечна Г.М. 20.04.2021 р. // особистий архів автора. Тривалість інтерв'ю 80 хв.
4. Луиза Невельсон (Лея Исааковна Берлявская). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nyjewishimprints.info/N/Nevelson.htm>.
5. Ніколенко А.П. Переяславу – 1100 років / А.П. Ніколенко, 2007. – 268 с. – (Міленіум).
6. Новости Украина. Бойкот нет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://babam-net.in.ua/novosti-ukrainy/item/4770-1453882375>.
7. Сади Дональда М. Кенделла Скюре. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.knowledgr.com/05490483>.
8. Таймс Украина. Творчество Луизы Невельсон изменило наше видение мира. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://timesofu.com/art/nevelson/2.htm>.

Б.І. Паньків,

студент історичного факультету

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

науковий керівник: **Ю.О. Стецик,**

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ІСТОРИОГРАФІЯ ПОСТАТТІ ГРИГОРІЯ КОССАКА ТА РОДУ КОССАКІВ – ВИЗНАЧНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

У першій половині ХХ століття українцям не раз доводилося захищати свою свободу, боротися за незалежність власної держави. Вони створювали різноманітні військові формації: легіон УСС, армія УНР, Галицька армія, Українська повстанська армія. Спеціальних історичних праць українським визвольним змаганням, а особливо постаті Григорія Коссака дуже мало. Конкретно історичну інформацію про фронтові дороги Коссака у складі УСС і Галицької армії, активну його участь у Листопадовій революції ЗУНР містять історичні нариси та мемуарні публікації діячів ЗУНР, генералів, старшин і стрільців легіону УСС та Галицької армії. Вивченням історії УСС та УГА займалися відомі історики К. Науменко, К. Гордієнко, М. Литвин, Б. Якимович, О. Думін та інші. Однак про життєві та творчі візії Григорія Коссака у їхніх працях окреслюється побіжно. Про Григорія Коссака та рід Коссаків писали краєзнавець і публіцист Роман Пастух [7], краєзнавець Петро Сов'як [8, 9], мовознавець Богдан Пристай [4], вчитель історії Роман

Тарнавський [10], знаний літературознавець Михайло Шалата [11, 12], науковці-історики Оксана Медвідь [6] та Богдан Лазорак та інші.

У Дрогобицькому краєзнавчому збірнику, кандидат історичних наук, доцент кафедри Історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Оксана Медвідь написала наукову розвідку «Участь Гриця Коссака у визвольних змаганнях 1914–1920 рр.» [6]. Науковець з'ясувала у статті процес формування суспільно-політичних поглядів Григорія Коссака, висвітлила його активну участь у бойових операціях Першої світової війни, військово-просвітницьку діяльність у часи ЗУНР та УНР. На основі архівних джерел, спогадів та історичних фактів науковець О. Медвідь переконливо доводить, що Григорій Коссака взяв активну участь у створенні легіону УСС, вміло керував його підрозділами. Прославився Коссака у битві за м. Львів під Чортковом, у боях з більшовицькою ордою та денікінцями. Визвольні змагання 1914–1920 рр. для Коссака стали школою політичної боротьби за незалежність та свободу України.

Серед плеяди борців за волю за державність України у 20 столітті слід віднести братів – Григорія, Василя та Івана Коссаків, членів легіону УСС та УГА, провідного діяча УВО, ОУН, Карпатської Січі – Зенона Коссака. Вони походили із сім'ї дрогобицького коваля Йосифа Коссака. Саме два роки у нього навчався ковальського ремесла брат Івана Франка – Онуфрій. У сім'ї Коссаків часто бував український «Мойсей» Іван Франко. В історичній літературі існує більше тридцяти публікацій про життя, діяльність та боротьбу братів Коссаків.

Вперше про героїчну та трагічну долю роду Коссаків до громадськості доніс краєзнавець, член спілки журналістів України Роман Пастух у нарисі «Вулиця Горького», надрукованому в дрогобицькій міськрайонній газеті «Радянське слово» 30 серпня, 1 вересня, 5 вересня 1989 року. У вересні 1991 р. у львівському видавництві «Каменярь» виходить книжка «Вулицями старого Дрогобича» Романа Пастуха, у якій опублікований нарис про вулицю Лесі Українки, де розповідається про трагедію роду Коссаків. Краєзнавець Роман Пастух не зупинився на досягнутому: у львівському часописі «За вільну Україну» 31 жовтня 1991 року він вмістив статтю «Слава та біль полководницького роду» про Коссаків написану на основі названих публікацій. Правду про Коссаків продовжили наступні науковці та краєзнавці: у газеті «Нафтовик Борислава» від 10 серпня 1991 року вчитель історії Роман Тарновський публікує свою статтю «Пам'ятаймо ту славу», пізніше 20 лютого 1996 року історик робить публікацію у Дрогобицькому часописі «Галицька Зоря» – «Василь і Марія Коссаки. Повернення із небуття». Наступна його публікація в чомусь повторювала фактаж, який він опублікував у Дрогобицькому часописі «Вільне Слово» від 7 березня 2007

року «Про останні дні знаменитого краянина довідалися з архіву НКВД» [10].

Знаний історик та краєзнавець Петро Сов'як налагодив листування з донькою Григорія Коссака Олександрою Питкянен-Коссак, яка жила в російському Ленінграді, а також із дружиною Григорієвого племінника Йосифа Коссака – Нонною Балашовою в Москві. Листи членів родини Коссаків послужили Петрові Сов'яку написати нарис «З родини ковалів» у трускавецькій газеті «Франкова криниця» від 21 січня 1992 року. Того ж року у бібліотеці газети «Франкова криниця» виходить нарис Петра Сов'яка «Трагедія роду Коссаків» [8]. Краєзнавець окреслює найважливіші віхи життя Григорія Коссака. Він був народним учителем, керівником спортивного товариства «Сокіл». Одним із перших вступив до легіону УСС, дослужившись до командира полку УСС, стояв біля витоків боротьби за ЗУНР. Очолював загони УГА під час листопадових боїв за Львів, потім був табір для інтернованих, довгі роки еміграції, арешти, довгі роки ув'язнення, і врешті-решт – розстріл в катівнях НКВС. Героїчний подвиг Коссака – це звільнення галицької столиці м. Львова, бо власне у ці дні йому довелося керувати всіма силами повстанців.

Григорій Коссак був дуже освіченою людиною, листувався з Іваном Франком, Кирилом Трильовським та ін. На основі історичних фактів та архівних документів Петро Сов'як подає останні рішення військової колегії Верховного суду УРСР щодо арешту і розстрілу Григорія Коссака та спогадів дочки Олександри. Краєзнавець досліджує долю і Йосифа Коссака. Зі спогадів Нони Балашової, дочки Йосифа, дізнаємося, що батько походив із аристократичної сім'ї, будучи прихильником національної культури та історії. Він був «аристократом людського духу». Справді важка доля випала родині Коссаків.

Петро Сов'як у своєму нарисі «Трагедія роду Коссаків» з'ясовує найважливіші віхи творчого життя брата Григорія – Івана Коссака. Закінчивши Львівський університет, Іван Коссак працював вчителем у вчительській семінарії у Чорткові. Був головою товариства «Сокіл», головою «Сільського господаря», директором кредитового товариства «Народний дім», активним учасником «Просвіти», засновником приватної гімназії. З початком Першої світової війни Іван Коссак організатор січового стрілецтва, був сотником УСС. Тривалий час працював у привоєнній управі у Відні, коли розпалася Австро-Угорська імперія І. Коссак «будівничий ЗУНР», очолював Північний фронт, був комендантом м. Жовкви. Саме завдяки його керівництву наступ поляків було відбито. Після закінчення галицької війни він був військовим аташе та уповноваженим в справах українських військовополонених. Користувався великою популярністю у міжнародних дипломатичних колах. Відомий історик Михайло Грушевський, писав про нашого земляка Івана Коссака «за короткий час він

став діяльним і надзвичайно цінним членом нашої історичної громади, саме він мав стати членом колегії Державного видавництва України. Друкувався як публіцист, історик, мемуарист. Глибокі переживання з воєнних років Іван Коссак старався закріпити в образках, картинах. Повне зібрання їх чекає видання і повинна бути пам'яткою сього гарного, надзвичайно цінного, так передчасно перерваного життя». Бо саме 17 січня 1927 року несподівано помер у Києві, коли приїжджав у гості на різдвяні свята до академіка М. Грушевського, якого з ним зв'язувала давня дружба.

Петро Сов'як продовжив розробляти цю тему, і надрукував ще одну статтю «Рід Коссаків» у львівському журналі «Ї» у 2014 році. Киянка Леся Падун – Лук'янова у журналі «Зона» у 1995 році написала статтю про військову діяльність Гриця Коссака «Повернення з небуття. Отаман Українських Січових стрільців Гриць Коссак». Львівський письменник, колишній директор музею Івана Франка у Львові Роман Горак подає інформацію про педагогічну діяльність Г. Коссака у книзі «Франкова Ясениця-Сільна» від 2015 року та нарис «Повернення до дому» у його ж книзі «Українські історії», яка вийшла у 2018 році. Більшість публікацій носили ознайомлювальний, ніж науково-дослідницький характер.

Тему Коссаків досліджував вчитель історії Роман Тарнавський. Понад чверть століття він із наполегливістю розшукував, збирав і систематизував усе, що стосувалось долі Коссаків. Передусім його як історика цікавили архівні документи, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві у Львові, Державному архіві Львівської області, Архіві Служби безпеки України, інших архівних і музейних закладах України. Попутно дослідник збирав інформацію в різних книжкових виданнях, пресових публікаціях тощо.

Мабуть, найбільшими його заслугами стали три: 1) пошук документів про братів Коссаків в архівах Російської Федерації, що в нинішніх умовах стало неможливо; 2) листування з Олександром Питкянен-Коссаком та Нонною Балашовою. Автор цієї книжки спеціально їздив на зустріч із першою з них у Санкт-Петербурзі. Листування й очне спілкування допомогли пошуковцю суттєво заповнити фактажні прогалини в архівних документах; 3) з'ясування достеменної трагедії братів Івана, Григорія та Василя Коссаків, братанича Йосифа Коссака під час проживання в СРСР, а також подальша складна і трагічна доля членів їхніх родин в умовах жорстоких репресій і терору в комуністичній імперії Сталіна. Кожен факт, кожна цитата, кожне посилання і висновок автора базуються на архівних документах і листах.

Отже, підсумовуючи історіографічний огляд праць, які присвячені вивченню героїчної постаті Григорія Коссака та роду Коссаків, відзначимо, що різні покоління дослідників національно-визвольних змагань українського народу, як і краєзнавці, публіцисти, журналісти, літератори

зверталися до цієї постаті. Нагромаджений до нашого часу матеріал не розкриває повністю багатогранної діяльності постаті Григорія Коссака та роду Коссаків. До сьогоднішнього часу не укладено бібліографії праць про рід Коссаків.

Список використаних джерел

1. Баган О. Що ми зробимо для Коссака? : [2007 року – 100 років від дня народження Григорія Коссака] / О. Баган // Галицька зоря. – 2006. – 27 верес. – С. 1–2.
2. Горак Р. Трагедія Коссаків : [про Українських Січових Стрільців із родини Коссаків – Івана Коссака, Григорія Коссака та Василя Коссака] / Р. Горак // Київ. – 2016. – № 9–10. – С. 168–179.
3. Горак Р. Трагедія Коссаків : [про Українських Січових Стрільців із родини Коссаків – Григорія Коссака, Івана Коссака та Василя Коссака] / Р. Горак // Київ. – 2016. – № 11–12. – С. 8–28. – Закінчення. Поч. у № 9–10 за 2016 р.
4. Зенон Коссак (01.04.1907–19.03.1939) – визначний політичний та військовий діяч, провідний член УВО та ОУН [Текст] : уродж. Дрогобича / упоряд. Богдан Пристай // 150 славних українців Дрогобиччини / Богдан Пристай. – Дрогобич, 2012. – С. 94–96.
5. Коссак Григорій (07.03.1882–03.03.1939) – військовий та громадський діяч з Дрогобича, полковник УГА / упоряд. Богдан Пристай // 150 славних українців Дрогобиччини / Б. Пристай. – Дрогобич, 2012. – С. 88–89.
6. Медвідь О. Участь Гриця Коссака у визвольних змаганнях 1914–1920-х рр. / О. Медвідь // Проблеми гуманітарних наук : наукові записки ДДПУ / [ред. кол.: В. Скотний, Тл. Біленко, В. Футала]. – Дрогобич, 2007. – Вип. 20 : Історія. – С. 46–55. – Бібліогр. в кінці ст.
7. Пастух Р. Полковник, сотник і четар УСС [Українських Січових Стрільців] – з однієї хати : [наш земляк Григорій Коссак] / Р. Пастух // За вільну Україну. – 1995. – 14 листоп. – С. 2.
8. Сов'як П. Трагедія роду Коссаків // Франкова криниця. – 1992. – №18.
9. Сов'як П. Трагедія роду Коссаків : [про Українських Січових Стрільців із родини Коссаків – Івана Коссака, Григорія Коссака та Василя Коссака, а також Зенона Коссака, члена УВО та ОУН] / П. Сов'як // Літопис Голготи України / [гол. ред., передм. і післям. В. Цветков, співред. Т. 5 : В. Цветков, В. Морозюк]. – Львів, 2003. – Т. 5 : «Усусуси» : Стрілецька голгота. – С. 419–436. – (Літопис Голготи України).
10. Тарнавський Р. Про останні дні знаменитого дрогобичанина довідалися з архіву НКВД // Вільне слово // 7–14 березня 2007 р.
11. Шалата, Михайло Зенон Коссак [Текст] / Михайло Шалата // Година для праці настала... : статті, есеї, усні виступи 1990–1992 років / Михайло Йосипович Шалата ; [гол. ред. В. Іванишин]. – Дрогобич, 1997. – Кн. 1. – С. 166–170.
12. Шалата, Михайло Зенон Коссак [Текст] / Михайло Шалата // Година для праці настала... : статті, есеї, усні виступи 1990–1992 років / Михайло Йосипович Шалата ; [гол. ред. В. Іванишин]. – Дрогобич, 1997. – Кн. 1. – С. 166–170.

В.Д. Шландакова,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

АРГУМЕНТАТИВНИЙ ДИСКУРС У НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню поняття «аргументативного дискурсу» та його характеристик у працях провідних науковців сучасності. Авторкою було проаналізовано теоретичні особливості повідомлень, що несуть у собі інтенції автора як компоненти впливу на комунікативного партнера.

Ключові слова: аргументація, дискурс, вплив, автор, реципієнт, комунікація.

Аргументації присвячені численні дослідження в різних галузях гуманітарного знання, таких як культурологія, філософія, літературознавство, психологія та інших. Винятком не стала і лінгвістика, теоретики та практики якої протягом багатьох років займалися широким колом питань, пов'язаних з аргументацією. Питання аргументації досліджували такі науковці як А. Белова [1], Г. Брутян [2], В. Сергєєв [7]. Проте, ми пропонуємо поглянути на аргументацію ширше, як на одну із основоположних текстових категорій наукового дискурсу, на основі яких можна побудувати якусь модель дослідження тексту зокрема і дискурсу в цілому.

Поширення проблеми вивчення аргументації на низку нагальних проблем, які було значною мірою підготовлено роботами Х. Перельмана та Л. Ольбрехта-Тіцького, присвяченим розумінню спадщини класичної риторики. Засновник бельгійської школи аргументів Х. Перельман називає аргумент «ною риторикою». У співпраці з Л. Ольбрехтом-Тіцьким вони приходять до висновку, що «Нова риторика» або теорія аргументації є предметом дослідження психології. Вони практично виключають роль логіки в аргументації, зменшуючи всі можливі логічні вчення в математичній логіці, вони сказали, що вона призначена для аналізу методів доказування, які ефективно використовуються математиками [6, с. 71].

Інше розуміння аргументу можна знайти у представників голландської школи аргументів Ф. ван Емерена та І. Гротендорста. В основі цього визначення лежить соціальна діяльність, спрямована на інших людей. Вони розуміють аргумент як вербальну, соціальну та розумову діяльність, спрямовану на переконання раціонального судді та (не) прийнятності цієї вираженої точки зору, висуваючи певні комбінації речень (аргументів), покликаних висувати (заперечувати) висловлену думку. Відзначимо відразу ж, що для лінгвістично орієнтованих концепцій характерне широке тлумачення аргументації. Дослідники сходяться на думці, що аргументація

нерівнозначна процесу доказу, в якому найважливіше значення мають логічні прийоми для обґрунтування істинності якого-небудь судження. На відміну від логічного доказу вона завжди націлена на адресата і відбувається на тлі конкретного соціокультурного контексту, що суттєво впливає на процес аргументування [3, с. 14].

Як справедливо вказує В. Курбатов, «не можна представити, що будь-яке висловлювання не несло б у собі інтенції автора, а, отже, компонента впливу на комунікативного партнера», тобто не було б обґрунтовано з позиції отримання будь-якого результату в комунікативному акті [5, с. 27]. Переконлива дія – це мета, яку ставить перед собою будь-який учасник комунікативної діяльності. В умовах реальної комунікації ця мета може полягати в прагненні змінити чиїсь переконання, чиюсь лінію поведінки, емоційно впливати на реципієнта інформації, викликаючи в ньому подив, страх, бажання діяти, спонукати об'єкт до потрібного вчинку, залучити до співпраці, привести до домовленої зміни уявлень і установок людини в необхідному напрямку.

Переконлива дія на реципієнтів досягається за допомогою аргументації, яку ми розглядаємо як логіко-комунікативний процес, що слугує для обґрунтування певної точки зору з метою її сприйняття, розуміння і (або) прийняття індивідуальним або колективним реципієнтом. Аргументація виступає універсальним засобом переконання, основним способом мовного впливу, є каркасом процесу конструювання і передачі знань як ментальних репрезентацій ситуацій, подій тощо реального світу, служить універсальною процедурою комунікативно-прагматичного обґрунтування певного фрагмента знання з метою його передачі в ході дискурсивної діяльності. Іншими словами, всякий дискурс\текст передбачає мовленнєвий вплив, всякий мовленнєвий вплив здійснюється через переконання (і/або навіювання), всяке переконання нерозривно пов'язане з аргументацією. Так як тільки переконання ґрунтується на осмисленому прийнятті людиною будь-яких ідей, відомостей, їх оцінці й аналізі, ми залишаємо навіювання за рамками даного дослідження.

Наведемо кілька визначень, що пропонують широке трактування поняття аргументації. Бельгійські вчені Х. Перельман і Л. Ольбрехт-Титіка вважають, що об'єктом теорії аргументації є вивчення дискурсивних операцій, спрямованих на появу і посилення згоди аудиторії з висунутими положеннями оратора [6, с. 37].

Голландські лінгвісти Ф. Х. ван Еемерен і Р. Гроотендорст визначають аргументацію як спробу переконати адресата в прийнятності точки зору, вираженої конкретними судженнями [4, с. 56].

Для російських робіт також характерне широке тлумачення аргументації. Так, наприклад, В. Сергєєв розглядає аргументацію як правила побудови конструкцій з аргументів, аргументи покликані змінити

модель світу реципієнта з тим, щоб вплинути на процес прийняття ним рішення [7, с. 3].

Безперечна важливість наукових робіт голландських учених, які сформулювали концептуальні положення прагма-діалектичної теорії, полягає в розумінні аргументації як складного мовного акту, який включає ряд простих мовних актів і націлений на обґрунтування або спростування думки, вираженої в ході критичної (полемічної) дискусії з метою переконання в прийнятності цієї думки [4, с. 61]. Голландські дослідники здійснили великий вклад в вивчення аргументації і, зокрема, аргументативного діалогу, який інтерпретується як форма мовленнєвої взаємодії. Вони запропонували типологію аргументів на основі наступних критеріїв:

- природа конфлікту думок;
- ролі учасників дискусії;
- аргументаційна структура (вид зв'язку між аргументом і тезою).

Висуваючи в якості основного параметра оцінки критичної дискусії прагматичну ефективність, яка полягає в необхідності досягнення згоди учасників, які дотримуються протилежних точок зору, або в зміні думки аудиторії, представники прагмадіалектичного напрямку розробили правила ведення цього типу дискусії. Вони описали процедури обґрунтування і спростування висловлюваної точки зору, визначили основні стадії аргументування в рамках критичної дискусії і виділили дві категорії помилок в аргументації:

- порушення правил комунікації;
- порушення правил ведення критичної дискусії.

Традиційно логічна основа аргументації розглядалася в контексті дедукції – індукції [1, с. 13]. Спираючись на формально-логічну теорію доказу, дослідники розглядають силогізм як основну модель організації аргументації, оскільки силогізми характерні для закритих логічних систем, опис з їх допомогою логічної основи мовленнєвої комунікації представляється досить штучним.

Трактуючи природу аргументації ширше, розглядаючи її як ефективний механізм для досягнення цілей дискурсу, ми вважаємо доцільним перенести дослідження логічного аспекту аргументації зокрема і феномена аргументації в тексті\дискурсі в цілому в область прагмадіалектики, предметом якої виступає неформальна аргументація, що має відмінності від суворої індукції або дедукції [1, с. 26].

Отже, аргументація є універсальним способом організації дискурсу для обґрунтування певної точки зору з метою її сприйняття, розуміння і (або) прийняття індивідуальним або колективним реципієнтом. Аргументація з точки зору логічного підходу трактується як спосіб міркування, що будується на основі певних логічних (дедуктивних, індуктивних,

абдуктивних та ін.) процедур. Можна резюмувати, що в своїх роботах дослідники, які розглядають аргументацію як механізм онтологізації знання, формують один із перспективних підходів до вивчення даного феномена, який сприяє пошуку відповіді на питання, що здавна хвилювали уми вчених різних областей: яким чином ми обґрунтовуємо свої твердження, як переконуємо співрозмовника, як подаємо нову для нього інформацію і, нарешті, як забезпечується в процесі переконання інтеграція нового знання, нових уявлень в когнітивній структурі людини.

Список використаних джерел

1. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Киев : Астрей, 1997. 311 с.
2. Брутян Г. А. Аргументация. Ереван, 1984. 105 с.
3. Еемеерен Ф. Х. ван, Гроотендорст Р. Ненкеманс Ф. С. Аргументация : Анализ, Проверка, Представление. СПб, 2002. 154 с.
4. Еемеерен Ф. Х. ван, Гроотендорст Р. Речевые акты в аргументативных дискуссиях. СПб. : Нотабене, 2017. 239 с.
5. Курбатов В. И. Социально-политическая аргументация. Логико-методологический анализ. Ростов-на-Дону. Издательство Ростовского университета, 2001. 144 с.
6. Михайлов В. А. О специфике аргументации в процессе научной дискуссии. Философские проблемы аргументации. Ереван, 1996. С. 71-76.
7. Сергеев В. М. Когнитивные методы в соц. Исследованиях. Язык и моделирование социального взаимодействия: Переводы. М., 1987. С. 3-20.
8. Argumentation Schemes. Cambridge University Press, 2018. 443 p.

А.В. Шостак,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра
Запорізького національного університету
науковий керівник: **І.І. Льченко,**
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Запорізького національного університету

НАЗВИ МІСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАПОРІЖЖЯ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

За спостереженнями сучасних дослідників, соціокультурний простір міста утворюють назви підприємств і установ різного профілю. В ономастиці закріпився спеціальний термін 'ергонім', який було введено в науковий обіг 1988 року Н. Подольською. На доцільність вживання саме цього терміна 2002 року вказувала С. Шестакова. Термін 'ергонім' використовують З. Бузинова, О. Карпенко, Т. Романова, М. Шимкевич та інші мовознавці.

Дослідження ергонімної лексики здійснювалися переважно в межах окремих регіонів. Такі дослідження дають змогу вченим якомога повно описати соціально зумовлені оніми-неологізми, розкрити регіональну

специфіку впливу соціальних чинників на склад, структуру та функції місцевого ономастикону. Не становить винятку місто Запоріжжя, яке привертає увагу дослідників і науковців розмаїттям назв міських об'єктів (укладений нами реєстр назв має 476 слів).

Дібрані назви міських об'єктів Запоріжжя збиралися шляхом вивчення сайту “Золоті сторінки м. Запоріжжя” та особистих записів протягом 2021 р., що дало підставу поділити опрацьовану ергонімну лексику на дві групи за походженням: відонімні та відапелятивні ергоніми.

Власні назви (оніми) виконують номінативну функцію, виступаючи носіями системних ознак, типових для загальної лексики, характерно при цьому оніми залишаються специфічними одиницями. Всі власні назви формують онімний простір мови. Хоча оніми є в усіх мовах світу, мовознавці все ж вирізняють самотні ознаки конкретної мови.

Дисертантка О. Хрушкова (2016), з погляду функційного навантаження, характеризує власні назви як одиниці, що здатні 1) називати (виконують номінативну функцію); 2) пов'язувати онім з конкретним об'єктом (ідентифікаційна функція); 3) виділяти певний об'єкт із класу однорідних і протиставляти його іншим (індивідуалізаційно-диференційна) [3, с. 62].

Оніми служать твірною базою для ергонімів, оскільки спосіб простої онімізації найчастіше використовується для найменування міських об'єктів людської діяльності: підприємств, крамниць, аптек, салонів краси, розважальних центрів тощо. Серед відонімних ергонімів міста Запоріжжя виокремлюємо відантропонімічні, відтопонімічні, міфоніми, теоніми та фітоніми.

Найчастіше для назв міських об'єктів номінатори використовують антропоніми, тобто такі власні назви: ім'я особове, ім'я по батькові (патронім), прізвище, прізвисько, псевдонім. Похідною основою відантропонімічних ергонімів виступають також імена, прізвища власників підприємств. Антропоніми цікаві й тим, що зберігають цінності матеріальної й духовної культури народу, як-от:

Відантропонімічні ергоніми, пов'язані з ім'ям власника. Повні власні імена: *салони краси “Аmeliя”, “Элина”, перукарні “Олександра”, “У Елены”, бутик “Eva”*. У назві підкреслено повагу до власника.

Пестливі або скорочені форми імен: *кафе “Амели”, продуктові магазини “Галя Балувана”, “Ксюша”*. Такі назви спрямовані на створення прихильного ставлення споживача до закладу.

Ім'я та прізвища: *перукарня “Арт-студия Галины Круль”, “ЧП Кравченко”, бутики “Watsons”, “Anabel Arto”, кафе “Моника Беллуччи”, ресторани “Al Capone”*. Офіційні назви впізнавані й розраховані на обізнаність споживача.

Ініціали: *“ТАСкомбанк”* (Тігіпко Анна Сергіївна).

Ергоніми-ідеоніми, що мають у своєму складі відомих персонажів літературних творів, кінофільмів: *квеструм “Код да Винчи”* – роман Дена

Брауна, ресторан *"Sir Lancelot"* – лицар Круглого столу, готель *"Купидон"* – божество кохання у римській міфології, що відповідає грецькому Еросу. Назви розраховані на вибагливого споживача, поціновувача розкоші.

Мовний образ Запоріжжя – великого індустріального міста України, характеристика природних та культурних ландшафтів мальовничої території на березі Дніпра знайшли своє відтворення у відтопонімічних ергонімах.

Т. Купач підкреслює важливу роль у формуванні вербальних, мовних образів місць, яку відіграють топоніми (від грец. *'topos'* – місце й *'онута'* – назва, найменування, ім'я). Топоніми необхідні для вивчення образів культурних та природних ландшафтів. Визначальними рисами топонімів є стійкість назв географічних об'єктів у часі – хронологічна приуроченість, і просторова локалізація об'єктів номінації [1, с. 149].

Відтопонімічні ергоніми слугують своєрідною візитівкою міста обласного значення та України, наприклад, назви промислових і виробничих підприємств АТ *"ДТЕК Дніпроенерго"*, ПАТ *"Запорізький металургійний комбінат"* *"Запоріжсталь"*.

Зустрічаємо також гідроніми (назви водних об'єктів) – приватний готель економ-класу *"Дніпро"*, бар *"Славутич"*, ресторан *"Босфор"* та ойконіми (назви населених місць) – бізнес-готель європейського класу *"Інтурист-Запоріжжя"*, баскетбольний клуб *"Запоріжжя"*, чотиризірковий готель і бізнес-центр класу "А" *"Khortitsa Palace"*, національний заповідник *"Хортиця"*, ринок *"Хортицький"*, ресторан *"Запорожская Сечь"*, історико-культурний комплекс *"Скіфський стан"*.

Репертуар власних назв Запоріжжя представлений відтопонімічними ергонімами з локальними характеристиками (мікро- та макротопоніми): апартамент-готель *"Тихий центр"*, ринок *"Центральний"*, банки *"Південний"*, *"Восток"*; готель *"Україна"*, хостел *"Європа"* та відтопонімічними ергонімами, що вказують на міжнародні зв'язки: СП *"Саксонія"*, готель *"Венеція"*, ресторан *"Луїзіана"*, бар *"California"*, піцерія *"Bella Italia"*, ресторан *"Стумари"*, салон краси *"Versal"*.

У назвах міських об'єктів номінатори вживають міфоніми. "Словник української ономастичної термінології" тлумачать термін міфонім як "власну назву будь-якого видуманого об'єкта онімного простору; назви богів, духів героїв, надприродних сил, які вживаються в міфах, епопеях, казках, билинах" [2, с. 122].

Відповідно до принципів міфоіменування серед представлених у назвах міфонімів виокремлюємо: міфоантропоніми (імена людей у міфах, казках): салон краси *"Lilu"* – Лілу (від англ. *Leelo*) – вигаданий персонаж, головна героїня фантастичного бойовика Л. Бессона «П'ятий елемент»; міфоперсоніми (назви фантастичних героїв) – кафе *"Три Гнома"*, дитячий розважальний центр *"Волшебники"*, магазин *"Золотая Королева"*; люди з надприродними властивостями: кафе *"Санта Моника"* *"Клиника Святого Николая"*;

міфотопоніми: *готель "Злата Прага", кафе "Вилла Олива", ресторан "Sun City"*; міфозооніми (імена тварин): *продуктовий магазин "Чайка", кафе "Усатий Кролик", "Сім Собак"*.

Теоніми в назвах міських об'єктів Запоріжжя представлені: 1) онімами, що називають язичницьких богів. *Запорізька меблева фабрика "Берегиня", ТОВ Торговий дім "Велес опт"*; 2) онімами, що називають другорядних християнських божеств. *ВАТ "Страхова компанія "Оранта-Січ", перукарня "Ангел Плюс"*; 3) онімами, що номінують античних богів, символізуючи велич. *Торговий центр "Афина Palace", медико-косметологічний центр "Афродита Плюс", центр лікування хребта "Атлант плюс", салон шкіри та хутра "Арес", магазин будматеріалів "Гефест", магазин сантехніки "Посейдон"*; 4) другорядними античними божествами. *ПП Салон-магазин-ательє "Галатя", салон краси "Калипсо"*.

У назвах міських об'єктів Запоріжжя фітоніми відбивають знання українців про рослинний світ: *бутик "Цитрус", кафе "Розмарин", "Укроп", аптеки "Подорожник", "Примула", лікувальний заклад "Камелія", салон краси "Персик", готель "Под Дубом", перукарні "Орхидея", "Кипарис"*. Зібрані фітоніми розподіляємо на чотири групи: *дерева та кущі; плоди фруктових дерев; квіти, городні культури та суходільні трави.*

Відапелятивні ергоніми класифікуємо в такий спосіб: *назви, що відбивають характер діяльності підприємства: АТ "СПКТБ "Запоріжгідросталь", ПАТ "Запоріжжяобленерго", ПАТ "Дніпробуд", ПрАТ "Український графіт", ТОВ "Проектгідромех", ТОВ НВП "Промтехсплав", ТОВ "Граніт-3"*; *назви абстрактних понять узагальнюють окремі ознаки, сторони чи відношення між предметами: банк "Альянс", кафе "Тепло", "Шелест"*; *назви конкретних понять розраховані на певну цільову аудиторію: ресторани "Веранда", "Очаг", "Саквоаяж"; бар "Тырло"*; *назви, мотивовані люксовою галуззю сервісу: ТОВ "Капітал", салони краси "Империя", "Lider", "Persona", аптечний супермаркет "Елітфарм"*; *назви-характеристики осіб: 1) за родом занять: ресторан "Мисливець", футбольний клуб "Металург"; 2) за провідними рисами характеру людини: бар "Верный", бутик "Красотка", салон краси "Bellissima" (чудова); назви, до складу яких входять колоративи й коштовні метал і каміння: зелена крамниця "Green", "Укрзолото", "Онікс", медичний центр "Малахіт"*.

Список використаних джерел

1. Купач Т. Г. Топонімія як мовний образ території України. Наукові записки Вінницького педуніверситету, 2010. Вип. 21. С. 148–156. (Серія : Географія).
2. Словник української ономастичної термінології; уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
3. Хрушкова О. А. Структура та функційне навантаження писемних носіїв інформації сучасного міста : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – Українська мова; Дніпропетровський нац. ун-т імені Олеся Гончара. Дніпро, 2016. 249 с.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ.
ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

УДК 330:37.07.378

К.В. Городник, О.А. Білан,
викладачі ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України»

**СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ
ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ВСП «НЕМІШАЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НУБіП УКРАЇНИ»**

Анотація. У статті розглянуто чинники зовнішнього середовища, які можуть впливати на діяльність закладу освіти, та визначено (описано) їх загрози і можливості, які закладені у кожній групі факторів.

Ключові слова: внутрішні чинники, зовнішні чинники, конкуренція, стратегія, конкурентні стратегії, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Аналіз зовнішніх можливостей і внутрішніх резервів закладу освіти дозволяє розробити конкурентоспроможну стратегію функціонування закладу, спрямовану на збереження, підвищення та розвиток своїх конкурентних переваг.

Стан дослідження. Стратегії організацій були предметом дослідженням багатьох учених, серед яких особливої уваги заслуговують І. Ансофф, М. Портер, А.А. Томпсон і Дж. Стрікленд, Ф. Котлер, Мінцберг та ін. Використання стратегічного управління або його елементів саме в освіті розглядають Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, Л. Калініна, В. Колпаков, О. Пометун, В. Мельник, О. Рябокiнь, М. Степко, І. Тарасенко, П. Третякова, Л. Федулова, З. Шершньова, Л. Шульгіна. Основні засади формування стратегії розвитку закладів освіти описані в наукових працях таких вчених, як, зокрема, О.В. Марухленко, О.М. Ляшенко, О.І. Кравченко, С.Г. Натрошвілі, С.Л. Пакулін. Проте, кожен заклад фахової передвищої освіти має свої певні особливості, що потребують ретельного аналізу та дослідження.

Метою статті є виявлення та аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників закладу освіти, що впливають на його конкурентоспроможність та місце в структурі системи освіти.

Виклад основного матеріалу. ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України» працює на ринку освітніх послуг, на його функціонування впливають як зовнішні фактори (макросередовище), так і внутрішні чинники (внутрішнє середовище коледжу). Детально дані фактори відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Внутрішні і зовнішні чинники конкурентоспроможності закладу освіти

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
Керівництво закладу освіти	Державна політика
Якість підготовки персоналу	Політико-правові чинники
Ділова активність закладу освіти	Науково-технічні фактори
Стратегія розвитку закладу освіти	Економічні чинники
Система управління конкурентоспроможністю коледжу	Соціально-демографічні фактори
Система управління фінансами	Фактори природного середовища
Матеріально-технічна база	Культурне середовище
Фінансова політика організації	Рівень розвитку інфраструктури ринку
Бюджетне фінансування	Кон'юнктура ринку праці
Цінова політика	Галузева структура
Професорсько-викладацький склад	Стан кон'юнктури ринків
Особистість директора	Попит на випускників на ринку праці
Склад спеціальностей і форм навчання	Постачальники ресурсів
Комунікаційна політика	Характеристики ринків
Організаційна культура	Стратегія конкурентів
Імідж коледжу і його ділова репутація	Споживачі послуг, робіт

Джерело: сформовано автором.

До найбільш значущих внутрішніх факторів конкурентоспроможності в сфері освіти слід віднести рівень якості наданих освітніх послуг, рівень кваліфікації викладацького складу, імідж закладу і його ділову репутацію.

Серед зовнішніх факторів слід виділити особливо державне регулювання системи освіти, економічні та соціально-демографічні фактори.

Метою аналізу макросередовища, що утворює найближче поле зовнішніх ділових контактів освітнього закладу, є оцінка його конкурентоспроможності та місце в структурі системи освіти. Традиційно для цього використовується модель «П'яти конкурентних сил» М. Портера. Проаналізуємо елементи даної моделі стосовно ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України».

Конкуренція всередині галузі висока, оскільки заклад освіти конкурує із загальноосвітніми закладами I-III ступеня, закладами професійно-технічної освіти та закладами фахової передвищої освіти Київської області та міста Києва. Зокрема, із відкриттям кордонів існує конкуренція з європейськими закладами освіти.

Загроза появи нових конкурентів. Щоб оцінити загрозу появи нових конкурентів, необхідно врахувати складність і легкість входу на ринок освітніх послуг. Як відомо, складність полягає в необхідності наявності істотного початкового капіталу, укомплектованого штату кваліфікованих педагогічних працівників, отримання ліцензії на ведення освітньої діяльності.

Щодо аналізу даного чинника зовнішнього середовища для закладу освіти, то з огляду на сформовані на даний момент політичні, економічні та правові умови, можна зробити висновок, що ситуація не сприяє появі нових конкурентів. Проте існує загроза оптимізації закладів фахової передвищої освіти.

Продукти (послуги) замітники. Як правило, освітні послуги, що надаються закладами освіти, близькі за змістом. Альтернатива стандартним методам навчання – впровадження елементів дуальної освіти, основне завдання якої полягає в подоланні розриву між теорією і практикою, освітою й виробництвом, та підвищенням якості підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання. А також індивідуальна форма навчання.

Постачальники. Даний фактор зовнішнього середовища за моделлю М. Портера в контексті ситуації, що розглядається також не має великого значення. Надання освітніх послуг в незначній мірі залежить від поставок сторонніми організаціями. Беручи до уваги специфіку галузі, то постачальником можуть виступати заклади вищої освіти, що готують викладачів. Зокрема, модернізація матеріально-технічної бази ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України» проводиться не так часто, тому спостерігається низька залежність від постачальників.

Покупці (клієнти). Оскільки освітні послуги конкуруючих закладів освіти часто схожі, споживач може перейти з одного закладу освіти до іншого без істотних витрат. Однак, оскільки кількість споживачів освітніх послуг велика і діють вони в значній мірі незалежно один від одного, купують невелику кількість послуг, тим самим не мають можливості спільно впливати на ціни, якість та інші умови надання послуг.

Найбільш значимими факторами зовнішнього середовища, що впливають на діяльність закладу освіти, є наступні: «конкуренція всередині галузі», «послуги-замінники» і «клієнти». Найменш значимими є чинники «постачальники» і «потенційно нові конкуренти».

Висновки. За М. Портером вирізняють три конкурентні стратегії: лідерство у витратах, диференціація та фокусування (концентрація, спеціалізація) [3].

На нашу думку, ефективну конкурентну стратегію для ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України» доцільно обрати з урахуванням тих чинників, які впливають на заклад освіти на ринку освітніх послуг. Зміна ринкового попиту на спеціальності, адаптація освітньої діяльності до вимог ринку праці, стрімкий розвиток інноваційних технологій, забезпечення високого рівня якості освітніх послуг вказує на вибір стратегії фокусування (концентрації).

Список використаних джерел

1. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти : навчальний посібник / Г.А. Дмитренко. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.
2. Натрошвілі С.Г. Стратегічне управління вищим навчальним закладом: теорія, методологія, практика : монографія. – К.: КНУТД, 2015. – 320 с.
3. Портер М.Э. Конкуренция: Пер. с англ.: Уч. пос. – М.: Изд. Дом «Вильяме», 2001. – 495 с.
4. Стратегічне управління освітньою організацією : навчальний посібник / Л. М. Калініна, Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2013. – 104 с.
5. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч. посіб./ С.М. Клименко, Т.В. Омеляненко, Д.О. Барабась, О.С. Дуброва, А.В. Вакуленко. – К.: КНЕУ, 2008. – 520 с.

Р.С. Тетерюк,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Полтавського державного аграрного університету
науковий керівник: **О.С. Михайлова,**
кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Інноваційні процеси в сільськогосподарському виробництві – це нововведення, що впроваджуються в аграрному секторі економіки з метою підвищення ефективності його діяльності та забезпечення стабільного розширеного відтворення виробництва, реалізації в господарську практику результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і птиці, нових технологій в рослинництві, тваринництві і переробній промисловості, нових добрив і засобів захисту рослин і тварин, нових методів профілактики та лікування тварин і птиці, нових або покращених продуктів харчування, матеріалів, нових форм організації і

управління різними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва.

На інноваційні процеси в аграрному секторі мають безпосередній вплив особливості сільськогосподарського виробництва. Так, у дослідженнях О.І. Янковської виділено п'ять особливостей інноваційного процесу в сільському господарстві [3, с. 55]:

- 1) тривалий процес розробки новації;
- 2) інновації носять, як правило, покращувальний характер;
- 3) дослідження живих організмів;
- 4) провідна роль науково-дослідних установ;
- 5) залежність від природної зони та клімату.

На думку Г.М. Саранчука, основними особливостями інноваційної діяльності в аграрному секторі є [1, с. 29]:

- 1) різноманітність сільськогосподарської продукції вагома різниця в технологіях її виробництва;
- 2) значна диференціація окремих регіонів країни за агротехнологічними умовами виробництва;
- 3) залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних умов;
- 4) розпорошеність сільськогосподарського виробництва на значній території;
- 5) велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції;
- 6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників від наукових установ, що займаються виробництвом науково-технічної продукції;
- 7) відсутність організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам.

Досліджуючи стан інноваційної діяльності аграрних підприємств в Україні можна сказати, що існує чимало невирішених проблем ефективного використання інновацій та їх впровадження, що супроводжується втратою конкурентоспроможності вітчизняними підприємствами на міжнародному та місцевому рівнях. Ми вважаємо, що головною причиною гальмування інноваційного розвитку є брак фінансових ресурсів. Важливими проблемами також є спад платоспроможного попиту на вітчизняну продукцію з боку держави та підприємницького сектору, непривабливість вітчизняних підприємств для іноземних інвесторів, негативний вплив інфляційних процесів, високі відсоткові ставки за банківські кредити, неплатоспроможність замовників, економічний ризик, недосконала нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності, яка є фрагментарною, нецілісною та суперечливою. Аналізуючи вищеокреслені проблеми, необхідно зазначити, що особлива роль у посиленні інноваційної

діяльності в аграрній сфері належить державі, яка при виробленні економічної, науково-технічної і соціальної політики визначає пріоритети базисних інновацій на всіх рівнях, формує ринковий механізм її реалізації. Для цього потрібно активніше використовувати всі досягнення НТР, її агротехнічні, технологічні, організаційно-економічні та інші інноваційні напрямки. До перспектив впровадження аграрних інновацій слід віднести зрозумілу та прозору законодавчу базу, доступне кредитування сільськогосподарського виробництва, створення моніторингової системи для відстеження інноваційного потенціалу регіонів та пошуку шляхів забезпечення сприятливого середовища для здійснення інноваційних процесів.

М.А. Полегенька вважає, що метою інноваційної політики повинно бути запровадження інновацій у діяльність підприємств для забезпечення оптимального завантаження виробництва. Вона повинна відбуватися у двох напрямках [2, с. 52]:

1) акцент на потребах ринку і споживачів, яким відповідає маркетингова політика підприємства;

2) концентрація на ресурсах, тобто досягнення в науковій і виробничій сферах, технологіях, управлінських механізмах, оптимізуючи цим самим використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів суб'єкта господарювання.

Таким чином, інноваційний розвиток аграрного сектору необхідно розглядати як пріоритетне стратегічне завдання. Ми вважаємо, що в Україні є необхідний потенціал для розвитку інноваційної діяльності в аграрній сфері: стабільна економічна ситуація в країні для того, щоб залучити інвестиції в аграрний сектор; заохочення підприємств, які орієнтуються на виробництво інноваційної продукції, шляхом надання пільг; мотивування фінансово-кредитних установ, тобто надання кредиту підприємствам, які орієнтуються на інноваційну діяльність. Чинниками, що стримують інноваційний розвиток аграрного сектору, є: відсутність вільного ринку землі (всі сільськогосподарські виробники орендують землі й не володіють земельними ділянками, що породжує їх небажання інвестувати в інноваційні проекти); нестача кваліфікованих кадрів, які розробляють алгоритм упровадження інноваційних технологій; ментальне несприйняття більшістю управлінців невідворотності інноваційної перебудови всього виробничого та організаційного комплексу.

Список використаних джерел

1. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності. Інноваційна економіка. 2010. № 1. С. 26-32.
2. Полегенька М.А. Особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах України. Агросвіт. 2017. № 6. С. 49-54.

3. Янковська О.І. Інноваційний процес у сільському господарстві Наука і економіка: науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. 2009№ 4 (16), Т. 2. С. 54-58.

А.А. Чуєнков,

здобувач вищої освіти ступеня магістра,

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **В.О. Мисюк,**

кандидат економічних наук, асистентка кафедри фінансового аналізу та аудиту

Київського національного торговельно-економічного університету

БЕНЧМАРКІНГ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кожного дня, у будь-якого функціонуючого підприємства стоять питання підвищення ефективності та укріплення своїх позицій на ринку. Відповіді на ці питання можна знайти, шляхом дослідження своїх прямих конкурентів або підприємств інших галузей. Довгий час, зарубіжні країни використовують для дослідження своїх конкурентів та ринку в цілому, метод бенчмаркінгу. Який значно ефективніше звичайних маркетингових досліджень. Бенчмаркінг має дуже багато варіантів визначень, на нашу думку найбільш характерні, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування визначення «бенчмаркінг»

Критерії	Визначення
Як пошук	Бенчмаркінг – це безперервний, систематичний пошук, дослідження кращої практики конкурентів і підприємств-лідерів із суміжних галузей з метою отримання інформації, необхідної для вдосконалення власної діяльності, а також постійне порівняння бажаних змін і результатів бізнесу зі створеною еталонною моделлю власної організації бізнесу [1].
Як процес	Бенчмаркінг – це процес удосконалення (безперервний пошук нових ідей, їх адаптація та використання на практиці), що передбачає розвиток у підприємства прагнення до безперервного поліпшення [2].
Як метод	Бенчмаркінг являє собою специфічний метод порівняльного аналізу для підприємств, які працюють в умовах конкурентної боротьби, тобто постійного систематичного пошуку, впровадження найкращої практики, що приводить до поліпшення продуктивності [3].

Джерело: розроблено на основі [1, 2, 3].

Проаналізувавши вищенаведені визначення, можна зробити висновок, що спільна, характерна риса всіх трьох визначень полягає в тому, що незалежно від того, як трактується визначення (пошук, процес або метод) всі вони передбачають постійний, безперервний процес та пошук нових шляхів покращення діяльності.

Підвищення ефективності діяльності підприємства за допомогою методу бенчмаркінгу, здійснюється за такими етапами, таблиця 2:

Таблиця 2

Етапи проведення бенчмаркінгу

Етапи	Характеристика етапу
Планування	<p>На цьому етапі ми шукаємо відповідь на питання «Який предмет бенчмаркінгу?». Ціль цього етапу, визначити предмет бенчмаркінгу на основі аналізу розуміння потреб клієнтів та процесів, які займають місце на підприємстві. Організація, яка планує покращити певний процес, вже на самому початку повинна визначити завдання, які полягають у досягненні ясності цілі та масштабу проекту бенчмаркінгу. Після того, підприємство повинно визначити процеси, які будуть здійснені в рамках проекту. Процеси повинні бути коротко описані та оцінені щодо їх ефективності. На цьому етапі повинна бути сформована команда, яка буде цим займатися, а також, визначено, як саме бенчмаркінг буде реалізовуватися. Вдала розробка цілей – це одна з основоположних передумов успішного проекту.</p>
Збір інформації	<p>Другий етап бенчмаркінгу – це збір інформації, починаючи зі свого підприємства. Ключове питання полягає в тому, як визначити, які підприємства будуть проходити оцінку. Спочатку визначаються декілька конкурентів, які підлягають еталонній оцінці, після цього, серед них вибирається найкраща компанія. Потім, проводиться детальний внутрішній та зовнішній збір інформації. Знайти відповідне підприємство для проведення бенчмаркінгу дуже важливо. Знаходження підприємства, яке буде досліджуватися включає систематичне вивчення різних джерел інформації, починаючи з внутрішніх документів, які можна отримати в компанії, закінчуючи опублікованими даними та засобами масової інформації. Відношення з компаніями, які досліджуються повинні бути відкриті для обміну інформацією. Це необхідно для підтримки узгодженості з контактами, які дозволять визначити орієнтири довгострокового співробітництва. Пошук компанії для бенчмаркінгу, це одне з найскладніших завдань, тому що, кожне підприємство боїться надавати свою інформацію комусь іншому.</p>

Аналіз	Аналіз інформації виконується на власному та на конкурентному рівні, тому що, компанії аналізують свої дані разом із даними партнерів з бенчмаркінгу. На цьому етапі важливо знайти відповідь на запитання «Як вони це роблять?». І після цього підприємство може визначити «Що ми збираємося робити?». На цьому етапі дані оброблюються, інформація систематично сортирується та класифікується. Аналітичний етап включає документування даних для бенчмаркінгу. Результати аналізу формуються, в нову ціль компанії, яка повинна бути деталізована.
Впровадження	Останній етап бенчмаркінгу – впровадження результатів. Ціль цього методу не скопіювати або симулювати, а скоріше в здійсненні змін, необхідних для підвищення результативності. Як тільки встановленні цільові показники діяльності на майбутнє, наступна задача, забезпечити, щоб організація взяла на себе зобов'язання здійснити реальні зміни. Це включає подальшу участь всіх зацікавлених сторін. Якщо існує справжня прихильність до впровадження певних змін на підприємстві, тільки тоді можна буде отримати всі переваги від використання бенчмаркінгу. Впровадження – це діяльність, направлена на скорочення відмінностей, виявлених на етапі аналізу, а також на перетворення можливих покращень в видимі результати. Необхідно прийняти заходи для реалізації потенціалу, закладеного в виконавчій структурі організації.

Джерело: розроблено на основі [4].

Також додатковим шостим етапом можна додати, моніторинг результатів діяльності, яка відбувається на підприємстві, після запровадження всіх нових змін. І через деякий час, починати цикл проведення бенчмаркінгу з самого початку.

Тому що, використання методу бенчмаркінгу, повинно проводитися на постійній основі, та не рідше одного або 2 разів на рік (бажано, ще частіше). Такий підхід робиться з тої причини, що з часом інформація, яка відома на даний момент, починає кардинально змінюватися й стає не актуальною.

Наприклад, поява нових конкурентів на ринку, зміна відношення споживачів до певного виду товару, поява нових технологій на ринку, тощо. Якщо своєчасно не відслідкувати ці зміни, є вірогідність втратити свої позиції на ринку та відповідно отримати спад ефективності діяльності підприємства, порівняно з іншими компаніями на ринку.

Фахівці виділяють низку проблем, які здатні перешкоджати успішному проведенню бенчмаркінгу:

- тимчасові обмеження, брак ресурсів;

- конкурентні бар'єри, недоступність або важкодоступність необхідної інформації про діяльність конкурентів;
- недолік управлінських і професійних кадрів;
- опір змінам із боку менеджменту і персоналу;
- недосконалість планування і короткострокові очікування [5].

Також, існує проблема в Україні пов'язана з другим етапом (аналіз бенчмаркінгу, а саме з пошуком партнерів для бенчмаркінгу, яких можна було б проаналізувати. Все через те, що в нашій країні на даний момент існує не довіра підприємців, особливо малого та середнього бізнесу іншим особам, особливо для обміну інформацією.

А також, не повна обізнаність або навіть зовсім відсутність представлення про цей метод, що не дає можливості подальшого розвитку та використання серед підприємств. Тому, для вирішення цих проблем, необхідне поступове впровадження та розвитку цього методу на український ринок, детальне представлення та роз'яснення про переваги цього методу, зі сторони осіб та компаній, які надають послуги з проведення бенчмаркінгу.

Процес бенчмаркінгу нелегкий, він вимагає великого терпіння і наполегливої праці. Підприємство має проводити безперервний моніторинг середовища функціонування, незважаючи на високі витрати. Але, ефект від використання технології бенчмаркінгу набагато перевищує зусилля і витрачені на нього кошти [5].

Як вже було сказано вище, досягти максимального ефекту від використання бенчмаркінгу можна, якщо проводити його на постійній основі, а не одноразово, а також у випадку залучення досвідченої команди.

У світовій практиці вважається, що найкращий результат застосування бенчмаркінгу досягається, коли підприємство запрошує команду консультантів для здійснення проекту або для супроводження проекту, реалізованого працівниками підприємства. Залучення консультантів доцільно, тому що вони приносять інформацію та кращі методики інших підприємств; консультант може діяти як сполучена ланка між працівниками підприємства, його лідерами, клієнтами та постачальниками; вони об'єктивні до внутрішньої політики, володіють теоретичними основами концепцій процесів та практичного досвіду застосування їх на практиці [6].

Висновок: Бенчмаркінг – один з найефективніших методів підвищення ефективності діяльності підприємства. Цей метод використовується довгий час підприємствами по всьому світу.

В Україні використання цього методу не достатньо поширено та має певні недоліки. Але якщо, поступово підприємства почнуть використовувати бенчмаркінг у своїй практиці та будуть його проводити на регулярній основі, це призведе до значних позитивних змін.

Вітчизняні підприємства почнуть переймати більше досвіду від міжнародних компаній й залучати цей досвід у своїй практиці. Підвищиться довіра підприємств до один одного, шляхом кооперації та обміну власною інформацією, під час проведення бенчмаркінгу. Всі ці зміни стимулюватимуть покращення культури відносин між вітчизняними підприємствами, а також збільшить ефективність діяльності українських компаній та поліпшить економіку України в цілому.

Список використаних джерел

1. Щегельська О. В. Реінжиніринг бізнес-процесів – необхідність в умовах динамічного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/bpr/bpr001.html>.
2. Криворучко О.М. (2012). Основні положення бенчмаркінгу бізнес-процесів АТП.
3. Макачук О.Г. (2011). Бенчмаркінг як стратегія прийняття ефективних управлінських рішень сільсько-господарськими підприємствами.
4. Barbora J. (2011). Benchmarking – methods of raising company efficiency by learning from the best-in-class.
5. Навольська Н.В. (2016). Бенчмаркінг як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємств.
6. Морщенок Т.С. (2017). Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур.

А.А. Чуєнков,

здобувач вищої освіти ступеня магістра,

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **О.М. Ромашко,**

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування

Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ БУХГАЛТЕРІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Професія бухгалтера є однією з ключових у господарській діяльності підприємства. Бухгалтер повинен володіти теоретичними та практичними знаннями, щоб забезпечити якісне ведення обліку на підприємстві та спонукати його до подальшого розвитку.

Окрім того, не менш важливим обов'язком бухгалтера є дотримання професійної етики всередині підприємства та поза ним. Це може проявлятися у навичках спілкування з колегами та начальником, з клієнтами та іншими зовнішніми контрагентами, які контактують з підприємством.

Та найголовніше, проявляється у розумінні того, який вплив мають ті чи інші дії бухгалтера на середовище в якому він працює.

Професійна етика – це поняття, прийняте для позначення комплексу норм моралі, правил поведінки в будь-якій професійній діяльності. Вона представляє собою сукупність морально-етичних принципів, які визначають причетність людини до обов'язку перед професією [1].

Тому, професійний бухгалтер відрізняється від іншого спеціаліста тим, що окрім виконання своїх професійних обов'язків, він також знає та дотримується професійної етики, оскільки представники цієї професії мають великий вплив на підприємство в якому працюють та суспільство в цілому.

Для розуміння того, яким чином дотримуватися професійної етики, був розроблений Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів.

Міжнародна федерація бухгалтерів запровадила Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів як основу для етичних вимог до професійних бухгалтерів у кожній країні, який повною мірою стосується і аудиторів. Міжнародний кодекс етики установлює норми поведінки професійних бухгалтерів і викладає фундаментальні принципи, що їх мають дотримуватися професійні бухгалтери, щоб досягти загальних цілей [2].

Як зазначає Орехова А.І., навіть при існуванні цього Кодексу та наявності його українського перекладу, все одно існують деякі нагальні проблеми етики на Україні, які потребують вирішення, головними з яких є:

1) на сьогодні, не всі бухгалтери ознайомлені зі змістом Кодексу етики. Такі фахівці, ймовірно, не визначають весь набір принципів і правил, необхідних для належної роботи, не займаються систематичним виявленням загроз порушень етичних принципів, не мають в арсеналі комплексу застережних заходів. Очевидно, що багато дій вони передбачають інтуїтивно, що, однак, не гарантує етичної поведінки в усіх ситуаціях професійної діяльності [3];

2) за умови ознайомлення з вимогами Кодексу етики інколи у бухгалтерів відсутнє особисте бажання дотримуватися основних етичних принципів у своїй професійній діяльності. Навіть засвоївши принципи етики професійного бухгалтера та маючи неухильне бажання їх дотримання, зіткнувшись з реальністю, тиском зі сторони, відсутністю осуду професійного середовища втрачається бажання боротьби з загрозами порушення основних етичних принципів та ін [3].

Всі ці проблеми приводять до серйозних наслідків, які виражаються у заробітку поганої репутації працівником та підприємством в цілому, за рахунок чого, можна втратити клієнтів, партнерів та своє місце на ринку загалом.

Крім того, існуючі проблеми можуть привести до банкрутства та ліквідації підприємства, що в свою чергу призведе до втрати робочих місць, а також, проблем з розрахунком та документальним підтвердженням стажу роботи для подальшого отримання пенсії певним громадянам.

Не виключається також виникнення кримінальної відповідальності бухгалтера, внаслідок участі у протиправних діях або укривання факту злочину, піддаючись тиску вищого керівництва та незнанням, як в цьому випадку діяти.

Для запобігання цих проблем, підвищення обізнаності працівників та контролю за професійною етикою бухгалтерів, можна впровадити наступне:

1) розробити національні стандарти з етики бухгалтерів України, основуєчись на міжнародному Кодексі етики професійних бухгалтерів. Запровадження цих стандартів, дозволить всім українським підприємствам та бухгалтерам ознайомитися ближче з правилами цього Кодексу та нормами поведінки, якої повинен притримуватися бухгалтер займаючи цю посаду, що дозволить наблизитися вітчизняним спеціалістам до міжнародного рівня етики професійних бухгалтерів;

2) законодавчо впровадити обов'язкову умову щодо створення підприємствами на початку їх діяльності, внутрішньої політики щодо етичної поведінки бухгалтера. Це призведе до поступових внутрішніх змін у багатьох підприємствах, підвищить рівень господарської діяльності та покращить якість роботи представників бухгалтерської професії;

3) проводити періодичну державну перевірку дотримання національних стандартів етики бухгалтерів. Це дозволить контролювати процес дотримання цих стандартів підприємствами України та підтримувати на належному рівні, професійну поведінку та компетентність бухгалтерів тим самим підіймаючи рівень культури і престижу професії бухгалтера.

Висновки: Запропоноване вище дозволить підприємствам та бухгалтерам ближче ознайомитися з міжнародними нормами етики та запровадити їх у своїй діяльності, що призведе до підвищення рівня етики бухгалтерів в Україні та наблизить до міжнародного рівня етики професійних бухгалтерів.

Дотримання норм Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів, покращить якість роботи та взаємозв'язок підприємств в цілому, що призведе до подальшого розвитку економіки України.

Список використаних джерел

1. Демочко Ж.Ю., Романченко Ю.О. Професійна етика бухгалтера. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю* : зб. матер. ІV Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 24 жовтня 2019 р. Полтава, 2019. С. 161–163.
2. Сопко В.В., Ромашко О.М. Роль етики у формуванні компетентностей бухгалтера. *Modern approaches to the introduction of science into practice: Abstracts of X International Scientific and Practical Conference.*, San Francisco, 2020. San Francisco, 2020. P. 191–193.
3. Орехова А.І. Проблемні аспекти дотримання етичних норм професійними бухгалтерами. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 23. С. 5–9.

А.А. Чуєнков,
здобувач вищої освіти ступеня магістра,
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **Г.В. Уманців,**
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Київського національного торговельно-економічного університету

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Стабільний розвиток підприємства та закріплення його позиції на ринку в значній мірі залежить від впровадження та ефективного використання нематеріальних активів. Можна стверджувати, що сьогодні цінність компанії все частіше генерується активами, які мають нематеріальну форму. Саме люди і знання, які вони мають, ноу-хау, здатність до інновацій, ліцензійні угоди, організаційна культура та інші нематеріальні активи стають найбільш важливими ресурсами для розвитку підприємства [1].

Тлумачення визначення нематеріальних активів, можна знайти в таких нормативних документах як: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи»; Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»; Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення «Нематеріальні активи» у нормативних документах

№	Нормативний документ	Визначення
1	МСБО 38 «Нематеріальні активи»	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований [3].
2	НПСБО 8 «Нематеріальні активи»	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований [4].
3	Метод. рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів	Нематеріальними активами вважаються немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані (незалежно від строку їх корисного використання (експлуатації)) [5].

Джерело: розроблено на основі [3, 4, 5].

Проаналізувавши визначення в нормативних документах, можна дійти висновку, що не дивлячись на деякі відмінності, зміст в них однаковий. Тому, можна сказати що, нематеріальні активи – це активи, які не мають матеріальної форми, не є грошовими коштами та можуть бути ідентифіковані.

За правовим змістом нематеріальні активи структурно можна згрупувати на три групи: невіддільні від юридичної особи (клієнтська база, наявність кваліфікованого персоналу, переваги місця розташування, репутація підприємства тощо); невіддільні від фізичної особи (репутація робітників і власників компанії, професійні якості особистостей та інше); віддільні від юридичної особи (торгові марки і знаки, технічні бібліотеки, ліцензії, патенти, права пов'язані із землекористуванням та інше) [2].

Таблиця 2

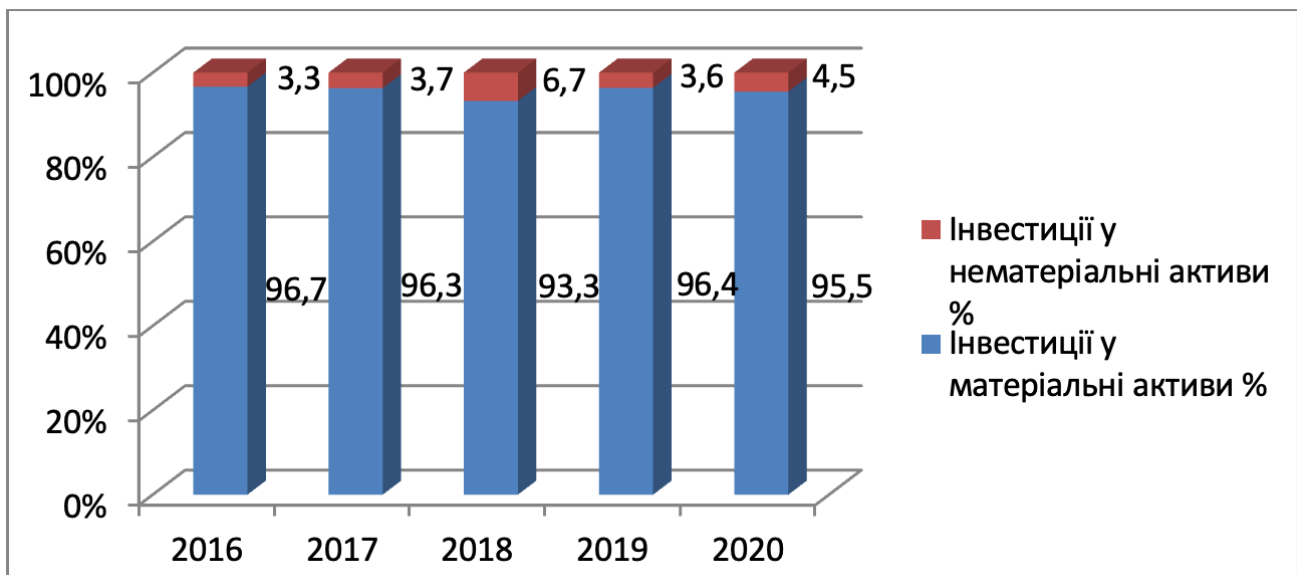
Капітальні інвестиції за видами активів в Україні за 2016–2020 р.

Освоєно (використано) капітальних інвестицій					
у фактичних цінах, млн. грн					
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Усього	326163,7	412812,7	526341,8	584448,6	419836,7
інвестиції в матеріальні активи	315416,7	397426,4	491164,7	563573,1	400910,7
житлові будівлі	42503,0	51238,9	53247,0	55623,6	36517,8
нежитлові будівлі	49709,3	57638,8	77364,5	89717,7	64103,8
інженерні споруди	65442,9	75946,5	102199,5	131910,5	113270,5
машини, обладнання та інвентар	113194,0	143588,9	174156,2	198709,5	132241,5
транспортні засоби	31355,0	52703,3	63814,4	63319,1	37211,5
земля	1436,1	1281,0	1360,5	1866,0	1747,2
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	2963,6	3295,5	3904,6	4101,2	3996,7
інші матеріальні активи	8812,8	11733,5	15118,0	18325,5	11821,7
інвестиції в нематеріальні активи	10747,0	15386,3	35177,1	20875,5	18926,0
з них					
програмне забезпечення та бази даних	5913,2	7776,9	10719,9	9886,6	5577,1
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	3696,9	5446,8	21744,6	7525,3	10330,7
у % до загального обсягу					
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
інвестиції в матеріальні активи	96,7	96,3	93,3	96,4	95,5
житлові будівлі	13,0	12,4	10,1	9,5	8,7
нежитлові будівлі	15,3	14,0	14,7	15,4	15,3
інженерні споруди	20,1	18,4	19,4	22,6	27,0
машини, обладнання та інвентар	34,7	34,8	33,1	34,0	31,5
транспортні засоби	9,6	12,8	12,1	10,8	8,9
земля	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	0,9	0,8	0,7	0,7	0,9
інші матеріальні активи	2,7	2,8	2,9	3,1	2,8
інвестиції в нематеріальні активи	3,3	3,7	6,7	3,6	4,5
з них					
програмне забезпечення та бази даних	1,8	1,9	2,0	1,7	1,3
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	1,1	1,3	4,1	1,3	2,5

Джерело: розроблено на основі [6].

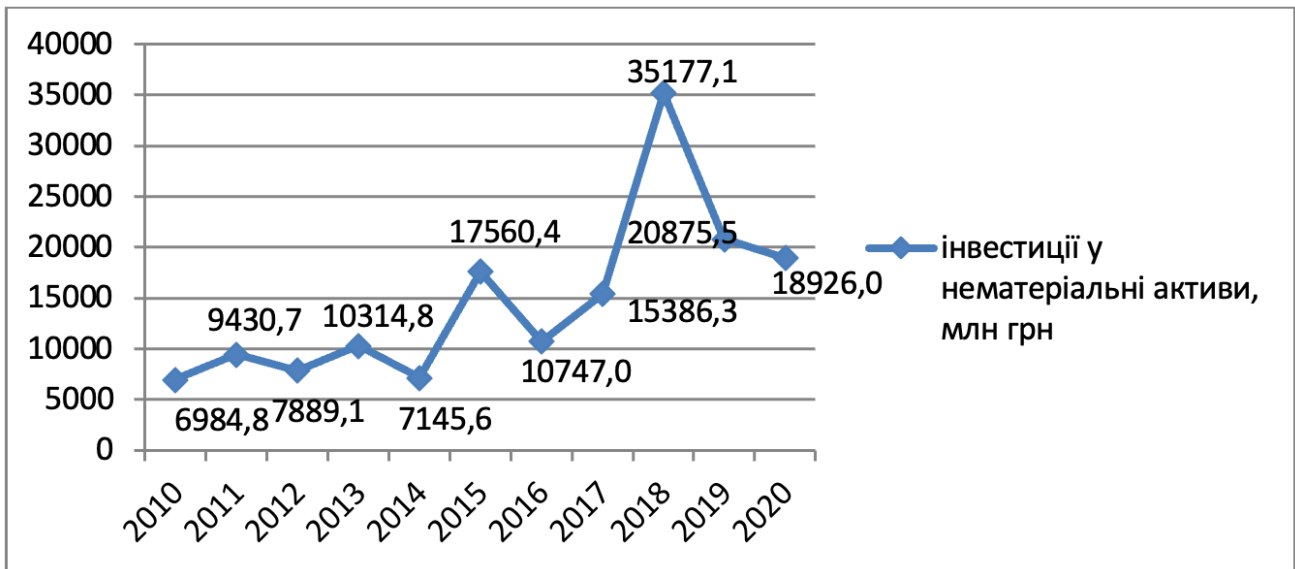
Нематеріальні активи порівняно з матеріальними, можуть підняти підприємство на зовсім інший рівень розвитку. Вони призводять до зростання конкурентоспроможності певного товару на ринку; підвищують продуктивність праці персоналу за рахунок залучення певних інновацій на підприємстві та створюють вартість підприємства. Незважаючи на важливість нематеріальних активів, вітчизняні підприємства, все одно, приділяють їм не достатньо уваги, про що можна стверджувати проаналізувавши капітальні інвестиції за видами активів в Україні за 2016-2020 роки (див. табл. 2).

Якщо розглядати детальніше (рис. 1), можна побачити, що капітальні інвестиції переважно спрямовані у матеріальні активи та складають в середньому 95,6% від загального обсягу капітальних вкладень. Нематеріальні активи, не перевищують навіть 7%. Це свідчить про нерозповсюдженість практики використання нематеріальних активів українськими підприємствами у власній господарській діяльності [7].

Рис. 1. Капітальні інвестиції у матеріальні та нематеріальні активи за 2016–2020

Якщо, провести більш детальне статистичне дослідження обсягу капітальних інвестицій у нематеріальні активи в Україні (рис.2), можна побачити, що значний ріст капітальних інвестицій відбувся у період з 2016–2018 роки на 24430,1 млн. грн.

Рис. 2. Обсяги капітальних інвестицій у нематеріальні активи за 2010–2020 роки

У період з 2018–2020 роки знову відбувся спад і в 2020 році обсяг капітальних інвестицій склав 18926,0 млн. грн. Порівнюючи 2010 та 2020 роки, можна побачити, що рівень обсягу капітальних інвестицій значно збільшився, це є позитивним моментом, що свідчить про подальший розвиток у цьому напрямку. Це пояснюється і тим, що Україна активно інтегрується у світовий ринок інтелектуальної власності. Відзначається позитивна динаміка кількості реєстрації ліцензійних договорів щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти промислової власності, обсягів експорту роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності [8].

Як зазначають Уманців Г.В., та Мартинів І.К., з 2010 р. в Україні спостерігається досить стабільна динаміка щодо реєстрації ліцензійних договорів, результат динаміки кількості ліцензійних договорів в Україні у 2010–2017 показує, що у 2017 р. в Україні зареєстровано на 12 % договорів щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти промислової власності більше, ніж у 2010 р. [8]. Після спаду в 2020 році, у I півріччі 2021 року загальна кількість поданих заявок на об'єкти промислової власності збільшилася майже на 12,0 %, також відбулося порівняно з попереднім роком. Спостерігалось також, зростання заявок на винаходи та торговельні марки (на 10,5 % та 17,3 % відповідно), що свідчить про відновлення та поступовий розвиток України на ринку інтелектуальної власності [9].

В Україні існують певні проблеми пов'язані з ідентифікацією та обліком нематеріальних активів, які перешкоджають повному розкриттю потенціалу нематеріальних активів і їх впливу на вітчизняні підприємства. До цих проблем відносяться: недостатньо розроблена нормативно – правова база, що характеризується суперечностями та колізіями трьох основних

напрямів: юридичного, податкового та бухгалтерського; відсутність єдиного підходу до оцінки об'єктів інтелектуальної власності, а також підходів до тестування об'єктів інтелектуальної власності на предмет зміни потенційної корисності; необхідність в удосконаленні методики бухгалтерського обліку витрат на самостійне створення об'єктів нематеріальних активів підприємства [10].

Для вирішення цих проблем можна запропонувати наступні шляхи вирішення, а саме: залучити науковців з обліку та оцінки нематеріальних активів для розробки та запровадження єдиних методичних рекомендацій або стандартів, які будуть враховувати одночасно всі аспекти, юридичного, податкового та бухгалтерського напрямку. Це допоможе полегшити облік, оцінку та експлуатацію об'єктів інтелектуальної власності вітчизняним підприємствам, а також підвищить точність показників вартості компаній на ринку України в цілому. Під час формування облікової політики необхідно передбачити порядок відображення та включення витрат, понесених у процесі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, що дозволить сформуванню достовірну інформацію про собівартість об'єкта інтелектуальної власності [9]. У світовій практиці існують 3 методи оцінки вартості нематеріальних активів: витратний, дохідний та порівняльний або ринковий. Кожен метод має свою специфіку та при одночасному розрахунку кожним з цих методів, вони дадуть різні результати, що не дає змогу адекватно оцінити об'єкти інтелектуальної власності. Для того, щоб отримати чітку оцінку нематеріальних активів, доречно використовувати порівняльний аналіз результатів вище наведених методів. Це дозволить визначити вартість нематеріальних активів більш достовірно та ефективно.

Висновки. Нематеріальні активи відіграють значну роль в діяльності підприємства, вони сприяють його розвитку та підвищенню своїх позицій на ринку серед інших підприємств. Незважаючи на те, що 90% капітальних інвестицій йдуть саме в матеріальні активи, нематеріальні активи мають набагато більшу цінність та можуть принести такі переваги, які не спроможні матеріальні. Нематеріальні активи підвищують конкурентоспроможність товару та підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринку, збільшують вартість підприємства та роблять його привабливим для інвесторів. Вище наведені переваги можливо досягти лише шляхом більшого використання нематеріальних активів у діяльності підприємства та їх вдалого управління.

Список використаних джерел

1. Павленко Є.В. Вплив нематеріальних активів на економічний потенціал підприємства. 2018. С. 225-229.
2. Бабкін Ю.В. Роль нематеріальних активів в системі бухгалтерського обліку. 2021. С. 14-16.
3. Офіційний веб-сайт Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МБСО 38). Нематеріальні активи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text.
4. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>.
5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1327201-09#Text>.
6. Офіційний сайт Державної статистики України. Капітальні інвестиції за видами активів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz_19.htm.
7. Сарапіна О.А., Шрам Т.В., Алієва М.О. Роль нематеріальних активів у діяльності підприємств херсонської області: статистичне дослідження. 2017. № 8 (48) С. 470-473.
8. Уманців Г.В., Мартинів І.К. Глобальний вимір розвитку інтелектуальної власності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси право. 2019. №2. С. 86-99
9. Офіційний сайт Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності». Промислова власність в цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrpatent.org/uk/articles/promvlas-tsyfra>.
10. Мартинів І.К. Облік і аналіз комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2018. 24 с.

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 352.075.5

Л.Ю. Бездушнюк,
студентка групи ЗДУМ-20-5М
факультету публічного управління та права
Державного університету «Житомирська політехніка»

СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ, ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Соціальний захист є сьогодні основним завданням соціальної політики, яка ставить за мету забезпечення прав і гарантій людини стосовно рівня і якості життя.

В місті Житомирі проживають понад 80 тис. пенсіонерів, близько 9 тис. ветеранів війни, понад 20 тис. осіб з інвалідністю, з яких 1,2 тис. дітей з інвалідністю, близько 7 тисяч осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, 2,2 тис. внутрішньо переміщених осіб, 7,5 тис. сімей з дітьми, 24 дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей.

Крім того, значно збільшилась кількість звернень громадян, які гостро потребують надання окремих видів соціальних послуг, передусім адресної грошової допомоги на медико-соціальну реабілітацію, слухопротезування, стоматологічні послуги, а також на прожиття, придбання продуктів харчування, одягу тощо. Більшість таких звернень надходять від осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей та одиноких громадян як найбільш вразливої категорії населення.

Підвищення рівня соціального обслуговування одиноких непрацездатних громадян, надання реабілітаційних послуг дітям-інвалідам потребує запровадження нових видів соціальних послуг та інноваційних підходів, залучення до сфери надання соціальних послуг недержавних суб'єктів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2021 року № 817 «Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації в територіальних громадах соціальної роботи із сім'ями з дітьми, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих

обставинах» [1] затверджено:

Порядок реалізації експериментального проекту з організації у територіальній громаді соціальної роботи з сім'ями та дітьми, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах;

Порядок апробації інтегрованої моделі надання соціальних послуг і деяких видів державної соціальної допомоги, яка надається залежно від сукупного доходу сім'ї.

Реалізація експериментального проекту розпочинається з 1 вересня поточного року і триватиме протягом 2 років до 1 вересня 2023 року.

Бездомність є однією з найгостріших форм бідності в Україні. Багатоаспектність проблем бездомних та безпритульних громадян, бездомних осіб з числа сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, вимагає об'єднання зусиль різних органів, установ, організацій і чіткої координованості дій. Тому завданнями влади є взяття на себе відповідальності за забезпечення надання необхідних соціальних послуг, налагодження тісної співпраці між установами, організаціями всіх форм власності, завдяки яким безпритульні, бездомні особи, бездомні з числа дітей-сиріт зможуть успішно пройти процес реінтеграції в суспільство та соціальної адаптації.

Проблеми інвалідності пов'язані з наявністю чисельних соціальних бар'єрів, які не дозволяють особам з обмеженими фізичними можливостями активно долучатись до життя суспільства й повноцінно приймати участь у ньому.

Багато людей з інвалідністю позбавлені можливості брати активну участь у житті суспільства у силу таких фізичних бар'єрів, як дверні отвори, надто вузькі для інвалідних візків, сходинки на підходах до будівель та помешкань, по яких неможливо піднятися, незручно розташовані вимикачі, санітарне обладнання, яким неможливо користуватися, шляхова мережа без пониження тротуарів тощо.

Для поліпшення ситуації кожний з нас на своєму рівні повинен робити так, щоб було зручно і небезпечно жити іншим, особливо, це стосується людей з інвалідністю, які не можуть самотійно вирішити елементарні проблеми.

Соціальна адаптація людей з обмеженими фізичними можливостями повинна розпочинатись з дитинства, а саме створювати для тих дітей можливість відвідувати заклади освіти, ті, які зручні для родини, а не ті в яких існують можливості для їх пересування. Необхідно охопити більшість закладів освіти, транспорту тощо різноманітними зручностями для людей з інвалідністю, дати можливість їм почувати себе членом громади на рівні з усіма.

Соціальна допомога – один із суттєвих механізмів сприяння подоланню бідності та покликана підтримувати малозабезпечену сім'ю, що опинилася у скруті, допомогти їй інтегруватись у суспільство.

За ініціативою Президента України з метою підтримки багатодітних малозабезпечених сімей Урядом запроваджена у 2021 році виплата одноразової грошової допомоги на дітей з багатодітних малозабезпечених сімей для підготовки до навчального року у сумі 2000,00 грн. на кожну дитину, яка станом на 01.08.2021 року має вік 6–18 років (включно) [2].

Виплата одноразової грошової допомоги проведена без звернення батьків допомоги.

В Житомирській територіальній громаді 226 сімей на 536 дітей змогли скористатися цією допомогою та зменшити матеріальну напругу в своїх родин.

Значна увага приділяється дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, які виховуються в сім'ях опікунів. На сьогодні 210 опікунів, яким виплачується допомога на 268 дитини, що знаходяться під опікою та піклуванням.

Станом на 01 січня поточного року на території Житомирської територіальної громади функціонує 8 будинків сімейного типу та 16 прийомних сімей, в яких виховуються 67 дітей – сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. Вищевказані сім'ї знаходяться в зоні постійної уваги департаменту соціальної політики, служби у справах дітей Житомирської міської ради.

Прийомні батьки – вихователі отримують не тільки допомогу на дітей, розмір якої складає 2,5 прожиткових мінімуми вікової категорії дітей (для дітей з інвалідністю 3,5 прожиткових мінімуми), а й грошове забезпечення на себе в розмірі одного прожиткового мінімуму за кожну прийомну дитину. За непрацюючих батьків – вихователів сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для отримання страхового стажу роботи, який відіграє важливе значення у нарахуванні пенсії в подальшому [3].

Асигнування на виплату зазначеної допомоги фінансуються державою без затримки в повному обсязі.

Однією із найпоширеніших програм державної підтримки населення залишається Програма житлових субсидій, яка спрямована на соціальний захист найбільш соціально-вразливих верств населення, для допомоги пенсіонерам, інвалідам, багатодітним та малозабезпеченим сім'ям в оплаті житлово-комунальних послуг [4]. Частка сімей, охоплених програмою житлових субсидій в Житомирі впродовж 2020 року становила близько 11 відсотків.

Поточна ситуація в Україні (проведення антитерористичної операції (далі — АТО) зумовлює значне збільшення кількості сімей, які опинилися в

складних життєвих обставинах, зниження їх життєвого рівня та ускладнення морально-психологічного стану.

Тому виникає необхідність надання додаткових соціальних гарантій учасникам АТО, членам їх сімей, а також сім'ям, члени яких загинули або постраждали під час проведення АТО, зокрема, у частині поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб, забезпечення їх потреб у соціальному обслуговуванні та психологічній підтримці.

Додатково заслуговує на увагу підтримка внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території, районів проведення антитерористичної операції, які проживають в місті Житомирі, інтегрування їх до міської територіальної громади, формування та підтримання ідей єдиної державності. В департаменті соціального захисту населення м. Житомира перебуває 2246 внутрішньо переміщених осіб, які потребують від держави різні види підтримки, в тому числі і виплати щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово – комунальних послуг.

Для спрощеного порядку звернень громадян за призначенням різних видів допомог з метою єдиного підходу до обслуговування громадян, вдосконалення системи надання соціальних допомог в Житомирській територіальній громаді створено Центр надання соціальних послуг «Прозорий офіс».

Діяльність «Прозорого офісу» спрямована на визначення потреби громадян в повній мірі, якісне та вчасне надання допомоги на рівні міста та держави.

Висновки. Соціальний захист населення – одна із головних функцій департаменту соціальної політики Житомирської міської ради, яка здійснюється завжди і за будь яких умов на користь непрацевдатних, хворих людей, пенсіонерів, безробітних, малозабезпечених, оскільки здебільшого представники саме цього прошарку належать до категорії бідних. Підтримка найуразливіших верств населення – один із основних напрямів подолання бідності.

Призначення та виплата певних видів державних соціальних допомог, компенсацій та інших соціальних виплат здійснюється на підставі чинного законодавства України та Комплексної міської програми соціального захисту населення Житомирської об'єднаної територіальної громади [5].

Для здійснення функцій соціального захисту населення та їх удосконалення проводиться ряд заходів, спрямованих на спрощення системи прийому громадян, призначення та виплати різних видів допомог та компенсацій, а саме:

- 1) створено Центр з надання соціальних послуг «Прозорий офіс»;

2) здійснення заходів щодо посилення адресності соціальної підтримки окремих груп населення з урахуванням матеріального стану та умов проживання сім'ї;

3) забезпечено електронний обмін інформацією з Державною фіскальною службою, Пенсійним Фондом України, службами зайнятості населення, підприємствами-надавачами житлово-комунальних послуг, впроваджено електронний зв'язок з підприємствами в режимі запиту з подальшим підтвердженням на паперових носіях, чим забезпечено оперативну можливість збору інформації від підприємств та організацій по кожному заявнику без його особистої участі;

4) здійснення контролю за цільовим використанням коштів, спрямованих на надання державних соціальних допомог, житлових субсидій та інших видів соціальної підтримки найбільш вразливих верств населення;

5) автоматичне проведення перерахунків різних видів допомог при підвищенні прожиткових мінімумів, які впливають на розмір допомоги; субсидій при зміні цін та тарифів;

6) ведення персоніфікованого обліку отримувачів допомог у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;

7) проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо змін в законодавстві з призначення різних видів соціальних допомог, компенсацій;

8) здійснення розгляду звернень громадян, проведення особистих прийомів громадян на різних рівнях керівництва.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2021 року № 817 «Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації в територіальних громадах соціальної роботи із сім'ями з дітьми, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах»;
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2021 року № 803 «Деякі питання соціальної підтримки багатодітних малозабезпечених сімей»;
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 року № 552 «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам – вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною», оплата послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримки малих групових будинків»;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848 (зі змінами) „Про спрощення порядку надання населенню житлової субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого побутового палива”;
5. Комплексна міська програма соціального захисту населення Житомирської об'єднаної територіальної громади на 2021–2025 роки.

Ю.І. Возна,

аспірант I року навчання очної форми

ОНП «Публічне управління та адміністрування»

Навчально-науковий Інститут публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ТА УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

В європейських країнах концепція «належного врядування» («*good governance*») вже досить розвинена та набуває все більшої популярності. Проведення адміністративної реформи в Україні передбачає врахування даної концепції, додатковим аргументом є також напрямок інтеграції України. Саме врахування європейських принципів місцевого та державного врядування передбачатиме реформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, подоланню проявів корупції, залученню громадськості до формування та реалізації державної політики. Вітчизняні науковці дотримуються думки, що розвинуте громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу. Зокрема, О.М. Семьоркіна наголошує, що: «в умовах плюралістичної демократії держава поступається частиною своїх повноважень в державній та управлінській сферах соціальної життєдіяльності самоорганізуючим та самоуправляючим структурам, які його утворюють. Очевидно, що сильна держава неможлива без розвиненого громадянського суспільства, яке стає дієвим чинником державотворення за умови конструктивного та соціально відповідального діалогу з державою в межах правового поля» [5]. Отже, вважаємо за необхідне більш детально дослідити проблематику участі громадськості у державній регуляторній політиці.

Громадська участь – це безперервний двонаправлений процес взаємодії між громадянами та органом влади (установою, відомством), що відповідають за прийняття рішення та включає: заходи, що сприяють повному розумінню громадськістю процесів і механізмів підготовки та прийняття рішень відповідальним відомством; повне інформування громадськості про статус та просування розробки та впровадження проектів, планів, програм, про вироблення пріоритетів політики або проведення оцінки; активний збір думок усіх зацікавлених громадян, відомостей про сприйняття ними цілей і завдань, а також про їх уподобання щодо використання ресурсів та альтернативних стратегій розвитку або управління будь-якої іншої інформації, що стосується прийнятого рішення [1].

У Законі «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» пропонується поєднувати такі форми залучення

громадськості до процесу прийняття регуляторними органами рішень, як оприлюднення проектів регуляторних актів і застосування різних форм їх відкритого обговорення. Крім того, Законом передбачено широкі права громадян, суб'єктів господарювання, їх об'єднань у процесі реалізації державної регуляторної політики. Закон дає змогу підприємцям та їх об'єднанням брати участь у здійсненні регуляторної діяльності нарівні із спеціально уповноваженим органом [2]. Зазначимо, що Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» передбачається й оприлюднення регуляторних актів, що має суттєво збільшити можливість залучення громадськості до процесу прийняття регуляторними органами рішень.

Згідно із Законом громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання та наукові установи, а також консультативно-дорадчі органи, створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування, набувають права подавати до регуляторних органів пропозиції щодо необхідності підготовки тих чи інших регуляторних актів, брати участь в опрацюванні проектів регуляторних актів шляхом надання пропозицій та зауважень до оприлюднених проектів регуляторних актів, у відкритих обговореннях проектів, одержувати від регуляторних органів інформацію щодо здійснення цими органами регуляторної діяльності та ін.[2].

Пріоритетність участі громадськості у формуванні державної регуляторної політики визначається і в Стратегії Державної регуляторної служби України (ДРС). Зокрема в стратегії визначено, що діяльність ДРС як уповноваженого органу з питань державної регуляторної політики базується на забезпеченні відповідності державної регуляторної політики принципам доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки. В Україні запроваджені та ефективно діють процедури, що повністю відповідають вимогам найкращої міжнародної та європейської практики, а саме, здійснення аналізу регуляторного впливу проектів регуляторних актів, кількісне визначення витрат та вигод від запровадження проекту, проведення обговорення проектів з громадськістю.

Особливого значення набуває проблема взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади України. Нині ця взаємодія відбувається у таких правових формах[6]:

1. Участь ІГС у нормотворчій діяльності держави, яка забезпечується участю у розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів. Участь у правотворчій діяльності є найпоширенішою формою участі громадських організацій у державному управлінні.

2. Участь ІГС у правозастосовчій діяльності держави, яка забезпечується шляхом: передачі повністю повноважень державних

органів; передачі часткової повноважень державних органів; громадського контролю.

3. Участь ІГС у правоохоронній діяльності держави, яка забезпечується шляхом: реалізації права складати протоколи про адміністративні правопорушення; участі ІГС у діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню охорони громадського порядку; реалізації права вживати спільно з працівниками міліції заходів до припинення адміністративних правопорушень і злочинів; участі ІГС з органами Державної прикордонної служби України в охороні державного кордону. Міжнародна асоціація з питань участі громадськості описала основні цінності, на просування яких спрямована участь громадськості [4]. До них належать: участь у процесі прийняття рішень осіб, яких стосується відповідне рішення, або які зацікавлені у цьому рішенні; залучення учасників до викладення свого бачення формату їхньої участі; надання учасникам інформації, необхідної для ефективної участі; визнання та обговорення потреб та інтересів всіх учасників, в тому числі осіб, які приймають рішення; надання громадськості можливості впливати на рішення; доведення до відома учасників, яким чином їх внесок вплинув на рішення. Становлення ефективної взаємодії між організаціями громадянського суспільства та державними інституціями напряму залежить від якісних змін моделі державного управління в Україні, серед яких децентралізація, послаблення неефективних адміністративно-командних і суто регулятивних методів тощо. Революція Гідності відкрила новий етап в історії розвитку громадянського суспільства, продемонструвала вплив громадськості на суспільно-політичні перетворення, стала поштовхом для оновлення та переформатування влади. Такі цілі вимагають створення повноцінних, а не декларативних громадських інституцій, здатних отримати інформацію на початкових стадіях ухвалення управлінських рішень, запропонувати альтернативи, здійснювати контроль. Відповідно станом на сьогодні у реалізації об'єктивною є тенденція дедалі ширшого залучення організацій громадянського суспільства до процесу формування та реалізації державної політики. Варто зазначити, що більшість стратегічних документів, зокрема плани пріоритетних дій Кабінету Міністрів України з 2016 р. розробляються у постійній співпраці з організаціями громадянського суспільства і в першу чергу тими, що об'єднались в Реанімаційний пакет реформ. У зв'язку із цим зростає потреба доступності, підзвітності та відповідальності органів влади, підсилення механізмів контролю в антикорупційних та інших чутливих для громадської думки питаннях [3]. У підсумку зазначимо, взаємодія державних інститутів з інститутами громадянського суспільства є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадянського суспільства є партнерами держави у реалізації нормотворчих,

правозастосовчих та правоохоронних функцій, взаємна довіра є умовою ефективної співпраці, а громадська ініціатива є запорукою успішного діалогу. Саме залучення громадськості до рішень у сфері державного регулювання є визначальним чинником та фактором ефективності, а також підсилює релевантність та актуальність прийнятих рішень.

Список використаних джерел

1. Жарая С. Б. Участь громадськості у формуванні та реалізації державної регуляторної політики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Zharaya.pdf>.
2. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.
3. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ccc-tck.org.ua/download/library/68>.
4. Міжнародна асоціація з питань участі громадськості: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iap2.org/default.aspx>.
5. Семьоркіна О. М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства / Міністерство Юстиції України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_33679.
6. Стратегія Державної регуляторної служби України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drs.gov.ua/misiya-zavdannya-ta-tsili-drs>.

Н.В. Смирнова,

кандидат економічних наук, викладач,
ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»,

С.С. Каширіна,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

КОЕФІЦІЄНТ ТРУДОВОЇ УЧАСТІ ЯК ФАКТОР ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Кожний елемент виробничо-господарської діяльності підприємства має оцінюватися з позиції визначення ступеню його ефективності, а саме розміру прибутку, отриманого після реалізації продукції (робіт, послуг), виготовлених на його основі, чи, у разі неможливості проведення відповідних підрахунків, встановлення інтегрального коефіцієнту як співвідношення оціночних показників до і після впровадження нововведення.

Зважаючи на те, що комунікаційний процес за своєю природою не є вартісним і, навіть, кількісним, його ефективність не можливо оцінити з допомогою відомих методів. Природа комунікації передбачає здійснення інформаційного обміну, швидкість якого, в свою чергу, залежить від індивідуальних можливостей сприйняття інформації учасниками комунікаційного процесу, а саме від їх особистісних переконань і мотивів, що є наслідком генетичної спадковості, виховання, освіти, самоорганізованості і самокоординації. Тобто, цілком справедливо можна стверджувати, що дані характеристики не підлягають вартісному і кількісному виміру. Як варіант, логічним є визначення ефективності комунікацій залежно від кількості ділових зустрічей, як-то нарад, переговорів чи звичайних контактів керівника з підлеглими, але кількість ще не означає якість.

У якості критерію оцінки ефективності комунікацій можна також розглянути швидкість документообігу на підприємстві, але відомо, що наявність задокументованого наказу не є запорукою його виконання навіть при письмовому ознайомленні з ним.

Отже, не кількість ділових контактів, ні відповідних паперів не є критерієм оцінки ефективності комунікацій. Можна збирати працівників у відповідний для цього час, ознайомлювати їх під підпис із термінами і обсягами виробничих завдань, але при цьому отримувати лише від'ємні виробничі результати і всі ознаки проблемного колективу [1].

Обсяг виготовленої продукції як у кількісному, так і у вартісному вимірі не визначатиме ефективність комунікації, так як може бути виготовлений лише тими учасниками трудового колективу, хто зацікавлений в кінцевому результаті виробництва [2].

У відповідності до вище зазначеного і зважаючи на індивідуальні особливості працівників, доцільним є визначення узагальнюючого критерію щодо оцінки ефективності комунікацій. Як вже зазначалося вище, ні кількість ділових контактів, ні швидкість передачі інформації між підрозділами не можуть стати таким оціночним критерієм, оскільки не відображають у повній мірі ефективність комунікаційного процесу. Також при цьому слід не забувати, що трудовий колектив є неоднорідним в плані морально-етичного ставлення до виконуваних обов'язків, оцінити яке не можливо лише на основі кількісних або вартісних показників. Ними, зокрема, є обсяг виготовленої продукції, її собівартість, а також продуктивність праці. Але, зважаючи на те, що за сучасних умов розвитку світового господарства зростання продуктивності праці не розглядається як фактор підвищення прибутковості підприємства на фоні падіння попиту на продукцію, його визначення не є доцільним.

Найбільш доречним критерієм оцінки ефективності комунікацій є коефіцієнт трудової участі (КТУ), що презентує відсоток особистого внеску

кожного працівника у виробничий процес. Такий підхід надає можливість оцінити індивідуальні прагнення працівників щодо покращення якості продукції (робіт, послуг), що, в свою чергу, засновано на системі етичних норм особистості, рівні її відповідальності і бажанні виконувати посадові обов'язки. Коефіцієнт трудової участі, характерний для систем менеджменту країн Південно-Східної Азії, може дещо не прижитися у вітчизняних умовах, так як у нас не існує єдиної шкали для оцінки трудових результатів в цілому і по галузях, зокрема. Сама ж його розробка не виключатиме суб'єктивного підходу до оцінки ступеня виконання працівниками їх посадових обов'язків, якщо не буде розроблено єдиної галузевої моделі такої оцінки. Вже на даний час відомі поодинокі випадки завищення коефіцієнту трудової участі для окремих представників колективів підприємств, які почали його впроваджувати.

В ідеальному випадку КТУ має відображати реальний стан справ щодо рівня якості виконання працівниками підприємства своїх посадових обов'язків, їх швидкість і безпомилковість. Використання КТУ є доречним лише за умови розроблення єдиної галузевої шкали оцінки трудових результатів, без чого не можна уникнути суб'єктивізму в оцінюванні.

Даний критерій не доцільно розробляти кожним підприємством окремо з причини, зазначеної вище. Також не слід орієнтуватися не те і вважати, що має бути єдина розроблена Урядом для всіх підприємств без виключення шкала визначення трудової участі працівників, оскільки кожний вид трудової діяльності і, відповідно, галузь, до якої він належить, має значні соціально-економічні відмінності від інших і порівнювати їх, шукаючи спільні риси є недоцільним.

Отже, КТУ має стати тим узагальнюючим показником, що у повній мірі дозволить визначити кінцеву ефективність виконуваної роботи кожним із працівників підприємства. Розробляти або ж шукати більш ефективний критерій оцінки ефективності комунікацій не доречно, оскільки комунікація сама по собі вже передбачає цілеспрямований обмін інформацією, рівень і ефективність сприйняття якої можна визначити на основі аналізу КТУ.

За цим самим критерієм можна такою встановити і суто психологічне ставлення працівника до виконуваних посадових обов'язків, зважаючи на високий рівень КТУ як наслідок його бажання отримати високу заробітну плату, досягнувши відповідних трудових результатів, так і аналізувати можливі причини його негативного рівня. До того ж, даний підхід має виключити такий метод організації співпраці керівника з підлеглими як наставництво, оскільки КТУ є суто індивідуальним показником.

Розробляючи відповідну систем оцінювання ефективності трудової активності працівників у галузевому контексті слід враховувати такі загальні рекомендації:

- швидкість виконання працівниками виробничих завдань;
- безпомилковість, обсяг і вчасність виконання;
- участь працівників у прийнятті управлінських рішень.

Особисто ж для себе керівники мають знайти відповіді на такі питання, не відображаючи результати особистих спостережень у звіті відносно КТУ підлеглих, а саме:

- запізнення, затримка у позаробочий час, часті уходи з причини і без;
- ігнорування чи «миттєве» виконання розпоряджень;
- організація і використання санкціонованих перерв;
- дотримання дрес-коду і охайність робочого місця;
- індивідуалізм чи колективізм кожного підлеглого, що у значній мірі вплине на виконання ним всіх вище зазначених вимог.

Відповідно, щомісячний аналіз КТУ працівників підприємства надасть можливість його керівництву оцінити ефективність роботи персоналу, а також комунікаційних потоків, що є невід'ємним елементом забезпечення її досягнення.

Список використаних джерел

1. Войнаренко С.М. Ключові фактори успіху в комунікаційній політиці підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2007. № 6. Т. 1. С. 231–233.
2. Герасимчук С.С. *Маркетинг: Підручник.* – К.: Лібра, 2004. – 712 с.

Г.М. Шаульська,

кандидат наук з державного управління, головний консультант
Інституту законодавства Верховної Ради України

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Побудова сучасної, цифрової та сервісно-орієнтованої держави, в центрі якої людина, – головна мета реформи державного управління в Україні, як зазначається в урядових нормативно-правових актах. Реформуванням передбачається створення ефективної системи, спроможної створювати й реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на потреби громадян, сталий суспільний розвиток, реагування на внутрішні та зовнішні виклики. Новий концептуальний алгоритм реформи державного управління полягає у зміні підходів у трьох ключових елементах виконавчої влади: її структури, процедури та кадрів.

У пріоритеті: розбудова сильних та підзвітних державних інституцій; підготовка якісних урядових рішень; формування професійної державної

служби; продовження впровадження електронного врядування; надання зручних та якісних послуг громадянам. Своє бачення нової моделі викладене і нами у науковій статті [1, с. 190–194].

Аналізуючи ключові результати, про які звітують урядові органи, можна виділити наступні:

- схвалення урядом єдиних вимог до структури міністерств та запровадження директоратів формування політики та стратегічного планування в усіх міністерствах;

- поширення Концепції фахівців з питань реформ на всі міністерства;

- поширення вебпорталу вакансій career.gov.ua на всі категорії посад державної служби;

- впровадження в центральних органах виконавчої влади інформаційної системи управління людськими ресурсами та нарахування заробітної плати (HRMIS);

- функціонування у повному обсязі Порталу управління знаннями;

- розвиток мережі ЦНАП;

- продовження цифрової трансформації адміністративних послуг;

- створення та функціонування Єдиного державного вебпорталу електронних послуг – Портал Дія;

- впроваджено мобільний застосунок Дія – доступ громадян до цифрових документів. Мобільним додатком користуються вже мільйони громадян, тощо.

Усвідомлення владою, що без ефективної системи державного управління неможливо побудувати сильну демократичну державу, спонукає до постійних пошуків модернізації, трансформації системи, ухвалення удосконалених нормативно-правових актів.

Так, 21 липня 2021 року було прийнято розпорядження Кабміну Міністрів № 831-р «Деякі питання реформування державного управління України», яким схвалено Стратегію реформування державного управління України на 2022–2025 роки та затверджено план заходів з її реалізації [2]. Стратегія є продовженням попереднього етапу впровадження реформи державного управління і ґрунтується на результатах оцінки сучасного стану державного управління України. Своє бачення ми також викладали у науковій статті [3, с. 193–198].

Основна мета нової Стратегії, як зазначається у документі, полягає у побудові в країні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду. А очікуваними результатами закріплено наступні:

- забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу;

- формування системи професійної та політично нейтральної публічної служби, орієнтованої на захист інтересів громадян;

- розбудова ефективних та підзвітних громадянам державних інституцій, які формують державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку держави, тощо.

Розробляючи план і заходи з реалізації зазначеної стратегії, на нашу думку, варто було б звернути увагу на низку проблем реформування державного управління, серед яких можна відзначити такі, як: різний рівень надання адміністративних послуг та запровадження електронних послуг у територіальних громадах та доступність до них. Залишаються перешкоди до інтеграції окремих популярних сервісів до центрів надання адміністративних послуг через надмірну централізацію повноважень щодо їх надання.

Питанням вдосконалення кадрової політики також потрібно приділяти більшої уваги. Попри те, що процедуру проведення конкурсів на посади державної служби в цілому приведено відповідно до європейських стандартів, вона потребує подальшого удосконалення. Існує потреба у залученні більш кваліфікованих кандидатів, процедура їх відбору також має відповідати умовам соціального дистанціювання.

Варто звернути увагу і на проблематику гендерної рівності. Державне управління в Україні й досі характеризується гендерною нерівномірністю. Попри те, що кількість жінок переважає серед державних службовців (75,9% загальної кількості держслужбовців станом на 2021 рік), їхнє представництво значно скорочується на вищих керівних посадах. Серед державних службовців, які обіймають посади категорії «А», частка жінок становить лише 12,5% (також станом на 2021 рік). Серед державних службовців, які займають посади державних секретарів міністерств, Державного секретаря Кабінету Міністрів України, його заступників, частка жінок становить лише 22% (станом на 2021 рік).

Фінансове забезпечення реалізації реформи державного управління – важливий аспект успішності її реалізації. Заходи, передбачені планом виконання стратегії реформування державного управління на 2022–2025 роки, повинні втілюватись не лише за рахунок коштів державного бюджету країни, а й за рахунок міжнародної технічної допомоги. Така допомога іноземних партнерів не завжди ефективно використовується в Україні. Обсяги фінансування, необхідні для здійснення стратегічних заходів, потрібно регулярно уточнювати і корегувати, відповідно до викликів, які постають перед країною.

Важлива і особиста відповідальність Міністра Кабінету Міністрів України за впровадження, проведення регулярного моніторингу і оцінки стану реалізації стратегії реформи державного управління, систематичне звітування перед урядом і громадянським суспільством про кожен етап втілених заходів, що забезпечить їх ефективність і своєчасність виконання.

Список використаних джерел

1. Шаульская Г. Н. Многоуровневая модель публичного управления как основа для развития гражданского общества Украины. Правовой журнал «Закон и жизнь» «Legea si Viata». Молдова, 2019. №5/2. С. 190–194. URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/index.php/reviste?id=374>
2. Деякі питання реформування державного управління України: Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки та план заходів з її реалізації: розпорядження Кабміну Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-p#Text>
3. Шаульська Г. М. Реформування системи публічного управління: нормативно-правовий аспект. *Право та державне управління*. – Запоріжжя, 2018. № 4. С. 193–198.

Р.В. Генцарюк,

завідувач сектору балістичного обліку відділу криміналістичних видів досліджень
Чернівецький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ ТА ТЕХНОЛОГІЯ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ

Без інтелектуального продукту, одержуваного в результаті науково-технічної та інноваційної діяльності, як показує вітчизняний та зарубіжний досвід, неможливо створити конкурентоспроможну економіку.

Інноваційна активність є важливим чинником розвитку глобальної, регіональної та національної економіки, окремої галузі або підприємства, а також людини як особистості [2, с. 83].

Орієнтація нашої держави в напрямку всебічної активізації інноваційних процесів і більш активної участі в міжнародному трансферті технологій є однією з визначальних вимог економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, поліпшення показників зовнішньоекономічної діяльності та повної інтеграції країни в міжнародну економіку.

В правовому полі сьогодні використовуються суміжні поняття: «інноваційний продукт» і «технологія». Більш того, в нормативних правових актах відсутня відповідність між цими поняттями, і тому дана тема до сих пір спірна в колах вчених і має великий сенс для уточнення та систематизації наявної термінології в області інновацій.

Рішення практичних завдань в області активізації інноваційного процесу переобтяжується також тим фактом, що на сьогоднішній день існує безліч різноманітних поглядів на взаємозв'язок між такими об'єктами, як інноваційне право, як інноваційні продукти і технології. І так як ще одним значним напрямком державного впливу на технологічне забезпечення української економіки є запровадження нових конкурентоспроможних технологій виробництва, з'являється необхідність вивчення даного поняття і взаємозалежності з поняттям «інноваційний продукт» у дієвому правовому полі.

Технологія – це комплекс знань, за допомогою яких у виробництві товарів використовуються наступні фактори виробництва: патентні права,

наукові знання, результати досліджень і розробок [5, с. 259]. В даному випадку виробництво знань без сумніву розрізняється від інших знань.

Концепція технології стала офіційним нормативним закріпленням в результаті інтелектуальної діяльності, сукупності систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень за переліком, строками, порядком і послідовністю операцій, процесу виробництва та / або продажу і зберігання продукції, надання послуг. Цей результат, як правова форма технології, перш за все, можуть охоплювати об'єкти прав інтелектуальної власності (особисто, їх винахід, корисну модель, твір науково-технічного характеру, комп'ютерних програм, комерційних секретів, ноу-хау або їх комбінації).

Технологія – це обов'язково науково-технічні знання, виражені у вигляді об'єктів на правах інтелектуальної власності або інших результатів, що не охороняються законом.

Творча діяльність, яка виступає в якості особливого об'єкту нематеріальної природи, який за своєю природою є складовою частиною науки і техніки.

Ядром терміну «технологія» при всій його інтерпретації є знання та інформація, які є інформаційними елементами цього поняття. Це знання, які разом з матеріальними речами стали об'єктом суспільних відносин, і тому виникла проблема в правовому регулюванні, насамперед, у встановленні правового режиму знань [1, с. 28].

Це міркування вірне, воно може і повинно бути застосоване в області міжнародної передачі технологій.

Під технологією розуміється конкретна інформація, яка потрібна для створення та продажу своєї продукції та охоплює комплекс дій конкретного господарюючого суб'єкта. При наявності в складі компонента будь-якої інформаційної технології робиться акцент.

Поєднання різних видів інформації у технології, що реалізується через систему виробничих методів і процесів, пов'язані спільною метою – створення технології втілення матеріалів, а також поряд з досвідом використання і комерціалізації, складають окремий об'єкт економічних правовідносин – технології в її інформаційних досягненнях.

Існує кілька обставин, за якими технологію слід розглядати як об'єкт цивільних прав, а саме як складний нематеріальний об'єкт. Насамперед, ми всі виходимо з поняття, що «основою прав інтелектуальної власності є не власність як така, а сукупність виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності, і саме з цієї позиції повинно здійснюватися правове регулювання прав інтелектуальної власності» [4, с. 150].

Із нематеріального характеру нового об'єкта права – технології як сукупності систематизованих знань – виходить, що нею неможливо володіти

як річчю. Насправді, це нематеріальний об'єкт, який виражений в об'єктивній формі.

Законодавці в сусідніх країнах також слідує цьому методу закріплення поняття «технологія».

Технологія як поняття юридичної науки представляє складний результат інтелектуальної діяльності, зокрема комплекс систематизованих науково-технічних знань, виражених у вигляді об'єктів права інтелектуальної власності або інших охоронюваних законом результатів інтелектуальної діяльності, які здійснюються в процесі організації та функціонування конкретних процесів виробництва, виконання робіт або надання цих послуг в ході продажу або споживання.

Таким чином, технологія представляє собою певний інтегрований результат, який враховує в собі інші результати, внаслідок чого їх комбінація дозволяє вирішувати проблеми, які не можуть бути вирішені окремими, незалежними об'єктами використання, які є частиною технології.

Технологія може бути реалізована як інноваційний продукт.

Технологія відноситься до незалежної оцінки об'єкта правового регулювання, яку може використовувати як розробник (і творець) самої технології, так і надати на це право іншим суб'єктам господарювання, у тому числі суб'єктам інноваційної діяльності.

Інноваційний проект визначить процедури та заходи щодо створення наступного разу інноваційної продукції, включаючи аналітичну інформацію про технічні, технологічні, організаційні параметри впровадження цієї нової технології, науково-технічної продукції.

Окрім цього, в ході реалізації цього проекту будуть проведені фінансові, юридичні, патентно-дослідні, маркетингові роботи, будуть вивчені можливості та пред'явлений розрахунок імовірних ризиків, буде вирішено проблему розподілу прав інтелектуальної власності на майбутній інноваційний продукт.

Технологія та науково-технічна продукція можуть служити джерелом інновацій в майбутньому, якщо буде прийнято рішення про розробку даного об'єкта в складі інноваційної продукції і вони характеризуватимуться додатковими показниками, а суб'єкти господарювання, які здійснюватимуть таке впровадження та відповідатимуть законодавчо встановленим вимогам до майбутньої інноваційної продукції / продукту, отримують державну підтримку [2, с. 49].

Список використаних джерел

1. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. – 2008. – № 6. – С. 28–34.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 №143-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – №45. – Ст. 434.
4. Шевченко Я. М. Перспективи розвитку нового цивільного законодавства в світлі здійснення в Україні ринкових реформ / Я. М. Шевченко // Становлення і розвиток цивільних і трудових правовідносин у сучасній Україні : монографія / [кол. авторів: Я. М. Шевченко, О. М. Молякко, Г. В. Єрьоменко та ін.] / кер. авт. кол., наук. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 248 с.
5. Hoyden E. U. S. Corporate experience in transferring industrial technology to the foreign countries. – Leiden, 1994. – P. 259.

Г.С. Єрмакова,

доктор юридичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Визнання культури одним із основних факторів збереження самобутності Українського народу всіх національностей, забезпечення свободи творчості, захист прав інтелектуальної власності, авторського права та суміжних прав, а також гарантування прав громадян України, іноземних осіб, осіб без громадянства у сфері культури визнано основними засадничими началами державної політики у сфері культури на законодавчому рівні [1]. На сьогоднішній день в Україні запропоновано, однак досі не прийнято Концепцію освіти в культурі і мистецтві. Нею, зокрема, планується: а) забезпечення рівного доступу до культурно-мистецької освіти упродовж всього життя; б) створення умов для належного врядування культурою; в) забезпечення переходу від галузевого до функціонального управління закладами культури; г) впровадження нових підходів до фінансування й стимулювання культурних процесів у країні; д) визнання креативних індустрій одним із чинників модернізації та сталого розвитку економіки держави; е) формування належного захисту прав інтелектуальної власності одночасно з гармонізацією законодавства про авторські та суміжні права з європейськими й міжнародними нормами; є) формулювання та втілення культурної візії України у світі [2] тощо. Це засвідчує актуалізацію вдосконалення правового регулювання відносин у культурно-мистецькій сфері.

Суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямовані на забезпечення доступу до них, регламентуються спеціальним Законом України «Про культуру» в редакції від 16 липня 2020 року, Цивільним кодексом України, іншими законодавчими, підзаконними та локальними актами. Встановлення місця вказаних суспільних відносин у системі права України має важливе значення як для розвитку вітчизняної юридичної доктрини сучасності, так і правозастосовної та нормотворчої практики.

Очевидно, що згадані відносини займають чільне місце серед норм цивільно-правових, адже це засвідчує їх об'єктно-суб'єктний склад та практика застосування норм, що регламентують відносини у сфері культури та мистецтва. Разом із цим не можна говорити про суто цивільно-правову природу таких відносин, адже трудові відносини суб'єктів у цій сфері регламентуються відповідними нормами трудового права України. Відповідні корпоративні відносини їх учасників регулюються нормами корпоративного права, а юрисдикція судів за участю юридичних осіб є господарською.

Втім такий аналіз є попереднім та потребує більш глибокого дослідження. Зокрема, коли мова йде про віднесення тих чи інших відносин до предмета відповідної галузі права, слід брати до уваги наступне. Предметом правового регулювання будь-якої галузі в системі права України виступають однорідні суспільні відносини, які об'єктивно, за своєю природою можуть піддаватися нормативно-організаційному впливу і в існуючих умовах потребують такого впливу. Це здійснюється за допомогою юридичних норм та всіх інших юридичних засобів, що створюють механізм правового регулювання. Зазначені відносини, по-перше, повинні піддаватися правовому регулюванню; по-друге, об'єктивно потребують останнього. Перше означає, що право за допомогою різноманітних правових засобів може на них впливати. Іншими словами, відповідні суспільні відносини мають відповідати таким критеріям: а) це зовнішньо виражені, вольові, цілеспрямовані акти поведінки суб'єктів цих відносин, що перебувають у взаємодії; б) це стійкі, повторювані відносини, які піддаються зовнішньому контролю; в) вони повинні передбачати можливість вибору з декількох можливих варіантів поведінки (інакше втрачається необхідність у впливі, й право лише віддзеркалюватиме об'єктивну поведінку суб'єктів відносин) [3, с. 211].

У вітчизняній юридичній науці твердження про те, що будь-яке правовідношення існує як врегульоване правом взаємовідношення осіб (як фізичних, так і юридичних) має аксіоматичний характер. Так, на думку деяких науковців, суспільні відносини, що мають правову природу та які б могли внаслідок цього стати предметом законодавчого регулювання,

характеризується тим, що: а) засновані в кінцевому рахунку на майновій нерівності; б) їх учасники будують свої відносини на еквівалентних засадах; в) вони базуються на формальній правовій рівності сторін і відображають фактичну нерівність у правовому полі; г) вони можуть нормально функціонувати лише на засадах загальної правової рівності; д) вони є соціально контрольованими відносинами [4, с. 58]. Аналізуючи питання щодо з'ясування правової природи суспільних відносин у сфері культури та мистецтва та їх комплексний характер, слід звернутися до наукових підходів, існуючих у юридичній літературі. Слід звернути увагу на позицію Р.Й. Халфіної, яка наголошувала, що правовий інститут, норма права за своєю природою повинні бути абстрактними і загальними, а правовідношення завжди є конкретним (виникає, реалізується та припиняється між конкретними суб'єктами у конкретній сфері). Правовідношення в переважній більшості випадків виступає реалізацією низки норм нерідко різних галузей права [5, с. 287]. Спираючись на думку дослідниці, слід констатувати, що суспільні відносини у сфері культури та мистецтва належать переважно до предмета галузі цивільного права і належать до складу декількох правових інститутів, а саме: особистих немайнових прав фізичної особи; права власності та інших речових прав; права інтелектуальної власності; зобов'язального права; спадкового права та ін. Водночас такі відносини мають міжгалузеву й міжінституційну правову природу, оскільки реалізація деяких із них відбувається за допомогою приписів інших галузей права.

Список використаних джерел

1. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 27778-VI. *Офіц. вісн. України*. 2011. № 2. Ст. 91.
2. Директиви культурної політики України: розробл. експертами групи «Культура РПР», серпень 2015 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/view/87214804> (дата звернення: 02.08.2021).
3. Алексеев С.С. Теория права: моногр. Алексеев С. С. Теория права. Москва: Бек, 1995. 320 с.
4. Сільченко Н.В. О правовой природе общественных отношений. *Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Серыя 3. Гісторыя. Філасофія. Эканоміка. Права*. 1991. № 3. С. 55–58.
5. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении: моногр. Москва: Юрид. лит., 1974. 340 с.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Т.В. Ємчук,

кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ДО ПИТАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Існують найрізноманітніші види сприйняття навколишнього середовища. Серед них естетичне сприйняття відрізняється духовним, емоційним зв'язком суб'єкта із спостережуваним об'єктом. Його основною метою є пошук гармонії, краси об'єкта. При аналізі естетичної цінності будь-якого ландшафту, людина зіставляє деякі його властивості з місцем проживання, тобто з оточуючим її світом, із власним емоційним станом, який залежить від певної соціальної, вікової та етнічної групи тощо.

Естетична цінність ландшафтів здебільшого встановлюється шляхом проведення опитування експертів за візуально-порівняльними висновками, що ґрунтуються на смаках та традиційних уявленнях ландшафтних архітекторів, психологів, соціологів, географів та інших експертів щодо виявлення характеру і ступеня психоемоційного впливу пейзажів природи на «середньостатистичного споглядача», а також рекреантів, населення, що мешкає поблизу рекреаційної території, та інших репрезентативних груп населення щодо сприйняття пейзажу. Додатково пропонується здійснювати опитування експертів з літературознавства та мистецтвознавства, з метою визначення частоти художнього відбиття певного типу пейзажів природи у відомих творах літератури й мистецтва.

Будь-який природно-територіальний комплекс, основою якого є природоохоронна територія, за умови збереженості його первинного природного стану, є цінним для створення рекреаційного ландшафту. Головне завдання полягає у виборі місць відпочинку таким чином, щоб розкрити всю естетичну привабливість об'єкта та прилеглої до нього території. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки критеріїв та порядку проведення оцінки панорамності потенційного місця відпочинку.

Питання естетики ландшафту доцільно розглядати і при дослідженні природно-заповідного фонду України. Саме із Закону України, природно-заповідний фонд становлять: «ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність».

Нами розроблено і запропоновано методику оцінки естетичності ландшафтів природно-заповідних територій та об'єктів з ціллю залучення їх для потреб рекреації та туризму (див. табл. 1). Згідно цієї оцінки, ландшафти оцінюються за 10 критеріями, відповідно до яких ставиться бал від 1 до 5. Якщо загальний бал складає 10–20, то ділянка не має естетичної цінності, не є перспективною і не може бути рекомендованою для розвитку різних видів туризму та рекреації. Якщо бал знаходиться в межах 21–30, то ділянка має незначну естетичну цінність, загалом рекреаційна діяльність може здійснюватись, але в невеликих масштабах. Бал складає 31–40, то ділянка має достатню естетичну цінність, може бути рекомендована для рекреації, розвитку окремих видів туризму, але територія потребує подальшого облаштування, підвищення рівня комфорту, зменшення антропогенного впливу. Бал 40 і більше, ділянка має високу естетичну цінність, є рекреаційно привабливою, наявні необхідні умови для розвитку різних видів туризму.

Складання рейтингової оцінки естетичності територій та об'єктів природно-заповідного фонду дозволить краще проаналізувати та виявити території з більшим рекреаційним потенціалом, визначити проблемні аспекти розвитку рекреації та туризму, сформулювати рекомендації щодо подальшого їх використання.

Методика естетичної оцінки території (об'єкта) з метою туризму та рекреації

№	Критерій	Умови оцінки місцевості				
		1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
1.	Географічне розташування (віддаленість від великих міст, обласних центрів, транспортна доступність)	більше 50 км, дороги відсутні	більше 40 км, важка транспортна доступність	більше 30 км, легка транспортна доступність	більше 20 км, зручні автомобільні дороги	менше 20 км
2.	Наявність історико-культурних пам'яток	історико-культурних пам'яток немає	лише одна незначна історико-культурна пам'ятка	2-3 історико-культурні пам'ятки	4 і більше історико-культурних пам'яток, не пов'язаних між собою	історико-культурний комплекс
3.	Наявність визначних природних пам'яток, таких як скелі, печери водоспади тощо	визначні природні пам'ятки відсутні	незначна кількість невідомих природних пам'яток	є кілька значних природних пам'яток	невеликий комплекс природних пам'яток, що гармонійно поєднуються	багато різноманітних пам'яток (або якщо ділянка сама по собі є пам'яткою)
4.	Наявність на ділянці оглядових майданчиків, з яких відкриваються гарні краєвиди	оглядових майданчиків немає	один або кілька майданчиків у важкодоступних місцях	один доступний оглядовий майданчик	декілька майданчиків, але з невеликою різноманітністю пейзажів	багато майданчиків у місцевостях з мальовничими пейзажами
5.	Виразність рельєфу місцевості	місцевість не виразна, не відрізняється від навколишніх територій	місцевість рівнинна або гірська (важкодоступні місця)	пересічена місцевість з незначними особливостями	горбиста чи сильно пересічена місцевість	гірський (до 2000 м), передгірський рельєф

Таблиця 1
Методика естетичної оцінки території (об'єкта) з метою туризму та рекреації (продовження)

6.	Виразність водних об'єктів	водні об'єкти відсутні	є водний об'єкт, споглядання якого утруднене	присутні (або межують з ділянкою) значно більшого невиразні водні об'єкти	присутні мальовничі невеликі водні об'єкти, або в незначній кількості	є значні водні об'єкти, з мальовничими берегами, чистою водою тощо
7.	Різноманітність і чергування рослинних угруповань	рослинність дуже незначна або взагалі відсутня	одноманітна деревна або трав'яна рослинність	два рослинні угруповання, що чергуються	три гармонійно поєднані рослинні угруповання,	більше трьох рослинних угруповань
8.	Різноманітність тваринного світу	зустрічаються лише комахи та дрібні звірі	зустрічаються невелика кількість звірів та птахів	зустрічаються великі звірі та птахи, хижак	круліні звірі, птахи, хижак, можливе фотоположення	зустрічаються звірі, занесені до Червоної книги України
9.	Ступінь антропогенного впливу на природне середовище	антропогенний вплив дуже сильний	сильний, антропогенні об'єкти порушують ландшафт	антропогенний вплив не значний	не помітний, антропогенні об'єкти гармонійно вписуються в ландшафт	антропогенний вплив відсутній
10.	Вплив пейзажів на відчуття та враження людини	пейзаж залишає байдужим, не сприяє розслабленню	не відчувається незайманість природи, не викликає душевного піднесення	помірно мальовничий пейзаж, який приємно споглядати	пейзаж мальовничий, сприяє тривалому заспокоєнню та розслабленню	величкий пейзаж, що викликає сильне захоплення

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Я.Ю. Коліса,

головний судовий експерт відділу
комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних досліджень
Полтавського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України

ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ В КОМП'ЮТЕРНІЙ КРИМІНАЛІСТИЦІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІРТУАЛЬНОЇ МАШИНИ

В даній роботі розглянуто спосіб комп'ютерно-технічних досліджень шляхом динамічного аналізу програмного забезпечення інстальованого на носії цифрової інформації персонального комп'ютера. Для досягнення цієї мети необхідно використання віртуальної машини.

Де, віртуальна машина (з англ. *virtual machine*) – сукупність апаратних і програмних ресурсів, які емулюють поведінку реальної машини. Неіснуючий абстрактний комп'ютер, робота якого реалізується на реальній машині за допомогою програмних засобів [1, с. 291].

В тезах доповіді «Завантаження експертного образу диску на віртуальній машині» [2, с. 12–14] та статті на тему «Віртуалізація в комп'ютерній криміналістиці» [3, с. 93–99] вже наводилися різні прийоми зі застосуванням безкоштовного програмного забезпечення для створення віртуальної машини Oracle VM VirtualBox.

Альтернативний спосіб дослідження виявлений автором роботи, після того як він зіткнувся з помилкою, яку видає Oracle VM VirtualBox, а саме: «The I/O cache encountered an error while updating data in medium "ahci-0-0" (rc=VERR_ACCESS_DENIED). Make sure there is enough free space on the disk and that the disk is working properly. Operation can be resumed afterwards.».

В результаті аналізу інформаційних джерел виявилось, що дана помилка виникає, якщо є обмеження запису на носій інформації з досліджуваною операційною системою [4].

Тобто виконуючи алгоритм описаний в доповіді «Завантаження експертного образу диску на віртуальній машині» [2, с. 12–14], завантаження не відбувається, а виникає помилка наведена вище.

Вирішення цієї проблеми автор знайшов в наступному способі:

1. З метою запобігання внесення змін на досліджуваний носій цифрової інформації виконуємо створення копії на окремий носій експерта відповідної ємності.

Для цього можливо використовувати такі засоби комп'ютерної криміналістики, як:

- пристрій дублювання даних Mediaimager GM5 або аналогічні йому;
- прикладні програми X-Ways Forensics, AccessData FTK, а також Acronis True Image.

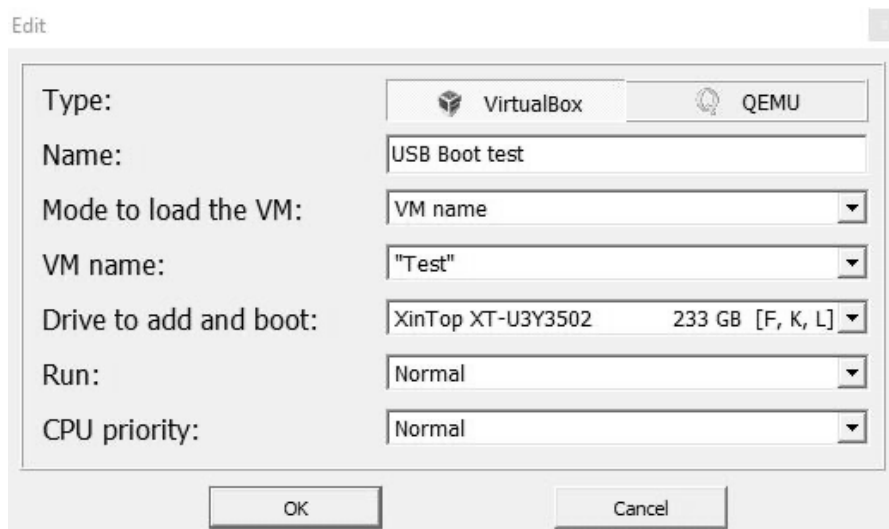
2. Носій з копією досліджуваної операційної системи підключаємо до персонального комп'ютера експерта за допомогою адаптеру SATA/IDE – USB. Автор використовував пристрій XinTop XT-U3Y3502 USB 3.0.

3. Створюємо віртуальну машину за допомогою Oracle VM VirtualBox [3, с. 93–99; 4].

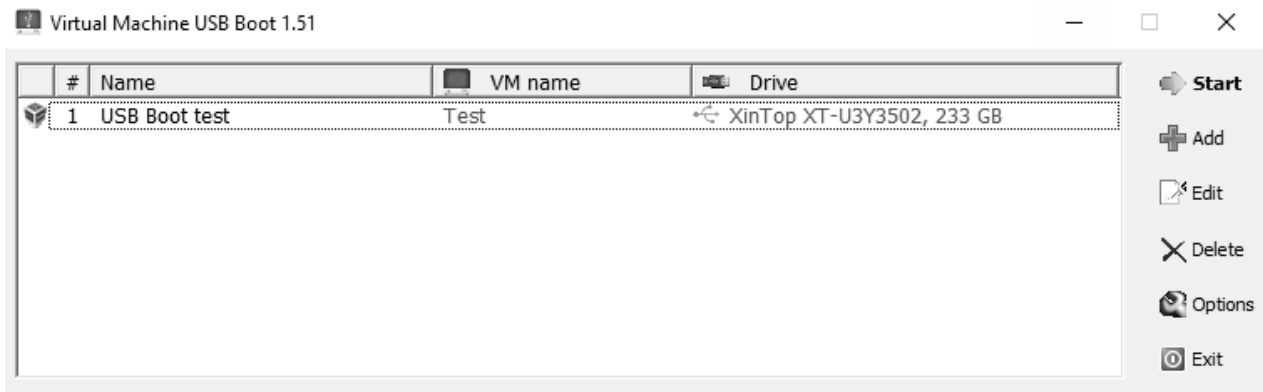
В даному альтернативному способі створювати файл образ «*.vmdk» через командний рядок не потрібно.

4. Запускаємо комп'ютерну програму Virtual Machine USB Boot та натиснувши «Add» додаємо віртуальну машину. При цьому вказуємо ім'я (Name), наприклад «USB Boot test», після чого у списку, що розкривається (VM name) вибираємо назву віртуальної машини з Oracle VM VirtualBox. Далі вибираємо підключений носій цифрової інформації (Drive to add and boot) (Рис. 1, 2) [4, 5].

В результаті програма Virtual Machine USB Boot додає до віртуальної машини Oracle VM VirtualBox необхідний їй файл образ «*.vmdk».

Рис. 1. Загальний вигляд вікна додавання віртуальної машини в програмі Virtual Machine USB Boot

Рис. 2. Загальний вигляд головного вікна програми Virtual Machine USB Boot

5. Запускаємо віртуальну машину через Virtual Machine USB Boot (кнопка Start). При цьому програма Oracle VM VirtualBox повинна бути закритою. Інакше запуск не відбудеться.

Таким чином, в результаті виконання наведеного вище алгоритму імітується апаратне середовище досліджуваного комп'ютера з примірником операційною системи Windows чи Linux. В подальшому експерт «наживо» має можливість спостерігати роботу системи та окремих програм.

На думку автора метод динамічного аналізу корисний для демонстрації графічного інтерфейсу та роботи програмного забезпечення, яким користувався власник досліджуваного носія цифрової інформації.

Список використаних джерел

1. Тлумачний словник з інформатики [Електронний ресурс] – 9,72 МБ / Г.Г. Півняк, Б.С. Бусигін, М.М. Дівізінюк та ін. – Д., Нац. гірнич. ун-т, 2010. – 600 с.
2. Наука та технології в епоху інформаційного суспільства : зб. наукових праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Бордо, 3 березня 2019 року). – Бордо : ГО «Європейська наукова платформа», 2019. – Т. 3, – 108 с.
3. Криміналістика та судова експертиза : міжвідом. Наук.-метод. зб., присвяч. 105 річчю заснування судової експертизи в Україні / Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О.Г. Рувін (голов. Ред..) та ін.. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. – Вип. 63, ч. 2. – 520 с.
4. VirtualBox: Boot from USB with write access | 4sysops. – URL: <https://4sysops.com/archives/virtualbox-boot-from-usb-with-write-access/> (дата звернення: 20.09.2021).
5. Как загрузить виртуальную машину с флешки с помощью программы Virtual Machine USB Boot. – URL: <https://remontcompa.ru/virtualnye-mashiny/980-kak-zagruzit-virtualnuyu-mashinu-s-fleshki-s-pomoschyu-programmy-virtual-machine-usb-boot-15.html> (дата звернення: 20.09.2021).

В.А. Кудін,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
Херсонського державного університету

ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСІВ НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню впливу використання сучасних месенджерів в освіті для швидкої комунікації, а також розкриває актуальність розробки таких додатків.

Ключові слова: ЮНЕСКО, месенджер, освіта, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), відеоконференція, статистика.

Постановка проблеми. У зв'язку з реаліями сьогодення, а саме перехід на дистанційне навчання, під час карантинних заходів, постає проблема забезпечення студентів та працівників освіти засобами швидкого доступу та обміну інформацією між собою. Адже пандемія призвела до суттєвих змін у сфері освіти протягом 2020 року в усьому світі. Переважна більшість країн, принаймні на деякий час, закрили всі заклади освіти, в решті навчання зупинилося в окремих районах. За даними ЮНЕСКО, на квітень 2020 року всі школи було закрито у 191 країні світу. Україна закрила всі заклади освіти для відвідування з 12 березня 2020 року, коли в країні тільки починалася епідемія і було підтверджено перші випадки захворювання [1]. Попри це, навчання не було зупинене, більшість закладів вищої освіти почали використовувати сучасні засоби зв'язку, такі як Viber, Telegram, Skype, WhatsApp або Facebook для покращення комунікації між групами студентів та викладачами.

Мета. Метою даної статті є привернення уваги до актуальності розробки таких програмних продуктів як месенджер та доведення користі від їх впровадження в освітні процеси різних рівнів складності. Поставлена мета може бути досягнута вирішенням наступних завдань:

1. Дослідити предметну область об'єкта дослідження;
2. Розглянути існуючі рішення предмета дослідження;
3. Сформулювати висновок про результати досліджень, які проводились у цій статті.

Об'єктом дослідження є вплив сучасних програмних засобів обміну інформацією та доступу до неї на покращення освітніх процесів, зокрема під час дистанційного режиму навчання.

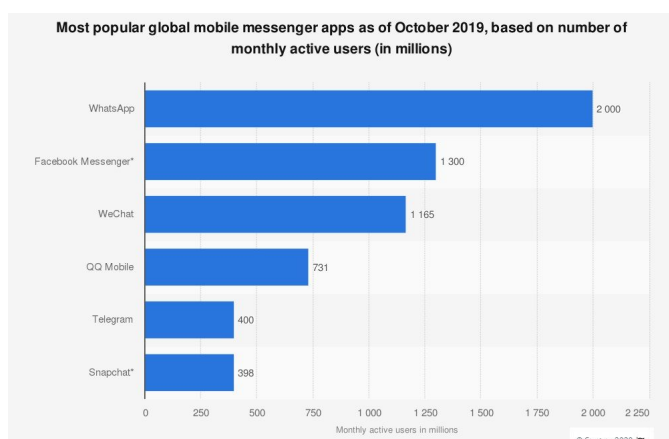
Предметом дослідження є сучасні програмні засоби швидкого обміну повідомленнями, виявлення їх переваг та недоліків.

Методи дослідження: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння), методи теоретичного дослідження.

Стан дослідження. Використання месенджерів не тільки в розважальних, але і в навчальних цілях стає новою соціальною практикою і привертає увагу різних вчених. Як вважають багато дослідників в галузі освіти, на перше місце починає виходити інформатизація навчання, яка відбувається зараз і в зв'язку з цим необхідно оновлення педагогічних підходів і понять в педагогіці. Саме поняття «Освітні комунікації», як вважає А.І. Шутенко, має входити в нові педагогічні підходи [3, с. 180].

Виклад основного матеріалу. Особлива роль в інформатизації суспільства належить системі освіти, оскільки освіта виступає, з одного боку, як споживач інформації, з іншого, як творець нових інформаційних технологій. Інформатизація освіти передбачає використання певного понятійного апарату, який, в основному, можна вважати усталеним. Оскільки в процесі інформатизації основним продуктом споживання стає інформація, знання, то технології, спрямовані на обробку, передачу та перетворення інформації, стали називати інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ).

На основі цих технологій, почалися створюватися такі програмні продукти як месенджери. З кожним роком кількість нових користувачів, які активно ними користуються невпинно зростає. На рис. 1 зображена

Рисунок 1 – Статистика популярності месенджерів

статистика популярності цих програм (за даними сайту: statista.com) [2]. За допомогою сучасного месенджера можливо не тільки обмінюватися текстовою інформацією або різними медіа файлами, а й створювати колективні відеоконференції для усіх учасників групи, а це в свою чергу дає можливість для проведення різних навчальних заходів, таких як консультації, лекції або навіть підсумкові

оціночні роботи. Наприклад, викладач може створити колективну групу з предмету «Основи комп'ютерної алгебри», який викладає для студентів 3 курсу та додати туди усіх студентів цього курсу. Студенти стають учасниками цієї групи та можуть переглядати останні новини з дисципліни, спілкуватися між собою та мають можливість поставити запитання викладачеві. Усі необхідні матеріали викладач публікує в групу, розміщує лабораторні завдання та встановлює терміни їх здачі, а це в свою чергу перетворює групу в основний центр перегляду, зберігання та розповсюдження інформації між обмеженим колом людей. Завдяки функціям сповіщення кожен учасник буде одержувати повідомлення про

новий допис або публікацію на свої електронні гаджети де встановлена програма, а тому не пропустить нічого важливого. Також є можливість записати ці відеоматеріали та опублікувати їх в групу. Тепер студент, який не зміг бути присутнім на занятті, зможе переглянути в записі відеоконференції та опрацювати роботу самостійно, а у випадку незрозумілості задати питання безпосередньо викладачеві.

В процесі дистанційної освіти дуже важливим є зворотній зв'язок між викладачем і студентом. Навчання можна вибудувати через інтерактивні навчальні матеріали, які містять інструкції, навчальний контент (відео, інтерактивні відеоматеріали, текст, малюнки), самоперевірку, посилання тощо. За допомогою таких навчальних матеріалів студент вивчає нову тему самостійно. Для питань створюється чат для спілкування, щоб, стикаючись з труднощами, студенти продовжували виконувати завдання. І це тільки декілька варіантів як можна використати ці програми під час навчальних процесів. Адже можливостей самих програм та кейсів використання набагато більше, і обмежуються вони тільки творчими ідеями тих хто ними користується. Серед переваг можна виділити:

1. підвищенню інтересу й загальної мотивації до навчання завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу;
2. індивідуалізації навчання: кожен працює в режимі, який його задовольняє;
3. доступ студентів до єдиного центра інформації, можливість швидко отримувати та ділитися необхідною інформацією;
4. відсутність необхідності друкування тексту завдань, контрольних робіт на паперовому носії.

Також в ході дослідження було виявлено декілька недоліків, зокрема це:

1. обов'язкова наявність пристрою з мобільним інтернетом у студентів та викладачів;
2. відсутність інтернет зв'язку, який не дозволить зайти в програму.

Багато фахівців негативно ставляться до застосування месенджерів в освітній діяльності, тому що вважають, що традиційні методи, вивчені роками, можуть дати найбільш довершений результат, ніж інноваційні методи. Але це не так. Найголовніша перевага застосування месенджерів полягає в тому, що стають можливими нові педагогічні стилі і стратегії. Однією з таких стратегій є спільне створення цифрового контенту. Подібна робота може проходити як між викладачем і студентами, так і між учнями [4, с. 70].

Висновки. Основна мета цієї статті полягала в приверненні уваги до актуальності розробки таких програмних продуктів як месенджери та доведення користі від їх впровадження в освітні процесі різних рівнів складності. Усі завдання, які були поставлені у цій статті було виконано. Отже, можна підбити підсумки, які сформулюють висновки цієї статті:

1. Сучасні електронні месенджери суттєво проникли в життя людей, вони почали використовуватися у різних сферах діяльності, а під час пандемії, коли більшість із нас опинилась на самоізоляції, вони набули нових значень та сценаріїв застосування. Саме тому вони щільно увійшли в наше життя, стали практичними незамінними при комунікації, і попит на них зростає з кожним роком.

2. У зв'язку з цим, застосування месенджерів для освітньої комунікації є досить цікавим і необхідним, адже значимість такої комунікації ще не до кінця оцінена.

3. Отже, можна зробити висновок, що на даний момент є актуальною розробка таких програмних систем як месенджер для впровадження в освітні процесі з метою отримання, зберігання та використання інформації навчального призначення.

Список використаних джерел

1. Образование: от закрытия учебных заведений до возобновления их работы [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.unesco.org/covid19/educationresponse>
2. Most popular global mobile messenger apps as of July 2021, based on number of monthly active users [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/258749/most-popular-global-mobile-messenger-apps/>
3. Шутенко А.И. Развитие образовательных коммуникаций в современной школе – 2012. – № 7. – С. 80–90.
4. Погосян В.А. Коммуникация в виртуальной образовательной среде // Новые образовательные стратегии в современном информационном пространстве. – 2012. – № 2. – С. 67–72.

А.В. Матвіїв, В.О. Надточій,
здобувачі вищої освіти ступеня бакалавра
Львівського національного університету імені Івана Франка
науковий керівник: **Л.Ю. Фірман,**
старший викладач кафедри вищої математики
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВНЕСОК МИХАЙЛА КРАВЧУКА І ДЖОНА АТАНАСОВА У «КОМП'ЮТЕРНУ РЕВОЛЮЦІЮ»

Михайло Пилипович Кравчук (9.10.1892, Човниця — 9.03.1942, Колима) — видатний український математик, педагог, громадський діяч, доктор фізико-математичних наук (1924), професор Київського політехнічного інституту (1925), академік Всеукраїнської Академії наук (1929), учений світової слави [2, 1]. М. Кравчук – автор понад 180 наукових праць та 10 наукових монографій.

Двотомна фундаментальна монографія «Застосування способу моментів до розв'язання лінійних диференціальних та інтегральних рівнянь» (1932–1936 рр.) математика у 1937 році зацікавила американського інженера Джона Вінсента Атанасова і стала основою для побудови першого у світі електронного комп'ютера. Український математик пропонував унікальні методи, які спрощували обчислення і вперше дозволяли їх автоматизувати.

Атанасов був за крок від розробки першого у світі комп'ютера, але йому хотілося ще більше дослідити геніальні рішення українця. Інженер відправляє Кравчуку листа, у якому зазначає: “Ваша серія робіт щодо розв'язання диференціальних рівнянь виявилася дуже корисною у моїй роботі”. Він просить вислати й інші наукові праці. Але відповіді так і не отримає, адже хіба американець міг уявити, що провідного математика за вигадані звинувачення засудять на 20 років в'язниці та 5 років заслання. 1942 року вчений помирає.

Однак, старання та самопожертва на благо науки Михайла Кравчука не були марними, його інноваційні відкриття в сфері інтегральних та диференціальних рівнянь все ж підштовхнули вперед процес створення Джоном Атанасовим першої ЕОМ.

Метою створення комп'ютера Атанасова-Беррі (надалі АВС – Atanasoff-Berry Computer) був реальний запит на створення обчислювальної машини для вирішення систем лінійних рівнянь з більш як 20-ма змінними, які особливо широко застосовувалися в фізиці. З поставленими фізиками задачами АВС впорався, після чого активно застосовувався в статистичному управлінні штату Айова, США. Однак, після вступу США до другої світової війни Джон Атанасов був вимушений покинути коледж для виконання військових задач, через що АВС довгий час не модернізувався і став

неконкурентоспроможним на тлі більш потужних та довершених з точки зору читання/запису даних аналогів.

Хоча АВС і не можна назвати повноцінним комп'ютером із сучасної точки зору, оскільки він не реалізовував архітектуру змінюваних та реалізованих програм і мав занадто вузькоспеціалізовану область застосування, він уже в ті роки реалізовував фундаментальні концепції сучасних комп'ютерів, а саме:

- Двійкову систему представлення чисел та даних;
- Реалізація обчислень за допомогою електронних логічних схем;
- Використання конденсаторів, як основу запам'ятовуючого пристрою;
- Розділення виконуваних процесів та пам'яті пристрою [3, с. 544].

І саме ці концепції й задали напрям розвитку комп'ютерних наук та інформатики; без них неможливо уявити комп'ютер у його сучасному вигляді. Без концепції електронних логічних схем та конденсаторних запам'ятовуючих пристроїв не виключено, що обчислювальні машини залишили б концепцію механічних обчислень та здійснювали вдосконалення обчислень методом розширення об'ємів обчислювальних та запам'ятовуючих пристроїв. Це в свою чергу разом з використовуваною десятковою логікою обчислень робить недоцільним використання комп'ютерів поза науковими чи обчислювальними сферами застосування і, відповідно, комерціалізацію комп'ютерів. Якщо розглянути лише науково-обчислювальну сферу застосування, то і вона зазнає значних змін – всі в гіршу сторону. Серед головних та найбільш очевидних – збільшення часу обчислень навіть тривіальних задач та менша надійність механічних пристроїв обчислення – як в плані довгостроковості служби, так і в плані точності обчислень.

Саме тому Михайла Кравчука, який своїми дослідженнями та ціною власного життя підштовхнув розвиток світової інформатики, алгоритмів обчислень, комп'ютерної інженерії та досліджень в області комп'ютерних технологій в цілому можна вважати одним із засновників «комп'ютерної революції», яка докорінно змінила уявлення та методи обчислень, результати якої будуть супроводжувати людство не одне століття.

Список використаних джерел

6. Шендеровський Василь. Нарівні зі славетними математиками // Нехай не гасне світ науки. – Київ: Рада, 2003. – С. 148–154. – ISBN 966-70-87-51-4.
7. Михайло Пилипович Кравчук / Укладачі: Н.О. Вірченко, Г.М. Сита. – Київ: Наукова думка. – 1992. – 40 с.
8. Сита Г. Слідча справа Михайла Кравчука // Наука і культура. – Київ. – 1994. – № 28. – С. 116–127.
9. Вірченко Н.О. Корифей української математики // Аксиоми для нащадків / Упор. О. Романчук. – Львів: Меморіал. – 1992. – 544 с.
10. Айзексон, Волтер (2017). Інноватори: Як група хакерів, геніїв та гиків здійснила цифрову революцію. Київ: Наш Формат. с. 488. – ISBN 978-617-7279-81-4.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

УДК 625.85

Л.В. Левківська,

кандидат технічних наук, доцент кафедри вищої математики
Національного транспортного університету

С.А. Левківський,

старший викладач кафедри дорожніх машин
Національного транспортного університету

АНАЛІЗ МЕТОДІВ БУДІВНИЦТВА ДОРІГ З ВИКОРИСТАННЯМ ДОРОЖНЬОГО ОДЯГУ ЖОРСТКОГО ТИПУ

Суттєве підвищення вантажопідйомності сучасних транспортних засобів та зростання інтенсивності руху призводить до суттєвих навантажень на дорожній одяг та пошуку нових матеріалів і технологій по облаштуванню покриттів та їх основ. За таких умов доцільно збільшувати обсяги будівництва доріг з використанням дорожнього одягу жорсткого типу, оскільки він має високу міцність та довговічність у порівнянні з нежорстким дорожнім одягом [1].

Важливими є економічні аспекти будівництва бетонних покриттів. В Україні спостерігається нестача власної сировини для виробництва дорожнього бітуму щоб забезпечити потреби будівництва, а випуск цементу практично необмежений з точки зору сировини і ресурсів [2]. Вартість асфальтобетону за останнє десятиліття зростає у 6–8 разів, а литого асфальту у 11 разів. В той же час вартість цементобетону зростає лише у 3 рази.

Жорсткий дорожній одяг, на відміну від нежорсткого, містить шари, здатні працювати на розтягування та жорсткість і міцність яких практично не залежать від температури, вологості і навантаження.

Ця перевага є важливою для областей півдня України, де середньомісячна температура становить понад 23 °С і, у середньому, триває понад 70 днів. Відомо, що при температурі повітря понад 28 °С, модуль пружності асфальтобетонного покриття знижується, що є однією із причин можливості утворення колій і виникнення супутніх дефектів. В таких умовах і за відсутності в Україні ефективної системи контролю за рухом

великовантажних транспортних засобів, автомобільні дороги можуть зазнавати передчасних руйнувань.

Крім того, у Державних будівельних нормах зазначено, що при проектуванні дорожнього одягу для автомобільних доріг, на яких у складі транспортних потоків очікується понад 15% великовантажних транспортних засобів, параметри навантаження від яких перевищують розрахункові (зерновози, контейнеровози, рефрижератори тощо) на таких дорогах необхідно передбачати лише жорсткий дорожній одяг.

За кордоном вже давно найбільш вантажонапружені автомобільні дороги будують з використанням жорсткого дорожнього одягу. У США в окремих штатах (в основному в південних) дороги з цементобетонним покриттям складають більше 30% від протяжності федеральних автомобільних доріг; у Німеччині 25% автомагістралей мають цементобетонне покриття; в Австрії приблизно 2/3 протяжності магістральних доріг (*motorways*) мають цементобетонне покриття.

В Україні ж протяжність автомобільних доріг загального користування із жорстким типом покриття складає лише 2400 км, в той час як загальна протяжність доріг загального користування налічує близько 170 тис. км, тобто 1,4 % від мережі.

Основними перевагами автомобільних доріг з жорсткою основою є:

- менша втомлюваність від повторних прикладень навантаження;
- практично відсутні залишкові деформації в теплу пору року, тобто немає схильності до колієутворення, яке притаманне нежорстким типам покриття [3];
- незначний знос внаслідок стирання протягом тривалого проміжку часу;
- підвищення безпеки руху в темну пору доби за рахунок вищого показника світловідбивання в порівнянні з чорним асфальтобетонним покриттям;
- збільшений життєвий цикл автомобільних доріг з цементобетонним покриттям (18–21 років) за рахунок збільшених міжремонтних термінів;
- значно краща екологічність у порівнянні із покриттями на бітумних в'язучих та можливість за рахунок будівництва таких доріг покращити екологічну ситуацію в окремих регіонах (зокрема Запорізькій, Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Миколаївській, Кіровоградській областях та інших регіонах, де розміщені великі промислові об'єкти, які утворюють в результаті своєї діяльності велику кількість відходів промисловості, (зол винесення, шлаків, шлакового щебеню тощо)) за рахунок можливості утилізації відходів промисловості, оскільки вони також можуть бути використані в якості заповнювачів в цементобетонних сумішах;
- міцність та деформативні властивості цементобетонних покриттів практично не залежать від температури та вологості, а тому вони краще

розподіляють напруження, які виникають від прикладеного навантаження в будь-яку пору року;

- більша поширеність та більші запаси основного матеріалу – цементу і, як наслідок, більш стабільна ціна на в'язуче;

- рівень локалізації при будівництві цементобетонних доріг складає більше 90%, що є значно вищим, ніж при будівництві доріг з асфальтобетонним покриттям, що створює передумови для додаткових інвестицій в національну економіку.

На сьогодні Україна має достатню галузеву базу, що налічує близько 60 нормативних документів, яка охоплює усі етапи життєвого циклу дороги з цементобетонним покриттям (проекування, будівництво, ремонти та експлуатаційне утримання) та дозволяє застосовувати на всіх етапах найсучасніші технології та матеріали. Зокрема тільки на цемент, окрім вітчизняних, в Україні імплементовано 14 європейських стандартів серії EN.

Крім того, нормативними документами передбачено можливість використання відходів промисловості, зокрема, зол винесення, шлаків, шлакового щебеню в цементобетонних сумішах для влаштування цементобетонних шарів дорожнього одягу. А тому будівництво доріг з цементобетонним покриттям дозволить вирішити проблему утилізації відходів промисловості (золошлаків, металургійних шлаків тощо), оскільки вони можуть бути використані в якості заповнювачів в цементобетонних сумішах.

Для будівництва автомобільних доріг загального користування з жорстким покриттям доцільно застосовувати широкий спектр сучасних технологій та матеріалів, які забезпечують економічну ефективність, подовження строків експлуатації елементів доріг, підвищення якості дорожніх робіт, надійності та довговічності влаштованих конструкцій. При цьому можна використовувати наступні технології:

- влаштування цементобетонного покриття зі швами;
- влаштування цементобетонного покриття зі швами та армуванням плит;
- влаштування безперервно армованого цементобетонного покриття;
- влаштування покриття із збірних залізобетонних плит (широко застосовувалось на відомчих дорогах);
- влаштування цементобетонного покриття із жорсткого укочуваного бетону.

Вибір технології має здійснюватися виходячи з ряду критеріїв, зокрема: категорійності дороги та інтенсивності руху транспорту, можливості закриття руху на період виконання робіт, значення дороги, наявності місцевих дорожньо-будівельних матеріалів або відходів промисловості, придатних для застосування під час будівництва автомобільних доріг,

особливостей ґрунтів, наявного стану основи та конструктивних шарів дорожнього одягу та можливості їх подальшого використання.

Рішення щодо виконання робіт за конкретною технологією має прийматися з обов'язковим урахуванням існуючого експлуатаційного стану автомобільних доріг на основі техніко-економічного порівняння варіантів проектних (технічних) рішень.

При новому будівництві цементобетонних дорожніх одягів, та їх ремонті доцільно також передбачати влаштування тонкошарового асфальтобетонного покриття. Отримана таким чином конструкція характеризується високою несучою здатністю завдяки цементобетонній плиті в основі, комфортними умовами руху і відносною легкістю виконання ремонтних робіт завдяки асфальтобетонному шару [3–4].

Список використаних джерел

1. Гамеляк І.П. Про необхідність будівництва в Україні автомобільних доріг із цементобетонним покриттям / І.П. Гамеляк, А.С. Корецький, С.С. Корецький // Автошляховик України. – 2013. – №5. – С. 24–31.
2. Толмачев С.М. Будівництво автодоріг із цементобетонним покриттям в Україні – реальність сьогодення / С.Н. Толмачев // Автошляховик України. – 2013. – № 4. – С. 36–40.
3. Левківська Л.В., Елаллак Д.М. Аналіз факторів впливу на міцність зчеплення між асфальтобетонними шарами дорожнього одягу // Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. Науково-технічний збірник. Вип. 109. 2021. С. 26–32.
4. Влаштування тонкошарових покриттів на автомобільних дорогах державного значення: ВБН В.2.3–218–532:2007. – К.: Укравтодор, 2007. – 19 с. – (Національний стандарт України).

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

b. Joanna Julia Rapacka,

University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce, Poland
Institute of Safety Sciences

REFLECTIONS ON DRUG TRENDS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract. The SARS-CoV-2 coronavirus pandemic in the city of Wuhan, China in late 2019 caused many destabilizing changes in the economic and social dimensions around the world, leading to increased stress and anxiety. One of the destructive ways of dealing with difficult and crisis situations may be addictive behavior. World cataclysms, wars and other tragic events confirmed the increase in the use of psychoactive substances, leading to addiction.

Due to the epidemiological situation, many restrictions were introduced to limit the spread of the lethal SARS-CoV-2 virus. General social isolation and the shutdown of recreational places undoubtedly resulted in limiting the availability of classic street psychoactive substances, as well as therapeutic centers that help addicts. As a result, trends in the use of psychoactive substances have changed as well as their demand and supply, prompting users to use alternative drugs. The temporary closure of borders has hampered the typical distribution of drugs, as well as their availability to precursors and the necessary chemicals for their manufacture. As a consequence, manufacturers began to look for cheaper alternative synthetic substances, and dealers began to look for new ways of selling. This article will provide an overview of trends in the use of various psychoactive substances during the COVID-19 pandemic and the resulting changes. The difficult situation of some countries related to the use of narcotic drugs by citizens, and trends in Poland with regard to the amendment to the Regulation of the Minister of Health of March 11, 2021, on the list of psychotropic substances, narcotic drugs and new psychoactive substances will also be discussed.

Keywords: COVID-19 pandemic, cannabis, fentanyl, fentanyl derivatives, new psychoactive substances, tryptamines.

References

1. Catalani V., Arillotta D., Corkery J. M., Guirguis A., Vento A., Schifano F., *Identifying New/Emerging Psychoactive Substances at the Time of COVID-19; A Web-Based Approach*, *Frontiers in Psychiatry*, 2021.
2. Chodkiewicz J., Talarowska M., Miniszewska J., Nawrocka N., Bilinski P., *Alcohol Consumption Reported during the COVID-19 Pandemic: The Initial Stage*, *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 2020.
3. dos Santos B.P., de Gouveia G. C., S. Eller, Fonseca Pego A. M., Sebben V. C., de Oliveira T. F., *Is COVID-19 the current world-wide pandemic having effects on the profile of psychoactive substance poisonings?*, *Forensic Toxicology*, 2021.
4. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, *Europejski raport narkotykowy Najważniejsze kwestie*, 2019.
5. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, *Wpływ COVID-19 na użytkowników narkotyków*, 2020.
6. Główny Inspektor Sanitarny, *Raport Głównego Inspektora Sanitarnego Dotyczący zatrucia środkiem zastępczym lub nową substancją psychoaktywną w Polsce 2020*, Warszawa, 2019.
7. Haley D. F., MPH, PhD; Saitz R., MD, MPH, *The Opioid Epidemic During the COVID-19 Pandemic*, *JAMA*, October 27, 2020.
8. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, *Raport o stanie narkomanii w Polsce 2020*, Warszawa, 2020.
9. Krawczyk D., *Jak rynek narkotykowy zmienia się w czasie pandemii*, www.krytykapolityczna.pl, 2020.
10. Niles J. K., MA, Gudín J., MD, Radcliff J., BS, Kaufman H. W., MD, *The Opioid Epidemic Within the COVID-19 Pandemic: Drug Testing in 2020*, *Population Health Management*, 2021.
11. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 marca 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu substancji psychotropowych, środków odurzających oraz nowych substancji psychoaktywnych.
12. Serwis Informacyjny Uzależnienia, *Fentanyl – niebezpieczny narkotyk*, SIU nr 1/2019 (85), 2019.
13. Strona internetowa sklepu sprzedającego różne produkty z konopi indyjskich <https://www.cannabismed.pl/>
14. Światowy raport o Narkotykach Biura Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości, *Executive summary, impact of COVID-19, policy implications*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2020.
15. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. 2005 Nr 179 poz. 1485.
16. Zaami S., E., Marinelli M. Vari R., *New Trends of Substance Abuse*
17. *During COVID-19 Pandemic: An International Perspective*, *Frontiers in Psychiatry*, 2020.
18. Zaami S., Marinelli E., M. Vari R., Department of Anatomical, Histological, Forensic and Orthopedic Sciences, *New Trends of Substance Abuse During COVID-19 Pandemic: An International Perspective*, Sapienza University of Rome, Rome, Italy, National Centre on Addiction and Doping, Istituto Superiore di Sanità, Rome, Italy, *Frontiers in psychiatry*, 2020.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

b. Mateusz Piątek,

University of Natural Sciences and Humanities in Siedlce, Poland
Institute of Safety Sciences

**REFLECTIONS ON THE INSTITUTION OF EXTRADITION
AS AN INTERNATIONAL AGREEMENT**

Abstract. The article presents the problem of extradition in the light of various legal acts relating to this issue. It points out the importance of these acts for the procedure of extradition of criminals, as well as indicates the differences between extradition and deportation, emphasizing the administrative, not criminal, character of the latter. The article presents the role of the European Convention on Extradition drawn up in Paris on 13 December 1957, whose task was to unify extradition procedures especially in European Union countries, where it became the basis for the introduction of a relevant directive. The European Convention on Extradition is a significant piece of legislation that provides a starting point for presenting the principles of extradition in legal acts at the constitutional level in various countries. The problem of implementation of international legal norms on the grounds of various former constitutions is also considered. The article indicates that human rights considerations, especially such as the European Convention for the Protection of Human Rights, were important for contemporary national legal acts on extradition. States that ratified the Convention became obliged to adapt their legal systems to its provisions. A discussion of the principle of extraterritoriality of some other states in relation to extradition, as well as the institution of the European Arrest Warrant is presented. Such adaptation generally applies to all areas of life in a state, including extradition. It will also include a brief history of the origins of such an institution as extradition and how it formed until modern times as we know them today.

The article points out that human rights do not provide protection for criminals. These rights only ensure humane treatment of such persons. In light

of these considerations, the article presents some noteworthy aspects of extradition detention. The article concludes by stating that currently international harmonization of national extradition regulations is one of the most important objectives of national legislatures. One of the ways of bridging the differences is to join multilateral interstate agreements and adjust their legislation to the provisions of these acts.

Keywords: extradition, criminal, offence, law, detention, international agreement

References

1. European Convention on Extradition.
2. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych.
3. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
4. P. Hofmański, Konwencja Europejska a prawo karne.
5. Biuletyn, Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego.
6. W. Daszkiewicz, Konstytucyjne gwarancje wolności osobistej. Rozważania de lege ferenda.
7. Ustawa z dnia 26 października 2006 r. o ratyfikacji Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki dotyczącej stosowania Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o ekstradycji, sporządzonej dnia 10 lipca 1996 r.
8. Ustawa z dnia 23 lipca 2004 r. o ratyfikacji Konwencji odnoszącej się do ekstradycji między Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej, sporządzonej w Dublinie dnia 27 września 1996r.
9. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 września 2011 r. sygn. akt SK 6/10.

ЗМІСТ

Вступне слово JUVĒNES LOQUUNTUR

Є.А. Терпіловський, В.Б. Распопов,
ДОЛУЧАЙМОСЯ ДО ЗАОЧНОЇ ОЛІМПІАДИ З БІОІНФОРМАТИКИ 3

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Г.М. Алексінцева, Т.В. Алексінцева,
РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ВИРІШЕННІ
ПРОБЛЕМИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ 10

С.Б. Березіна,
СТВОРЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ЦЕНТРІВ
З РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 14

Д.С. Бутейкіна, Я.В. Долгіх,
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ
КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 16

І.М. Вінчук, І.Ю. Воїнова, І.Р. Богданенко, Л.Л. Петриченко,
ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНИХ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В STEM-ОСВІТІ 21

Vita Nataniuk,
DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY DURING THE STUDY
OF DISCIPLINES OF THE NATURAL CYCLE, TAKING INTO ACCOUNT
THE IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL SPACE (англ. мовою) 25

Ю.С. Колеснікова,
ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ
В ПСИХОЛОГІЧНО-ПРЕДМЕТНОМУ КОНТЕКСТІ УРОКУ ІСТОРІЇ 28

Л.І. Сіра,
АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ
СЛУХАЧІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПІДГОТОВЧИХ ВІДДІЛЕННЯХ
В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ 30

Розділ 2
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ.
ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>М.П. Ільків,</i> УКРАЇНСЬКА МІФОЛОГІЯ В ТВОРЧОСТІ ДАРИ КОРНІЙ	33
<i>Г.М. Наконечна,</i> МЕМОРАЛІЗАЦІЯ ПОСТАТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ СКУЛЬПТОРКИ ЛУЇЗИ НЕВЕЛЬСОН	37
<i>Б.І. Паньків, Ю.О. Стецик,</i> ІСТОРИОГРАФІЯ ПОСТАТТІ ГРИГОРІЯ КОССАКА ТА РОДУ КОССАКІВ – ВИЗНАЧНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ	41
<i>В.Д. Шландакова,</i> АРГУМЕНТАТИВНИЙ ДИСКУРС У НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ	46
<i>А.В. Шостак, І.І. Ільченко,</i> НАЗВИ МІСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАПОРІЖЖЯ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ	49

Розділ 3
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

<i>К.В. Городник, О.А. Білан,</i> СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ВСП «НЕМІЩАЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП УКРАЇНИ»	53
<i>Р.С. Тетерюк, О.С. Михайлова,</i> ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	56
<i>А.А. Чуєнков, В.О. Мисюк,</i> БЕНЧМАРКІНГ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	59
<i>А.А. Чуєнков, О.М. Ромашко,</i> ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ БУХГАЛТЕРІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	63

<i>А.А. Чуєнков, Г.В. Уманців,</i> НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	66
---	----

Розділ 4

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

<i>Л.Ю. Бездушнюк,</i> СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ, ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	72
<i>Ю.І. Возна,</i> РОЛЬ ТА УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	77
<i>Н.В. Смирнова, С.С. Каширіна,</i> КОЕФІЦІЄНТ ТРУДОВОЇ УЧАСТІ ЯК ФАКТОР ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	80
<i>Г.М. Шаульська,</i> СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	83

Розділ 5

ПРАВО

<i>Р.В. Генцарюк,</i> ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ ТА ТЕХНОЛОГІЯ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ	87
<i>Г.С. Єрмакова,</i> ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА	90

Розділ 6

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

<i>Т.В. Ємчук,</i> ДО ПИТАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	93
--	----

Розділ 7
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Я.Ю. Коліса,
ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ В КОМП'ЮТЕРНІЙ КРИМІНАЛІСТИЦІ
ЗА ДОПОМОГОЮ ВІРТУАЛЬНОЇ МАШИНИ 97

В.А. Кудіч,
ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ
ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСІВ НАВЧАННЯ 100

А.В. Матвіїв, В.О. Надточій, Л.Ю. Фірман,
ВНЕСОК МИХАЙЛА КРАВЧУКА І ДЖОНА АТАНАСОВА
У «КОМП'ЮТЕРНУ РЕВОЛЮЦІЮ»..... 104

Розділ 8
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Л.В. Левківська, С.А. Левківський,
АНАЛІЗ МЕТОДІВ БУДІВНИЦТВА ДОРІГ
З ВИКОРИСТАННЯМ ДОРОЖНЬОГО ОДЯГУ ЖОРСТКОГО ТИПУ 106

Розділ 9
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

b. Joanna Julia Rapacka,
REFLECTIONS ON DRUG TRENDS
DURING THE COVID-19 PANDEMIC (*англ. мовою*)..... 110

Розділ 10
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

b. Mateusz Piątek,
REFLECTIONS ON THE INSTITUTION OF EXTRADITION
AS AN INTERNATIONAL AGREEMENT (*англ. мовою*) 112

Для нотаток

Для нотаток

Підписано до друку 30.09.2021. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Charter». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6,98.
Зам. № 3009/21-10. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, просп. Соборний, 109.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**